

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 47 (419) 27.11 – 3.12.2015 р.

**Александра
Новоселовф**
про сучасну
роль ООН

Чим спричинена
чергова криза в «ДНР»

Як Захід може
побороти «ІДІЛ»

Як Голодомор
«запрограмував» розпад СРСР

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

ЛЮДИ

БУЛИ ТІ, ХТО ГОВОРИВ ПРАВДУ

ПРАВДИ

ЩОБ СВІТ ЗНАВ

ГОЛОДОМОР
1932-1933

28 листопада

15:00 Національний музей

«Меморіал жертв Голодомору»

16:00 хвилина мовчання
запали свічку пам'яті

НА ЧАСІ

- 4 Перекопський світлофор
Чому влада мляво реагує на дії активістів
- 7 Алла Лазарева
про російський слід у паризьких терактах
- 8 «ЛНР» і «ДНР» сповзають у кризу
Як руйнується економіка окупованого Донбасу
- 10 Олег Лаврик:
«Ми не говоримо взагалі про будь-які блокування на місцях»
Керівник виборчої кампанії «Самопоміч» про специфіку місцевих перегонів
- 12 Війни не буде?
Якої реакції на інцидент із російським літаком чекати від Туреччини й НАТО

ТЕМА НОМЕРА

- 14 Юрій Макаров про падіння радянських ідолів
- 16 Декомунізація = дерусифікація України
Як здолати колоніальну спадщину
- 18 Звільнення простору
Чим важливі зміни на рівні символів
- 21 Похорон богів
Як Україна очищається від тоталітарної спадщини
- 24 Кінець ленінізму
Динаміка ленінопаду й статистика залишків тоталітарних пам'яток
- 26 Моральний кодекс руйнівника комунізму
Хто і навіщо зачищає Україну від пам'яток тоталітаризму

28 Ціна утопії

Станіслав Кульчицький
про природу радянської влади

СВІТ

34 Як дати здачі

Що допоможе подолати «Ісламську державу»

37 Едвард Лукас про ціну виживання західної цивілізації

38 Александра Новоселов:
«На ООН покладають забагато очікувань»

Французький політолог про систему міжнародної безпеки

40 Лайки радикалів

Чому крайні праві та ліві успішні в соцмережах

СПАДОК

42 Як Голодомор розвалив СРСР
Що стало основою радянської системи самознищення

КУЛЬТУРА

46 Айсберг у пустелі

Мінський кінофестиваль «Лістапад» як острів свободи в білоруській задусі

щоденники окупації

48 «Московський десант»

Енергетична блокада та її натхненники очима мешканця Криму

49 Як лікують на «народній землі»

Як працюють лікарні Донецька

P. S.

50 Леонідас Донскіс

про диктаторські перформанси для «внутрішнього споживання»

Тиждень

№ 47 (419) 27.11 – 3.12.2015

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Наталія Петринська,

Анна Корбут, Алла Лазарева,

Олександр Крамар,

Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,

Валерія Бурлакова, Станіслав Козлюк,

Юрій Макаров, Роман Малко,

Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі

тел.: 067-407-10-96

e-mail: peredplata@tyzhden.ua

Відділ реклами

тел.: 067-407-10-89

e-mail: reklama@tyzhden.ua

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого

засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР

від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 15-2907

Наклад 32 000

Номер підписано до друку 25.11.2015 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.

Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.

Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua

The Ukrainian Week

НА ЧАСІ

Перекопський світлофор

Богдан Буткевич

Епопея з блокадою Криму вже породила шквал думок, емоцій та оцінок. Насправді все дуже просто: давно назріла необхідність називати речі своїми іменами в цій гібридній війні з Росією. Якщо почати використовувати такий підхід, то всі відповіді на, здавалося б, складні запитання стають кришталеві ясними.

Те, що трапилося на кордоні з Кримом у минулі вихідні, — це прямий наслідок страусиної політики влади, яка, здається, не тільки забула про повернення Криму, а й Херсонську область уже ►

ФОТО: AP

не може вважати українською територією. Бо, пробачте, вдавати, що не помічаєш громадської блокади півострова впродовж двох місяців, тобто формально цивільних людей, які фізично не пускають з однієї адміністративної одиниці до іншої вантажівки й перевіряють замість правоохоронців усіх, хто проїжджає, — це просто розписатися у власній неспроможності та імпотентності. Так, можна вдумувати міфічні «багатоходівки» про те, що, мовляв, це насправді Банкова чужими руками робила те, що не могла зробити своїми, щоб не псувати відносин із вегетаріанським Заходом і не давати РФ приводів для ескалації. Але факт залишається фактом: держава ніяк не реагувала на громадську блокаду, яка, до речі, порушує кілька законів, якщо говорити юридичною мовою. Тобто розписувалася в тому, що її апарат примусу не діє.

А коли вирішила втрутитися, то краще не втручалася б. Бо робити спроби екс-беркутівцями відігнати від електроопор громадських активістів, передовсім із числа кримських татар, які вимагають не торгувати з окупантом, і все це в річницю початку Майдану, — то просто феєричний ідіотизм та некомпетентність, які прямо впливають із того, що держава самоусунулася від вирішення нагально-го вже понад півтора року питання: необхідності припинити всі контакти з агресором. Що включає в себе й окуповані ним території.

Натомість держава та її лідери бездіяльні. Чи навіть гірше. За красивими словами про «війну до останнього клаптика української землі» приховуються чергові «договорняки», одним із найскравіших виявів якого є торішній контракт на поставку світла в Крим чи створення тут «вільної економічної зони». Так, тут знову можуть включитися «багатоходові експерти», мовляв, то ж було правильне рішення, бо за це Росія минулої зими постачала нам електроенергію, яку ми самі не могли виробляти через втрату донбаського вугілля та відповідно недієздатні ТЕЦ.

Постає питання: у нас війна за комфорт чи за незалежність? Ні, я розумію, що воювати, коли в тебе є світло, вода, працює комп'ютер із телевізором, краще, ніж, як, наприклад, країни Балтії в 1990-х, потерпати від нестачі електропотужностей через повний розрив відносин із РФ.

Це я все до того, що будь-які пояснення на кшталт «так це ж економічно вигідно продавати світло до Криму» чи «вугілля в Росії купувати вигідніше, ніж в іншому місці» — то і є та сама славнозвісна «зрада» в чистому вигляді. Так само нічого не варгі туманні натяки провладних спікерів на те, що, мовляв, Захід буде незадоволений, якщо ми влаштуємо «світлоцид». Воно ніби й так, он навіть наполохана пані Бальзаківського віку, тьху ти, тобто МЗС Німеччини розродилося швиденько заявою, що «від політичного (sic!) конфлікту не мають страждати звичайні люди».

Але ж коли йому треба, то пан Порошенко успішно ігнорує голос західних партнерів. Наприклад, щодо того, аби прибрати нарешті Шокіна з посади генерального прокурора чи розібратися з корупціонерами на кшталт Ігоря Кононенка у власному оточенні. Тим більше, як свідчить світова практика, поважають і погоджуються тільки з жорсткою, послідовною та визначеною позицією.

Особливо коли є постійна готовність її захищати. Натомість тиснуть тоді, коли позиції немає, а отже, з'являються лакуни для підкилимних ігрищ.

Через цілковиту бездіяльність влади діяти змушені активісти. Як уміють і як можуть. Навіть якщо це незаконно, а підрив електроопор справді незаконний, його можна і як теракт кваліфікувати. При цьому уряд і президент знову ж таки пасивно спостерігають за подіями, демонструючи повну безпорадність. Або, що ще гірше, намагаючись обманути людей, кидаючи їм кістку у вигляді якоїсь чергової «тимчасової заборони на рух вантажного транспорту до АРК». Якщо влада за блокаду, тоді слід було припинити подачу електрики, заборонити торгівлю. Вже давно, офіційним рішенням уряду. Якщо не навесні 2014-го, о'кей, тоді навесні 2015-го. Якщо влада проти блокади, слід було встановити охорону електроопор і публічно аргументувати свої дії. Так само давно. Натомість Банкова й Грушевського просто не в змозі зробити чіткий вибір і пливуть за течією. Це найгірший варіант розвитку подій. Нинішня ж картина видається доволі абсурдною: після знищення електроопор влада поспіхом їх відновлює, наразі частково, але показово адресно, передовсім для фірташівського «Титану», що одразу за Перекопом. Зовні бачиться так: Київ заднім числом домовляється з активістами, щоб відновити енергопостачання в окупований Крим, таким чином розписується, що не вповні контролює ситуацію на південному кордоні, й водночас демонструє, що зобов'язання перед окупантами та «хімічним» олігархом понад усе.

Позиція України щодо блокади Криму та Донбасу повинна бути чіткою і визначеною: будь-яке постачання будь-чого на окуповану територію має бути офіційно припинене. А виконанням цього розпорядження повинні займатися офіційні особи з офіційними повноваженнями та відповідною зоною відповідальності.

ЧЕРЕЗ ЦІЛКОВИТУ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ВЛАДИ ДІЯТИ ЗМУШЕНІ АКТИВІСТИ. ЯК УМІЮТЬ І ЯК МОЖУТЬ. НАВІТЬ ЯКЩО ЦЕ НЕЗАКОННО. ПРИ ЦЬОМУ УРЯД І ПРЕЗИДЕНТ ПАСИВНО СПОСТЕРІГАЮТЬ ЗА ПОДІЯМИ

Повторювати про те, що в нас на Сході саме війна з російським агресором, а не щось інше, не потрібно вже ні для кого у світі. Очевидно, що РФ — це наш ворог, окупант частини української території. Утім, нинішня влада й далі має з нею економічні відносини. А також торгує з окупованими територіями, постає туди свої товари, електроенергію тощо.

Настав час називати речі своїми іменами. Якщо в нас війна і Росія — ворог, тоді ми маємо чесно сказати, що не будемо й не можемо зараз забезпечувати окуповані території нічим. Ні світлом, ні товарами, ні водою. Ми повинні перестати гратися в розмови про «наших громадян там». На жаль, зараз нічим не можемо їм допомогти, і це навіть якщо оминати слизьке питання про їхню лояльність та про те, кого взагалі слід вважати громадянином України в таких умовах. Час зайняти чітку, послідовну позицію. Всі інші «шляхи» — політичні брудні обробки, які так любить усім нав'язувати Кремль. ■

Російський слід

Алла Лазарева, Париж

Французькі експерти й медіа коментують російський вплив на теракти, які сталися в Парижі, дещо в іншому контексті, ніж українці. Дивні збіги, підозріло швидка реакція Кремля, виняткова мобілізація промосковського лобі, очевидні вигоди, які вже здобула Москва з трагічних подій 13 листопада... Усе це спонукає численних коментаторів в Україні до однозначних висновків: терактами керували з Росії. Попри те, жоден із впливових французьких ЗМІ, аналізуючи дискурс і наслідки терактів, не висловлює такої впевненості. Чому?

Причин кілька. Насамперед західна класична журналістика, попри численні вади, має чітке табу: не стверджувати того, чого не можеш довести фактами. Існує тисяча й один спосіб аргументувати гіпотезу, вказати на високу ймовірність її правдивості, але... Там, де немає чітких джерел, де бракує доказів, не може бути тверджень. Припущення, сумніви, підозри — скільки завгодно, але в межах умовного способу.

Справді, теракти дуже допомогли Росії відновити свій вплив та значущість на Близькому Сході. До загибелі мирних відвідувачів рок-концерту, футбольного матчу та ресторанів президент Олланд, приміром, і чути не хотів про співпрацю з Асадом та Путіним у Сирії. «Жодних переговорів із дамаським диктатором», — казали в Парижі й називали відсторонення Башара Асада від влади однозначною умовою своєї участі в масштабніших антитерористичних заходах.

Після 13 листопада все змінилось. Олланд відразу зазбирався до Москви, а від нещодавньої категоричності не лишилося й сліду. «Залучення РФ до коаліції бачиться вирішенням питанням», — в унісон повідомляли французькі медіа, аж поки Туреччина не збила російський бомбардувальник. Неакуратність його пілотів унесла корективи, але не змінила тенденції: загалом політичні кола Франції притримуються думки, що, оскільки Росія має в Сирії власну військову базу, мережу першокласних інформаторів та давній різнобічний вплив, є сенс обговорити з нею імовірну співпрацю.

«Про спільні дії казати зарано, але переговори з Москвою — справа цілком легітимна», — обережно коментують майбутній візит Олланда до Білокам'яної у французькому зовнішньополітичному відомстві. Німеччина ще від моменту паризької зустрічі «нормандської четвірки» у жовтні пропонувала більше покладатися на Realpolitik і менше на принципи в боротьбі з «ІД». Президент Обама, з яким Олланд побачився за два дні до того, як вирушати до Москви, заявив: «Російські авіаудари по поміркованій опозиції лише зміцнюють режим Башара Асада, жорстокість якого і призвела до підйому «ІДІЛ». Ми погоджуємося, що Росія

могла б відігравати конструктивнішу роль, якби спрямувала свої удари проти угруповання «Ісламська держава».

Акценти змістилися. Якщо раніше йшлося про негайне відсторонення Асада від влади, нині умовою є зміна об'єктів бомбардування.

Кремлю це вигідно? Ще й як. Але чи завжди користь гарантує авторство? «Очевидний російський слід є, але він дещо в іншому, — пояснює працівник французьких силових структур, який не побажав бути названим. — Москва має розгалужену базу інформаторів у колах ісламських радикалів. Зокрема, у Сирії та безпосередньо в «Ісламській державі» ФСБ використовує вихідців із колишнього СРСР: чеченців, таджиків, узбеків... Російська мова в «ІДІЛ» друга за вживаністю серед 30 тис. іноземних бійців. Але треба чітко розуміти, що в «халіфату» є власні політичні цілі. Він сподівається збільшити підконтрольні

«ЗАЛУЧЕННЯ РФ ДО КОАЛІЦІЇ БАЧИТЬСЯ ВИРІШЕННЯМ ПИТАННЯМ», — В УНІСОН ПОВІДОМЛЯЛИ ФРАНЦУЗЬКІ МЕДІА, АЖ ПОКИ ТУРЕЧЧИНА НЕ ЗБИЛА РОСІЙСЬКИЙ БОМБАРДУВАЛЬНИК

території, зокрема й за рахунок Північного Кавказу та європейських земель. Ідеться про специфічну тоталітарну секту, що вийшла з ісламу і втілює, по суті, антирелігійне бачення світу, ґрунтоване на кровопролитті й рекеті... «ІДІЛ» живе з контрабанди нафти, наркотиків, із грошей привласнених банків. Безперечно, серед її воїнів можуть знайтися корисні ідіоти до послуг Москви, але треба спочатку довести, що виконавці й організатори паризьких терактів підпадають під це визначення, а вже потім озвучувати висновки».

Підозріло бачиться поїздка до Дамаска депутата Тьеррі Маріані, одного з провідних лобістів Кремля, вже 14 листопада, коли паризькі вулиці не вихли від крові. Організатор скандального турне французьких депутатів до Криму, персона нон грата в Україні, окреслив мету свого візиту як «підтримку християн Сирії». Про людське око, певно. Бо ж зустріч Маріані з Асадом того самого дня анонсував часопис Le Parisien. Лише збіг? Не думаю. Маріані є одним із містків, що єднують Асада, Путіна та Саркозі. Термінова консультація віч-на-віч знадобилася, схоже, для узгодження дій у нових умовах.

Не секрет, що про можливість терактів Париж попереджали Ірак і Греція, Бельгія і Туреччина. На жаль, марно. Близкавична ефективність дій Москви доводить, що досить точну інформацію мала й Росія. Ступінь відповідальності сторін залишимо визначати фахівцям. Щось підказує: вони не забаряться з висновками. ■

«ЛНР» і «ДНР» сповзають у кризу

Денис Казанський

У промисловості самопроголошених республік розпочалися незворотні процеси, які призведуть до економічного спустошення регіону

Хибним слідом. Працівники заводу Ахметова протестують проти Курченка

Економічна ситуація у так званих ЛНР і ДНР із кожним місяцем погіршується, попри фінансову допомогу, яку Кремль надає окупаційним адміністраціям. Розвал економіки Донбасу, який стався після відомих подій минулого року, не був несподіванкою. Сумну долю промисловості, що лишилася на окупованій території, передрікали з перших днів протистояння на Сході України. Невизнаний статус та воєнні дії не залишали іншого шляху, окрім як обвальне падіння в прірву анархії та розрухи.

Однак для жителів підконтрольних проросійським бойовикам міст криза, що охопила «ДНР» і «ЛНР», усе ж стала неприємним сюрпризом. Прихильники Росії традиційно воліють вірити не фактам і цифрам, а тим тезам, які більшою мірою апелюють до емоцій, ніж до здорового глузду. Тому брехливі обіцянки популістів, що гарантували Донбасу автоматичне процвітання відразу після відокремлення від України, попри очевидну фантастичність, були сприйняті абсолютно не критично, у той час як будь-які розмови про згубні наслідки сепаратизму оголошувалися провокаціями та відкидалися.

Іраціональна віра в те, що «Росія нам допоможе», а «Путін своїх не здасть», зміцнилася в умах багатьох жителів Донбасу настільки, що в якийсь момент повністю витіснила логіку. Зрозуміти людей можна. Завжди хочеться вірити в краще, а зайві знання приносять зайвий сум, тому від них

легше відмахнутися, як від настирливої комари. Проте змінити реальність таким чином неможливо. І коли невідворотний розвал економіки все ж таки настав, населення окупованої території охопило неминуче розчарування.

Офіційної статистики з окупованого Донбасу, яка могла б претендувати на об'єктивність, на жаль, немає. Однак настрої донеччан і луганчан загалом змінюються досить помітно. І приховати цей факт важко.

На підприємствах, підконтрольних бойовикам, зупиняється виробництво й зростають борги із зарплат. Промисловість окупованих районів втратила ринки збуту та можливості отримувати сировину й комплектуючі. Власники бізнесу ламають голови над тим, як вивезти обладнання із захоплених бойовиками територій до України чи Росії.

У соціальних мережах жителі шахтарських міст в один голос скаржаться на обман. Незважаючи на те що гірники справно видають вугілля на-гора й виконують ті плани, які встановили їм ватажки «ДНР» і «ЛНР», зарплати на шахтах не виплачують чотири — вісім місяців. При цьому видобуте вугілля цілком успішно продається як у Росії, так і в Україні, а отже, у Донецьк і Луганськ надходять живі гроші. Куди вони діваються й чому шахтарі змушені потерпати від безгрошів'я, не зрозуміло. «Міністри» не здатні пояснити цей феномен. Утім, «міністрами» їх дедалі частіше називають виключно в іронічному контексті. Відверто кримінальна сутність людей, які захопили владу в регіоні, тепер обговорюється досить відкрито. Та навіть полум'яні прихильники незалежного Донбасу часто визнають, що призначені московськими кураторами керівники «республік» займаються банальним грабунком. Стримувати протестні настрої, що зростають у народному середовищі на тлі економічного занепаду й безперспективності економічного та політичного становища, ватажкам «ДНР-ЛНР» стає дедалі складніше, тому для приборкання хвилі народного гніву була обрана оригінальна тактика. Окупаційна адміністрація не заперечує самого факту розвалу економіки на підконтрольних їй територіях, однак звинувачує в цьому чомусь олігарха Курченка, який із 2014 року проживає в Росії. Зусиллями місцевої пропаганди Курченко поступово перетворився на демона, підступами якого пояснюють усі проблеми: від дефіциту бензину до зупинки виробництва на Харцизькому грубному заводі, що належить Рінату Ахметову.

Під час мітингу, який кілька днів тому відбувся в Харцизьку, робітники заводу змушені були тримати плакати з гаслами «Курченко, геть з Донбасу». При цьому мало хто міг пояснити, у чому саме полягає

вина олігарха, якого вже немає на Донбасі майже два роки. Справи трубною заводу, що належить компанії «Метінвест», справді погані. В умовах чорної дірки, на яку перетворилася окупована частина Донецької області, він не може вести економічну діяльність та відправляти свою продукцію на експорт. Для підприємства це означає зупинку й закриття. Однак Курченко навряд чи може якось вирішити проблему в ситуації, що склалася. Причиною загибелі заводу став сам факт існування «ДНР».

У Харцизьку стверджують, що обладнання ХТЗ поступово демонтується і в майбутньому частина виробництва буде просто знищена, а решта вивезена до Росії. Робітники заводу збираються їхати працювати до Підмосков'я, де вже діє схоже виробництво. Один із найбільших заводів Донбасу, який колись був для Харцизька містоутворюючим підприємством, схоже, доживає останні дні. Що буде з містом після його ліквідації та розграбування, важко уявити.

Ще одним ударом по агонізуючій економіці Донецького регіону стала раптова бензинова криза. Те, що на окупованій території раптом зникнуть ПММ, не могли спрогнозувати навіть песимісти, які спочатку не вірили в успіх російської авантюри в Луганську та Донецьку. Загальна ділянка кордону «ЛНР-ДНР» та РФ, яку не контролює Україна, здавалося, від самого початку виключала будь-яку можливість блокади окупованої території. На відміну від Криму відрізати Донбас від поставок із Росії неможливо. Однак російський бензин чомусь раптом став на Донбасі надзвичайно рідкісним товаром, ціни на нього різко підскочили, а до заправок вишикувалися довгі черги автомобілів.

Бензинова криза розтяглася на три тижні, і досі не відомо, коли ситуація повернеться в нормальне русло. Виразних пояснень такої раптової блокади від дружніх росіян не чути, і від цього автомобілістів у чергах переповнюють відчай і злість. Очевидно, що дефіцит створений штучно і йдеться про боротьбу за ринки окупованих територій між кримінальними угрупованнями, які контролюють Луганськ і Донецьк.

Розпалює народний гнів і знаменита митниця на кордоні «ЛНР» та «ДНР». До війни жителям Луганська й Донецька навіть у кошмарному сні не могло привидітися, що колись вони стануть громадянами різних країн, а між Дебальцевим та Алчевськом проляже кордон. Але сьогодні цей абсурд став реальністю, і за право провезти блок сигарет із Зоринська в Єнакієве тепер необхідно платити данину бойовикам, які охороняють «кордон».

Навряд чи це хоч якось співвідноситься з ідеєю «Новоросії» від Одеси до Луганська, яку так гаряче втхували довірливим обивателям провокатори під час «русской весни».

ГРОШІ, ЯКІ ВИДІЛЯЮТЬСЯ СЬОГОДНІ РОСІЄЮ НА ПІДТРИМКУ БОЙОВИКІВ У ЛУГАНСЬКУ Й ДОНЕЦЬКУ, ПОКИ ЩО СТРИМУЮТЬ МАЙБУТНЮ ГУМАНІТАРНУ КАТАСТРОФУ. АЛЕ ВОНИ ТОЧНО НЕ РЯТУЮТЬ СИТУАЦІЇ. МЕРТВЕ ВИРОБНИЦТВО ЗА ДОПОМОГОЮ ТАКИХ ІН'ЄКЦІЙ ОЖИВИТИ НЕ ВДАСТЬСЯ

Гроші, які сьогодні виділяє Росія на підтримку бойовиків у Луганську й Донецьку, поки що стримують майбутню гуманітарну катастрофу. Але вони точно ситуацію не рятують. Мертве виробництво за допомогою таких ін'єкцій оживити не вдасться. До того ж не зрозуміло, як довго зможе надавати таку допомогу сама Росія, де також поглиблюється економічна криза.

Відсутність хоч якоїсь реальної стратегії щодо запуску економік підконтрольних бойовикам території робить перспективи проєктів «ЛНР» і «ДНР» нікчемними. Якщо так піде далі, на окупований Донбас чекає голод. Щоправда, ватажків бойовиків цей факт, схоже, анітрохи не турбує. Вочевидь, вони так само передбачають майбутній неминучий крах їхнього проєкту, як свого часу передбачив неминучий крах МММ Сергій Мавроді, тож дбають вони лише про те, щоб викачати з підконтрольної території якомога більше ресурсів і коштів. ■

**РАНОК
ПОЧИНАЄТЬСЯ
З УКРІНФОРМ**
інформаційне агентство №1.

UA МУЛЬТИМЕДІЙНА ПЛАТФОРМА
ІНОМОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

ukrinform.ua створене в 1918 році

Олег Лаврик:

«Ми не говоримо взагалі про будь-які блокування на місцях»

Спілкувався **Богдан Буткевич**

Тиждень поспілкувався з народним депутатом Олегом Лавриком, керівником виборчої кампанії «Самопоміч», з якою пов'язана більшість гучних сенсацій і скандалів на цих виборах.

Оцініть виборчу кампанію «Самопоміч» загалом. Наскільки вона успішна? Адже так, ви створили кілька сенсацій, увійшли в ради по всьому Сходу, але суто математично за вас проголосувало менше людей, ніж 2014-го.

— По-перше, ми не підходимо до кампанії як до якогось вузького й окремого проекту. За великим рахунком це просто додаток до звичайної роботи з розбудови осередків. Вважаю, що ми виконали завдання, які ставили. Для нас було головне дотримати своєї процедури відбору кадрів, яка тривала весь рік після минулих виборів. Ми створювали ініціативні групи, які протягом перших двох місяців мали показати свою здатність працювати: організувати громадські акції. Потім була процедура громадського обговорення, адже для нас важливо, щоб наші кандидати не викликали запитань у виборців. Зрештою визначили 3800 кандидатів, які пішли від нас на вибори. Перед нами стояло завдання донести наші ідеологічні принципи до всіх, кому ми близькі, а не покрити всю країну. До списків не брали представників Опозиційного блоку, тих, хто має кримінальне минуле. Тобто якщо був строк, то людина може в нас працювати, але не може стати кандидатом від партії. Вважаю, що це дрібне сито, крізь яке ми пропустили всіх кандидатів. Це дуже правильно. Понад те, ми брали участь у виборах далеко не всюди, тільки там, де знайшли відповідні команди. З 1040 рад по країні взяли участь у виборах лише в 217. Намагаємося думати не тільки на вибори вперед, про те, що буде 2016-го і як потрапити у владу, а, навпаки, будемо свою стратегію на роки вперед. Тому немає куди поспішати.

Конкретніше. То все ж це успіх чи ні?

— Вважаю, що це була дуже успішна кампанія. І я не порівнював би математичні результати з парламентськими виборами, бо тоді ми брали участь на всій території країни. А зараз, як я вже казав, ні. Тому якщо порівнювати не абсолютні цифри, то, навпаки, маємо зростання підтримки. У нас третє місце серед усіх партій, і це дуже хороший результат. Ще одним досягненням стало те, що ми зайшли в ради рівномірно по всій Україні. Для нас підтримка в Запоріжжі чи Харкові така сама

важлива, як підтримка на Івано-Франківщині чи Волині. Ми тепер можемо сміливо говорити про народження нової всеукраїнської ідеологічної партії — «Самопоміч».

Ви вже двічі сказали про ідеологію. А хто ви: ліберали, консерватори?

— Світ зараз дуже змінився, і всі політологічні визначення є досить розмитими. Ми себе вважаємо передовсім партією, яку підтримують молоді думаючі люди з вищою освітою. Тому з оптимізмом дивимося в найближчі 10–15 років. Чи можна нас назвати партією середнього класу? Якщо не вкладати в поняття «середній клас» матеріальний підтекст. Це радше люди, які вже завтра-післязавтра визначатимуть, якою буде країна. Але якщо вже говорити суто політологічно, то ми сповідуємо традиційні, консервативні сімейні цінності в нашій ідеології. Саме на цьому поставали колись, цього дотримуємося й сьогодні. Проте в економічному блоці «Самопоміч» підтримує республіканську стратегію в її класичному американському сенсі. Тобто основна ставка — розвиток малого та середнього бізнесу, розвиток західноукраїнської традиції кооперативного руху початку ХХ століття.

Олег Лаврик народився 1973 року у Львові. У 1995-му закінчив Львівський державний університет імені Івана Франка за спеціальністю «Фізика». У 1996-му там само здобув другу вищу освіту за спеціальністю «Економіка підприємства». У 1995 році навчався у Львівському інституті менеджменту й здобув ступінь магістра ділового адміністрування. Також навчався у Вейнському університеті (Детройт, США). Працював у приватному бізнесі у сфері цінних паперів та страхування. Депутат Львівської міської ради. Голова Виконавчого комітету політичної партії «Об'єднання «Самопоміч». Народний депутат VIII скликання.

Розкажіть про розмір виборчого фонду «Самопоміч» на цих виборах та джерела його формування.

— Ми завжди воліємо публічно говорити про свої гроші. З першої виборчої кампанії повністю публікуємо весь список людей, які фінансують нас, із прізвищами й рядками витрат. Щоправда, із загальноукраїнською кампанією простіше: там один виборчий рахунок, із якого все фінансується. У випадку місцевих виборів, якщо говоримо про 217 рад, куди ми йшли, відповідно мова йде про 217 рахунків. Навіть більше, бо подекуди у виборчих штабів кандидатів у міські голови та в ради були різні рахунки. А взагалі наступного дня після виборів ми вкляли в себе на сайті звітність щодо надходжень і витрат — будь ласка, заходьте, вивчайте. Може конкретніше зупинитися на кількох радах, наприклад Львівській. Там було витрачено близько 2 млн грн, основна частина грошей спрямована на рекламу на ТБ та радіо, в електронних засобах масової інформації, а також на виготовлення цієї продукції. Схожа ситуація по Києву та Харкову, тільки там виборчі фонди були значно більшими — близько 10 млн грн. Це пов'язано з тим, що реклама замовлялася на загальноукраїнських каналах, де розцінки вищі. Натомість у деяких містах були дуже скромні бюджети — 100–150 тис. грн, які майже всі йшли на друк рекламної поліграфічної продукції. Щодо джерел, то це переважно кошти самих кандидатів у депутати та симпатиків, які допомагали виборчій кампанії. Там немає ніяких олігархів чи чогось такого. Повторюся: кожен може все перевірити на нашому сайті. Нагадаю, що протягом усієї кампанії ми займалися активним фандрейзингом, проводили дуже багато зустрічей і круглих столів із підприємцями по всій країні, на яких спонукали людей поповнювати наш партійний рахунок у разі, якщо їм близькі наші принципи. Нам немає чого приховувати.

У вас тепер чимало депутатів у різного рівня радах. Як контролюватимете їх, чи є вже якісь настанови?

— Варто розуміти, що органи місцевої влади не є політичними, вони мають бути орієнтовані на розвиток місцевого самоврядування. Тому ми не говоримо взагалі про будь-які блокування на місцях — ми вимагаємо просто працювати в інтересах своєї громади, постійно бути в контакті з нею, проводити круглі столи, запрошувати на засідання фракції тощо. Також до регламенту кожної нашої фракції внесено пункт про створення так званих дорадчих рад, до яких мають входити не тільки депутати у відповідній раді, а й відповідна кількість не депутатів: тих, хто висувався від «Самопоміч», але не зміг обертися, чи просто симпатиків партії. Формувати цю раду має право виключно місцевий партійний осередок на основі голосування. Рішення дорадчої ради є обов'язковим для будь-якого нашого депутата. Якщо воно не виконуватиметься, то нагадаю, що в нинішньому досить суперечливому виборчому законі є одна дуже позитивна норма про імперативний мандат: якщо депутат порушує внутрішньопартійну дисципліну, бере участь у корупційних схемах, його мандат може

бути відкликаний. Також додаю, що є ще чітка вказівка у всіх кадрових питаннях (наприклад, призначення секретарів рад) за жодних обставин не блокуватися під час голосування з представниками Опозиційного блоку та його сателітів, таких як «Наш край», «Відродження», «Воля народу» та інші дрібніші регіональні сили.

Якщо подивитися на ситуацію в Кривому Розі, складається враження, що центральний штаб був просто не готовий до неї. Ви не вірили, що Вілкула можна перемогти?

— Не погоджуюся з вами. Завдяки хорошій роботі місцевої команди вдалося наздогнати Вілкула, ми знали про це з наших досліджень. Представники «Самопоміч» були в ніч голосування, вже з понеділка додаткові сили оперативно виїхали на місце, вони там і досі. Взагалі результати голосування були більше несподіваними для Опоблоку, а не для нас. Але зрозумійте: ми однаково ставимося до всіх міст, де в нас були вибори в другому турі. Їх чотири: Кривий Ріг, Біла Церква, Львів та Миколаїв. У трьох ми перемогли з великим відривом, у Кривому Розі теж із перевагою понад тисяча голосів. Просто нашим опонентам вдалося зробити вкидання бюлетенів у найвіддаленішому районі міста, та ще й на спецділянках. У будь-якому разі ми боротимемося до останнього й підтри-

НЕПРИПУСТИМО ЗДАВАТИ СВОЇ ПАРТІЙНІ БРЕНДИ У ФРАНШИЗУ, ЯК ЦЕ ЗА ЗВИЧКОЮ ЗРОБИЛИ МАЙЖЕ ВСІ ПАРТІЇ В КРИВОМУ РОЗІ. НАПРИКЛАД, ОПОЗИЦІЙНИЙ БЛОК У ЦЬОМУ МІСТІ ЗАПУСТИВ СВОЇ ЩУПАЛЬЦЯ МАЙЖЕ ДО ВСІХ ПАРТІЙ

муватимемо мешканців Кривого Рогу, які самотужки вийшли захищати свій вибір. У них зараз свій Майдан гідності, й ми підемо з ними так далеко, як вони самі захочуть піти. Тим більше навіть президент на зустрічі з нашими депутатами взяв на себе чіткі зобов'язання допомогти в покаранні всіх порушників та підбитті чесних результатів виборів. У нас подано близько 300 скарг, уже зараз триває кілька судових процесів. Впевнений, ми доведемо свою правоту й захистимо вибір людей. Окремо хочеться сказати про недопустимість здавати свої партійні бренди у франшизу, як це за звичкою зробили майже всі партії в Кривому Розі. Також неприємно, коли лідери цих партій опускають очі й нібито змінюють своїх людей у територіальній виборчій комісії, але роблять це в юридично неможливий спосіб. Наприклад, «Батьківщина», яка запропонувала замість своїх нинішніх членів ТВК ввести людину, котра була кандидатом у місцеву міську раду, що заборонено законом. Усе це від тієї самої франшизи, від відсутності нормальної комунікації між центральними штабами партій та їхніми місцевими осередками, що віддані на відкуп не зрозуміло кому. Наприклад, Опозиційний блок, що в Кривому Розі запустив свої щупальця майже до всіх партій. ■

Війни не буде?

Спілкувалася Анна Корбут

Після збиття Туреччиною російського бомбардувальника **Тиждень** запитав в експертів, як це може вплинути на відносини між двома державами, а також між Росією і НАТО

«За зачиненими дверима США й НАТО закликають Туреччину та Росію до деескалації»

АСЛИ АЙДИНТАШБАШ
експерт Європейської ради з міжнародних відносин,
раніше журналістка в турецьких виданнях Milliyet і Sabah,
дописувала в The Wall Street Journal, New York Times, Forbes, Politico

Найважливіший у цій історії контекст. А він такий: Туреччина й Росія втягуються в маріонеткову війну. Росіяни атакують не лише «Ісламську державу» (за оцінками турецьких посадовців, проти угруповання спрямовано лише 5% російських ударів), а й інші групи, що протистоять «ІД» та Асаду (які підтримує Анкара). Останніми тижнями в Туреччині через це посилювалося напруження, хоча міжнародні ЗМІ його не помічали. Серед підтримуваних нею груп сирійські туркомани, яких Росія нещадно бомбардує вже кілька тижнів. Туреччина взяла на озброєння концепцію «буферної зони»: повинна існувати майже 100-кілометрова смуга на сирійсько-турецькому кордоні (наразі під контролем «ІД»), яку мали б відбити дружні опозиційні сили, зокрема туркоманів, під прикриттям американської і турецької авіації. Вашингтон, схоже, готовий забезпечити таке прикриття спільно з Анкарою. Через російські бомбардування турецьке МЗС викликало на килим їхнього посла. Питання було порушене і на зустрічі G20, і під час візиту Ердогана до Москви раніше. Не думаю, що Туреччина шукає конфронтації, але вона обороняє свій простір. І, схоже, не мала іншого способу дати Росії зрозуміти,

що не варто в нього вторгатись, як і бомбити опозиційні групи, яким сприяє Анкара. Щоправда, обидві країни притримуються крайніх позицій стосовно Сирії. Під час віденських переговорів міжнародна спільнота фактично закликала до створення перехідного уряду в країні. Але Туреччина зациклилася на поваленні Асада, а Росія — на збереженні його режиму. Тому інцидент зі збиттям літака був неминучим. Якщо говорити про міжнародний вимір, то країни НАТО підтримали Анкару, як і належить у межах Альянсу. Але за зачиненими дверима, мені здається, і США, і НАТО закликають Туреччину та Росію до деескалації. Нікому зараз ці напруження не потрібні. Настрої, особливо в європейців, такі, що РФ стане їм у пригоді для вирішення сирійського питання, тому не треба з нею сваритися. Я не чекаю на воєнну конфронтацію між Анкарою та Москвою, але зрозуміло, що без наслідків не обійдеться: Росія може спробувати помститися в Сирії. Не виключено, вона й надалі атакуватиме групи, які підтримують Туреччина. А ще допомагатиме курдським силам.

«Не думаю, що країни НАТО зацікавлені в ескалації протистояння з Росією»

КАЛЕВ СТОЙЧЕСКУ
науковий співробітник Міжнародного центру оборони і безпеки (Естонія),
раніше працював в естонських міністерствах оборони та закордонних справ,
був послом у США, Канаді, ОБСЄ

Не думаю, що країни НАТО (США, Франція чи Туреччина) зацікавлені в ескалації. Більше схоже, що нагнітає саме Росія: раніше, скажімо, до Сирії відправили крейсер «Москва», тепер перекидають озброєння на кшталт комплексів протиповітряної оборони С-300, робиться заява про те, що Кремль «використовуватиме всі засоби для гарантування безпеки польотів у Сирії». А щодо слів Путіна про «удар у спину», то насправді те, що сталося, було, побоююся, питанням часу. Анкара не раз попереджала Москву: якщо бомбардувальники РФ літатимуть поблизу турецьких кордонів і порушуватимуть повітряний простір країни (що й було зроблено кілька разів), без наслідків це не залишиться. Туреччина позначила червону лінію. І дотримала слова. Хочеться сподіватися, що Росія не провокуватиме її знову, аби подивитися, чи буде реакція такою самою (бо це поставить Туреччину в дуже складну ситуацію: якщо трапиться такий черговий інцидент,

теоретично вона муситиме відреагувати так само, як і вперше, а відтак складеться враження, ніби саме турки прагнуть ескалації, хоча їм цього не потрібно). Я не виключав би такого варіанта. Водночас якщо Росія могла не дуже зважати на турецький повітряний простір, то треба розуміти, що це ж і простір НАТО. Якщо говорити про вплив на країни Балтії, то ці процеси дуже далекі від нашого регіону. Схоже, що вони віддалили поле гри навіть від України, а ми ще далі. Тобто відчуття в нас таке, що можемо перевести подих і прожити наступний день без остраху. Але не думаймо, що небезпека минула. Тут ніколи не знаєш, що буде завтра: довіри до путінського режиму нуль. І навіть якщо сьогодні активності в Балтійському регіоні немає, нинішнє погіршення відносин між Росією і Заходом впливає на нас безпосередньо, адже ми єдиний регіон НАТО, що безпосередньо межує і контактує з РФ. Тож маємо бути постійно напоготові.

КНИГАРНЯ

Тиждень

26 | 11 | 2015
(четвер)

18:30

Книгарня «Є»
Київ, вул. Лисенка, 3
(ст. м. «Золоті Ворота»)

Книгарня «Є» спільно з журналом «Український тиждень» запрошують на панельну дискусію за участю Ганне Северінсен і Дениса Казанського.

Тема зустрічі: «Місцеві вибори — повернення до демократії?»
Уроки президентських та парламентських виборів останніх років.

Наші гості:

Ганне Северінсен

міжнародний спостерігач на українських виборах, зокрема на останніх місцевих. Колишня співдповідачка Моніторингового комітету ПАРЕ щодо України. Президент «Європейської медіа-платформи» та член данської Гельсінської спілки з прав людини.

Денис Казанський

журналіст «Українського тижня», блогер, спеціалізується на темі українського Сходу. Автор книжки «Чорна лихоманка: нелегальний видобуток вугілля на Донбасі».

Модерує зустріч Юрій Макаров

ВХІД ВІЛЬНИЙ

Нечервона Україна

Геть з моїх очей!

Юрій Макаров

Не те щоб я проти скидання ідола скрізь, де це можливо. Навпаки, обома руками за! І коли два роки тому 8 грудня на столичній Бессарабці побачив на сходинках біля постаменту вже розтрошеного Леніна, — так, колись досконалого, так, роботи Меркурова, так, із рожевого граніту, — я не відчув нічого, крім полегшення й досади, що мені самому забракло естетичної відваги взяти участь у його поваленні.

У боротьбі з ганебним історичним минулим хороших рішень не буває, бувають тільки погані й ще гірші, бо неможливо змінити минуле, тільки його оцінку. Ні як не викреслити з енциклопедій ані Гітлера, ані Пол Пота, бо вони, дідько, були! У нашому випадку були Чубар і Гамарник, Косіор і Балицький, Шербицький і Федорчук, хоча є величезна спокуса їх закреслити й вести генеалогію відразу від Мазепи або, як варіант, від лагідних трипільців. Вдавати, що воно не існувало, — заганяти проблему в підсвідоме, де й без того всілякого мотлоху піднакопичилося.

Хай там як, а УРСР була як мінімум формою існування соборної України, а якщо говорити про тривале існування, то першою в історії (щоправда, за вилученням етнічних земель на заході й на сході, але про них доведеться забути). І ця соборна Україна була соціалістичною. Лівую. Лівими були Довженко, Тичина, геть усе Розстріляне відродження, лівую була більшість українських шістдесятників, навіть частини дисидентів. Ідеться не лише про конформізм, це була загальна мелодія життя того клятого ХХ століття. Про простого українця годі говорити: після природної сепарації в ході великого спротиву, коли фізично винищили всіх непокірних, йому залишалося хіба що пристосовуватися й будувати лагідну соціалістичну колоніальну Україну, яку ми, власне, отримали. Зараз поточне завдання полягає в тому, щоб не лише прибрати зовнішні атрибути тієї доби й того способу мислення, а й рішуче переформатувати спадок, крок за кроком усвідомити еволюцію українського комунізму від фанатизму до маразму.

На відміну від багатьох моїх друзів і знайомих я не відчув священного трепету від звісток про руйнування чергового радянського артефакту, зокрема мозаїк, навколо яких було стільки галасу. Хоча мав би. Зло, знаєте, завжди легше естетизувати у витворах мистецтва. Що я можу зробити, якщо пам'ятники лиходію Каракаллі виразніші за статуї праведника Марка Аврелія, а портрет аморального найманця Гаттамелати чіпляє більше, ніж зображення одухотвореного святого Георгія! Може, через років 500, коли висохне кров і забудеться лихо, за наших бронзових і гранітних Ленінів змагатимуться Лувр і Британський музей? Та

ні, навряд чи, серед пам'яток пізньої УРСР, а саме навколо них точаться суперечки, на диво мало шедеврів. М'яко кажучи, не Донателло. Хіба що документи епохи. Монументи болю. Свідчення нездарності. Передусім це потворно, нецікаво, нудно, а потім уже шкідливо в сенсі отруйності. Зберігати довкола себе совковий антураж (не кажучи про назви міст і вулиць: психопата Дзержинського, височня Кірова, маріонетки Петровського) — це все одно що ділити ліжко з муцією. Це вже не благородна туга, а статеве збочення. Підкреслюю, сам по собі запізнілий закон про дерадянізацію вкрай потрібний, тільки він зачіпає зовнішній, найбільш нісенітний шар сенсів. Ситуація нагадує давній і, перепрошую, не так вишуканий, як влучний анекдот про реформу в борделі, де обмежилися заміною вивіски замість ротації серед працівниць.

НЕДАВНІ АНЕКДОТИЧНІ ЗУСИЛЛЯ НОВИХ-СТАРИХ КЕРМАНІЧІВ НА МІСЦЯХ ВЕЛЬМИ ПОКАЗОВІ: НАМАГАННЯ ЗБЕРЕГТИ СИМВОЛІЧНІ РЕПЕРНІ ТОЧКИ СТАРОГО ПОРЯДКУ ЗБІГАЮТЬСЯ З ЇХНЬОЮ ЛОГКОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ САМОГО ПРИНЦИПУ ВОЛОДАРЮВАННЯ

Глибинний зміст дерадянізації (вона ж деколонізація) лишається недоторканим. Адже це найпростіше: дати вказівку начальнику ЖЕКу, той візьме бригаду сантехніків і відколупає серпи й молоти з фасаду дитсадка. А от змінити логіку дій начальника по всій вертикалі, змусити його служити не своєму патрону, а громаді, поміняти всю антропологію влади — завдання значно складніше й наразі несподійоме.

У цьому сенсі недавні анекдотичні зусилля нових-старих керманічів на місцях вельми показові: намагання зберегти символічні реперні точки старого порядку, ознаки ментальної залежності від фантомного «спільного минулого» (тим більш анекдотичні, що в СРСР тому ж панові Кернесу максимум, що світило, то це посада директора гастроному) збігаються з їхньою логікою збереження самого принципу володарювання.

Тому до процесу дерадянізації слід ставитися безкомпромісніше, сприймаючи його як необхідний, але тільки перший крок очищення. Бо новий феодал у вишиванці з «Кобзарем» нічим не кращий за старого феодала в старомодному костюмі з повним зібранням творів класиків. Модус його безвідповідальності й ненажерливості той самий. Тільки тепер він не боїться парткомісії, а його начальство чомусь переймається зовсім іншими проблемами. ■

Декомунізація = дерусифікація України

Ігор Лосєв

Відмова від радянських пам'ятників і назв ще не означатиме повного звільнення від імперської спадщини

Комунізація України протягом 70 років здійснювалася жорстко й послідовно: перейменовувалися сотні міст і містечок, районів і сіл на честь червонопрапорних діячів, тисячі заводів здобували ті ж такі імена ленінсько-сталінських поплічників, десятки тисяч пам'ятників, погрудь, меморіальних дощок «прикрашали» практично всі населені пункти совдепії. Коли під час і після її розпаду стався ленінопад, обурені совки заволали: «Як можна?! Це ж наша історія!». Інтелігентніші міщани запитували: «Хіба немає важливіших справ? Кому ці боввани заважають?». Насправді йшлося про потужний знаково-символічний шар громадського побуту, який десятиліттями випромінював величезний ідеологічний заряд.

Якби всі ці пам'ятники, назви й символи ні на що не впливали, то комуністи так ретельно їх не встановлювали б і не поширювали б. Впливали. І досі впливають там, де їх залишили. Але комунізація в Україні накладалася на ґрунтовні результати попередньої 250-річної русифікації. Після 1917 року в нашій країні ці два процеси відбувалися синхронно, взаємно підтримуючи й посилюючи один одного. Цьому не зашкодило навіть проведення такої ідеологічної спецоперації, як «українізація», що мала на меті зовсім не розквіт української культури (це стало несподіваним для Москви наслідком), а розширення соціальної бази комуністичного панування в Україні. У масштабах усього СРСР ішлося про так звану коренізацію кадрів, адже в лавах Комуністичної партії корінне населення радянських республік було представлено вкрай слабо. Воно погано сприймало комуністичні засади, свідченням чого був той факт, що комуністам довелося три роки воювати в так званих національних окраїнах. Щодо України, то Лев Троцький скаржився, що щороку центр відправляє туди озброєну експедицію і вона повертається назад «із побитою пикою».

Нагомість у центрі Росії, в областях, що нині охоплюються туристичним «Золотим кільцем», себто в регіоні, котрий історично був і лишається етнічним ядром російської нації, спостерігався процес, який партійні історики охарактеризували як «тріумфальное шествіє советской власти». Себто там комунізм зустріли цілком доброзичливо, що змушує ще раз замислитися про співвідношення російського й радянського...

У національних окраїнах чужий і ворожий комунізм треба було представити місцевому окупованому населенню в бодай трохи прийнятній для нього формі, залучити більше місцевих до партійної політики, сформувати потужну п'яту колону. Ось для чого була потрібна коренізація... Однак дуже важливим для російських комуністів було не переграти з національними штатами своєї ідеології, не завдати шкоди інтересам російсько-імперського центру, гегемонії всього російського культурно-політичного комплексу. Провідники більшовиків чітко уявляли зв'язок радянського та російського. Про це свідчить, зокрема, такий промовистий факт: у 1925 році в Кремлі Сталін зустрівся з українським партійним діячем Олександром Шумським і мав із ним розмову. Шумський Сталіну страшенно не сподобався, бо той відчув спорідненість поглядів Шумського з поглядами Миколи Хвильового, про що кремлівський начальник написав у листі «Тов. Кагановичу та іншим членам Політбюро ЦК КП(б)У» (від 26 квітня 1926 року). У листі йшлося про «шкідливість негайної українізації», збіг ідей Шумського з ідеями Хвильового, неприпустимість боротьби «проти російської культури та її найвищого досягнення (sic!) — ленінізму». Отже, для більшовиків російська мова й російська культура були важливим чинником у боротьбі за контроль над національними окраїнами.

ЯКЩО НИНИ ОБМЕЖИТИСЯ ТІЛЬКИ, ДЕКОМУНІЗАЦІЄЮ, ТО МОЖНА ЛИШЕ ОЧИСТИТИ РОСІЙСЬКО-ІМПЕРСЬКЕ ЯДРО ВІД КОМУНО-РАДЯНСЬКИХ НАШАРУВАНЬ, ЩО ПРИХИЛЬНИКІВ «РУССКОГО МІРА» ЦІЛКОМ ВЛАШТУЄ

Коли «українізація» спровокувала потужне національно-культурне відродження в Україні, московський центр негайно її припинив, а активна участь у ній розглядалася як кримінал.

Посилення комунізації України під час Голодомору (жорстоке винищення національної інтелігенції під прапором протистояння «петлюрівщині», упослідження всіх некомуністичних кадрів тощо) спричинило й чергову хвилю русифікації, намагання обмежити українську мову, книговидавництво, пресу, освіту, настирливо

запроваджуючи скрізь російське, що на той час уже стає ознакою політичної лояльності до керівного комуністичного режиму.

На цьому тлі відбувалися ліквідація і самоліквідація політичної української течії націонал-комунізму, що заважала тотальній русифікації України. Націонал-комуністи наївно вірили в можливість розбудови української національної (за формою і комуністичної за змістом) держави у складі Радянського Союзу. 13 травня 1933 року застрелився Микола Хвильовий. Заарештували Олександра Шумського. 7 липня 1933-го застрелився Микола Скрипник. Застрелився голова Раднаркому Панас Любченко. За влучним висловом Дмитра Павличка, то була «доба кремлівських Торквемад». Зрозуміло, погляди московських вождів на Україну й сутність Радянського Союзу принципово відрізнялися від поглядів українських націонал-комуністів. З певними застереженнями їх можна ототожити з поглядами президента Російської Федерації Путіна, які він публічно висловив кілька років тому: «А що таке Радянський Союз? Та ж таки Росія, лише назва інша».

Як у Радянській Україні було практично неможливо відділити комунізацію від русифікації, а російське сприймалось як синонім радянського, так і в нинішній незалежній Україні не можна, небезпечно й шкідливо відділяти декомунізацію від дерусифікації. Адже це єдиний і неподільний комплекс. Якщо нині обмежитися тільки першим, декомунізацією, то можна лише очистити російсько-імперське ядро від комуністично-радянських наслідків, що прихильників «русско-го міра» цілком влаштує. Так кілька років тому сталося в Одесі за міського голови антикомуніста Едуарда Гурвіца, коли посунули пам'ятник матросам, учасникам повстання на панцернику «Потьомкін», щоб звільнити місце для пам'ятника російській імператриці німецького походження Єкатерині II (Софії Фредеріці Августі Саксен-Ангальт-Цербстській). Чи варто проводити декомунізацію в інтересах збереження та посилення русифікації?

Між іншим, не лише в самому СРСР ототожнювали російське й радянське. У ці ігри охоче грали на Заході, де СРСР називали Росією, а все населення СРСР — росіянами. Цікаво, що жодних протестів радянських дипломатів це не викликало. Їх таке ототожнення цілком влаштувало, воно ніяк не суперечило реальній офіційній політиці тоді ще радянського Кремля...

Декомунізація без дерусифікації буде процесом вельми поверховим і декоративним.

Двічі імперська. На будівлі Управління Південно-Західної залізниці в Києві вшановані й царський, і радянський очільники

Навіть після краху Радянського Союзу єднання радянського й російського триває. Наприклад, Володимир Путін кілька років тому провів спецоперацію з об'єднання Московського патріархату й Російської православної церкви за кордоном (РПЦЗ). Остання багато десятиліть була церквою прихильників Білого руху, переконаних і послідовних ворогів комунізму й радянської влади, ортодоксальних патріотів єдиної та неподільної Російської імперії.

Офіцеру КГБ вдалося поєднати білу й червону ідеї на ґрунті російського імперського шовінізму, адже останній є близьким як білим, так і червоним. Приєднання РПЦЗ до Московського патріархату — це справді феноменальний союз чекістів із білогвардійцями. А на ґрунті спільної ненависті до самостійної соборної Української держави російські комуністи й російські монархісти завжди порозуміються... Ось чому в Україні боротьба проти перших не повинна перетворюватися на відкритий чи мовчазний «договорняк» із другими. Якщо Кіровоград поміняти на Єлисаветград, то засмугатяться комуністи й зрадіють імперські шовіністи, а виграє «русский мір»...

У Києві на вулиці Лисенка, неподалік книгарні «Є», міститься адміністративна будівля так званої Південно-Західної залізниці. До речі, вона південно-західна, якщо тільки на неї дивитися з Москви. А якщо з Києва, то вона центральна залізниця України. Біля входу два скульптурні зображення (вкрай символічні!): ударник комуністичної праці машиніст Кривоніс (з тієї самої компанії, що й Стаханов, Изотов, Паша Ангеліна та ін.) і граф Вітте, російський імперський сановник (погруддя було встановлене в незалежній Україні!)... Таке собі зворушливе єднання радянсько-російського.

Кривоноса, можливо, приберуть за законом про декомунізацію. А графа Вітте? У нинішній Україні багато дивних і несумісних явищ. Що вже казати, коли в нас не війна, а АТО... Коли під час війни з Росією та після Майдану Адміністрація Порошенка посилює русифікацію в кадровій політиці та інформаційній сфері. Порядок у державі має розпочатися з порядку й елементарної логіки у високопосадових головах. ■

Звільнення простору

Ольга Ковалевська

Декомунізація як деколонізація українських міст

Рожевий танк у Музеї воєнної історії в Лешанах (Чехія). Після 1991-го й донині

Уявлення про минуле, його героїв та антигероїв, про нас сьогоднішніх, а також настанови щодо «правильного» розуміння напрямів розвитку ймовірного майбутнього фіксують офіційна історіографія та політика пам'яті держави. Є також особиста пам'ять індивіда та колективна пам'ять соціальної групи, що відображаються у спогадах та численних джерелах усної історії і часто зберігають відмінні уявлення про історичні події. Найбільш вражаючими за силою впливу на підсвідомість особистості й формування її переконань, сприйняття дійсності, оцінку вчинків людей та історичних фактів були і є політичні стратегії візуалізації історії, пам'яті й ідеологічних настанов. Усі ці стратегії апелюють до погляду та почуття людини. Підсилені численними ритуалами та церемоніями, як-от покладання квітів, підняття прапора, пафосно-патріотичні промови біля пам'ятників загиблим чи меморіальних дощок, музика у виконанні духових оркестрів, вони надовго й однозначно закарбовуються в пам'яті.

ПОЛІТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ІСТОРІЇ, ПАМ'ЯТІ Й ІДЕОЛОГІЇ

Наші міста здатні виражати й транслювати своїм мешканцям певні ідеологеми та системи цінностей. Таку здатність вчені та мислителі назвали символічним простором міста. Основними складниками цього простору є певне розпланування міста, його архітектура, топоніміка, монументи, елементи

оформлення вулиць, площ, будинків, зокрема зовнішня реклама.

Монополію на формування символічного простору міста, його наповнення завжди мала держава у всіх своїх проявах. Особливо ретельно влада стежила за реалізацією офіційної політики пам'яті, яка втілювалася через цілеспрямовані заходи. Останнім часом до цього процесу стало долучатися суспільство, хоча б на рівні громадських обговорень.

Якщо не брати до уваги такі глобальні складові символічного простору міста, як його планування та архітектура, бо це окрема тема для аналізу, то основними стратегіями держави у візуалізації своєї політики, формуванні офіційної історичної пам'яті та трансляції соціуму певних ідеологем будуть встановлення/демонтаж пам'ятників, музеїфікація пам'яті про минуле, тобто створення та підтримка окремих музеїв, а також найменування/перейменування об'єктів міської топоніміки. Цей набір однаково спрацьовував і за часів, коли українські землі входили до складу інших держав: Речі Посполитої, Російської чи Австро-Угорської імперії, у роки існування УРСР, і нині, на сучасному етапі. Аналогічно діяла влада в європейських країнах як щодо власних міст та містечок, так і щодо колонізованих територій. Це звичайна практика будь-якої держави.

Визнавши, що по відношенню до українських земель, їхніх природних ресурсів та населення влади інших держав запроваджували колоніальну політику, ми зрозуміємо, що встановлення пам'ятників царям-імператорам, музеїфікування полів битв, де ті царі здобували перемоги, найменування вулиць і площ назвами, які нагадували про провінційність території порівняно з імперським центром, були для колонізатора звичайним явищем та необхідним дійством. Те саме відбувалося й за часів перебування України у складі СРСР. Через пам'ятники «вождям світового пролетаріату» та «міжнародного революційного руху», через створення нового типу «революційного музею» та розробку методик побудови експозиції й екскурсії не на артефактах, а на їх ідеологічній інтерпретації, через численні вуличні таблички з іменами сумнівних героїв чи інформацією про «3-й радянський проїзд», «5-й комуністичний тупик» чи «червоного мільйонера» влада нав'язувала суспільству своє бачення історії, сучасного та майбутнього тієї спільноти, яка опинилася під її керівництвом. У такий спосіб вона намагалася візуалізувати, закарбувати в голові кожного мешканця те, яким він мав уявляти свою минувшину та будучність. Монументалізм і гігантomanія радянських часів були покликані засвідчити незмінність ситуації, її вічність у часі та просторі, а звідси вже мало впливати переконання в стабільності життя кожного громадянина «на віки вічні».

Коли ж нарешті Україна здобула незалежність, її влада також мала вчасно подбати про те, щоб позбутися візуальних маркерів минулої доби. Так вчинили в країнах Центральної Європи та Балтії. Саме тому їм за чверть століття вдалося розбудувати власне державне життя, а нам — ні. Українці до сьогодні не знають, яку державу вони будують, якими є їхні державні інтереси, кого можуть вважати духовними лідерами нації, у якому напрямку хотіли б рухатися, які цінності для них визначальні. Тому й візуалізація офіційної політики такої держави, яка ніяк не може визначитися з пріоритетами, теж видається дивною. В одних регіонах декомунізація майже відбувалася ще 20 років тому, залишивши донині мінімальну кількість пам'ятників — свідків колоніального минулого та об'єктів топоніміки з їхніми іменами. В інших, навіть за наявності юридичного підґрунтя у вигляді закону про декомунізацію, і далі займаються махінаціями та підтасовками на кшталт перетворення присвяти назви району з імені Михайла Фрунзе на честь Тимура Фрунзе чи імені Фелікса Дзержинського на Владислава, як вчинила дуже винахідлива міська влада Харкова, або перейменування пам'ятника Чапаєву на пам'ятник Козаку, як зробили менш інтелектуально підготовлені функціонери Волноваської міськради.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕКОМУНІЗАЦІЇ

Щоб бути переконаними й упевненими у своїх діях, дуже важливо мати уявлення про те, як в аналогічних обставинах чинили інші. Українці в цьому сенсі, можна сказати, пощастило, бо є численні приклади позитивного й негативного досвіду країн Європи. Саме споглядаючи на те, як звільнялися від нав'язаної ідеї комуністичного раю угорці, чехи, поляки чи литовці, можна як перейняти їхній досвід, так і уникнути шишки на лобі від влучного удару непомічених грабель.

Цивілізованому способу позбавлення європейських міст від пам'ятників-символів ненависного режиму, що в центральноевропейців асоціювався виключно з постаттю Сталіна, передували традиційні стихійні, емоційно забарвлені акції, які можна було назвати «актами вандалізму». Так, навесні 1956 року в революційному запалі та на хвилі розправ із гебістами в Будапешті угорці знесли найненависніший символ радянської присутності в Угорщині, символ жорстокого режиму та ігнорування власних уявлень угорського народу щодо свого «світлого майбутнього» — пам'ятник Сталіну, залишивши від нього лише чоботи.

Боротьба чехів проти радянської присутності, проти нав'язаного історичного розвитку та способу життя, за свободу та незалежність своєї країни не обійшлася без «війни» проти пам'ятників радянської доби. Більшість пам'ятників чеським комуністичним лідерам спіткала однакова доля: активісти пофарбували їхні руки червоною фарбою, яка мала символізувати кров невинно постраждалих. Прикладом може слугувати демонтований пам'ятник послідовному чеському сталіністу Клементу Готтвальду,

який стояв у містечку Бланську, що неподалік Брно. Нині із залишками, так би мовити, реліктами комуністичного минулого в Чехії борються через десакралізацію, декодування смислів, висміювання цих пам'ятників. Зокрема, саме в такий спосіб вчинили щодо пам'ятника комуністичному президентові Антоніну Запотоцькому. Скульптуру цього політичного діяча, котра залишилася чи не єдиною в Чехії і встановлена в селі, з якого він походив, було розфарбовано в червоний та білий кольори (червоний піджак та білі черевики). Користувачі соціальних мереж прокоментували той факт із гумором: «Аби пан Антонін не замерз узимку». Появу білих черевиків у скульптури можна було б трактувати як неприхований натяк на напрямок, у якому має «піти» комуністичне минуле Чехії, — небуття. Однак найбільш контраверсійною та неоднозначною акцією стала поява в Празі рожевого танка. Це був радянський «ИС-2» (Йосип

МОНУМЕНТАЛІЗМ І ГІГАНТОМАНІЯ РАДЯНСЬКИХ ЧАСІВ БУЛИ ПОКЛИКАНІ ЗАСВІДЧИТИ НЕЗМІННІСТЬ СИТУАЦІЇ, А ЗВІДСИ ВЖЕ МАЛО ВИПЛИВАТИ ПЕРЕКОНАННЯ В СТАБІЛЬНОСТІ ЖИТТЯ КОЖНОГО ГРОМАДЯНИНА «НА ВІКИ ВІЧНІ»

Сталін), встановлений на площі Кінських у празькому Сміхові в пам'ять про звільнення міста Червоною армією 1945 року. Ця акція відбулася в ніч проти 28 квітня 1991-го. На даху танкової башти встановили палець у вигляді фалічного жесту. За словами «автора», відомого скульптора Давіда Чорного, його метою було висміяти символіку радянських військових пам'ятників, трактовану як загроза мирному населенню силою. Радянський танк у чеській свідомості закарбувався як символ придушення Празької весни 1968 року й наступний період радянської окупації, відтоді переставши бути атрибутом звільнення від нацизму. Після офіційного протесту російського уряду танку на площі повернули первинний вигляд. Водночас на знак незгоди з цим рішенням та незгоди із затриманням скульптора, якому інкримінували хуліганство, 15 депутатів парламенту самотужки знову пофарбували танк у рожевий колір. Згодом Чорного звільнили, а танк зняли з п'єдесталу й перевезли до Музею воєнної історії в Лешанах біля Тинця-над-Сазавою. Пізніше Давід Чорний виступив із пропозицією встановити рожевий танк як стаціонарний пам'ятник у Празі, але під тиском прем'єр-міністра Мілоша Земана та російського посла Василя Яковлева празька мерія відмовилася від реалізації цього проекту.

На жаль, цивілізовані способи звільнення міст Європи від пам'ятників і назв, які символізували комуністичний період історії у ХХ столітті, є не зовсім такими, якими нам їх намагаються представити. І парк скульптур просто

Чоботи Сталіна в парку скульптур «Мemento» в Будапешті, 2013 рік

неба «Мemento» в Угорщині, і Грютас-парк у Литві, і Галерея мистецтва соцреалізму в Польщі спочатку мали зовсім інші цілі, ніж нині. Ініціатори їх створення майже в один голос заявляли про потребу в таких парках, щоб молоде покоління дивилося, жахалося й прагнуло зробити так, аби ті тоталітарні часи ніколи не повернулися. У дійсності всі ці центри з часом перетворилися з культурно-просвітніх об'єктів на об'єкти суто туристично-комерційні. Молодь Угорщини, Чехії, Польщі чи Литви їх не відвідує. Без спеціальної екскурсії та роз'яснень молода людина, яка вже народилася в умовах незалежності, не в змозі зрозуміти, у чому полягав жах комуністичної доби й символом чого є ті потворні скульптури в парку, кумачі на стінах музею чи гранчаки з алюмінієвим посудом у музейному кафе. Представники ж старшого покоління, які іноді туди заходять, використовують ці музеї як місце ностальгії за минулим. При цьому ностальгують вони частіше не за демонстраціями чи чергами, дефіцитом, тотальною уніфікацією та регламентацією життя, а за власною молодістю. Через те парки й так звані музеї комунізму перетворилися на об'єкти, які обслуговують виключно потреби платоспроможних туристів із Німеччини, Франції та Великої Британії, для яких це місця розваг, а не роздумів. Чи потрібна в Україні така «цивілізована декомунізація»?

ЗВІЛЬНЕННЯ ПРОСТОРУ МІСТ ЯК УМОВА ЗВІЛЬНЕННЯ СВІДОМОСТІ

Отже, якщо ми прагнемо деколонізувати свою територію, звільнити свідомість людей, які на ній проживають, від численних стереотипів та комплексу меншовартості, необхідно прийняти, що деколонізація — це передусім повернення до себе справжніх. Відтак треба навчитися бути чесними й відповідальними перед собою, а вже потім перед наступними поколіннями.

Механізм звільнення свідомості, початку ментальної еволюції та переходу від стагнації до поступу вперед, від сидіння надніпрівдо підйомуна

«Окозачений» Чапаєв. У Волновасі пам'ятник червоному комдиву перетворили на монумент Козака

шаблі гідного життя дуже простий. На перше місце повинні вийти освіта, розвиток багатоперспективних підходів до вивчення й оцінки минулого, формування критичного мислення. Далі має постати потреба вибудовування чіткої ієрархії взаємовідносин між соціумом та владою, де константним постулатом повинна стати теза про те, що депутат чи чиновник — це лише представники «сервісної служби», які покликані задовольняти потреби суспільства. Водночас наше строкате та політично поляризоване суспільство має отримати об'єднуючу ідею, як-от «суспільство рівних можливостей», «духовно здорове суспільство — процвітаюча держава» або «реалізована особистість — порука здорового соціуму». Ще більше значення має поява твердого переконання, що лише громадянське суспільство здатне бути рушійною силою будь-яких

ПАРКИ Й ТАК ЗВАНІ МУЗЕЇ КОМУНІЗМУ ПЕРЕТВОРИЛИСЯ НА ОБ'ЄКТИ, ЩО ОБСЛУГОВУЮТЬ ВИКЛЮЧНО ПОТРЕБИ ПЛАТОСПРОМОЖНИХ ТУРИСТІВ ІЗ НІМЕЧЧИНИ, ФРАНЦІЇ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ, ДЛЯ ЯКИХ ЦЕ МІСЦЯ РОЗВАГ, А НЕ РОЗДУМІВ

перетворень, а отже, його треба виховувати. За таких умов держава буде змушена відмовитися у своїй політиці пам'яті від пам'ятникоманії. Потреба прославляти окремих особистостей чи певні події відпаде сама собою. На перше місце мають вийти духовні цінності, а не амбіції або гаманці тих чи інших персон. Формування простору міста має визначатися поняттями краси, естетики, гармонії, а не політико-ідеологічними настановами влади. Натомість цей процес не зможе розпочатися без звільнення символічного простору сучасних міст і містечок від візуальних маркерів минулих епох. Треба навчитися бути ящіркою, яка, позбуваючись свого хвоста, не плаче за ним, не музеїфікує і не встановлює йому пам'ятники, а продовжує рухатися вперед, переконана, що з часом з'явиться новий, який буде корисним лише до певного часу. Я не закликаю зносити всі пам'ятники чи виявляти своє ставлення до них, розфарбовуючи та висміюючи, хоча й це часом потрібно задля спонукання суспільства до обговорення певних назрілих проблем. Не варто впадати й в іншу крайність і відправляти до музеїв усе, що було створене від 1922 до 1991 року, бо це зробить із них смітники. Натомість якась кількість того мотлоху таки має посісти своє місце у музейних фондах, щоб історики та мистецтвознавці, філософи, соціологи та культурні антрополози мали джерела для своїх досліджень. Так само не можна погоджуватися й мовчати, коли заявами про здійснену декомунізацію міської топоніміки прикривають реальну консервацію радянського минулого в найгіршому розумінні того слова, бо за цим стоїть бажання зберегти й протягнути в майбутнє старі ідеологічні настанови, чужі переконання та нав'язані уявлення. Треба знайти в собі сили та волю, щоб раз і назавжди позбутися тіней минулого. Візуальні маркери, які формують простір наших населених пунктів, повинні викликати в нас позитивні емоції, задовольняти потребу в інформації щодо вартісних подій національної історії, а також спонукати до осмислення помилок задля того, щоб не допускати їх у майбутньому. ■

Похорон богів

Богдан Короленко, Максим Майоров

Як Україна очищається від тоталітарної спадщини

21 травня 2015 року в нашій країні набрали чинності так звані декомунізаційні закони: «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» і «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

Символічно, що за пакет цих документів Верховна Рада проголосувала в Чистий четвер, напередодні свята Великодня, яке традиційно символізує перемогу життя над смертю й перехід людини від рабства зла до свободи. Тож ухвалення декомунізаційного пакета стало своєрідним символічним актом, спрямованим на остаточний розрив із тоталітарним минулим. Лише на 24-му році незалежності наша держава зробила один із перших і найважливіших кроків на шляху, який інші посткомуністичні країни Центральної та Східної Європи розпочали ще в 1990-ті. Топоніміка України нарешті має позбутися радянських назв. Публічне заперечення злочинного характеру як комуністичного, так і нацистського тоталітаризму відтепер заборонено. До архівної інформації про злочини цих режимів відкрито доступ для їхніх жертв, дослідників і взагалі для людей. Але найголовнішим результатом декомунізації має стати зміна свідомості громадян. Адже без подолання тоталітарної спадщини насамперед у людських головах Україна ніколи не побудує заможного й спокійного майбуття. Тоталітаризм і добробут — речі несумісні, як радянське «судочинство» і права людини, колгоспи і приватна власність, однопартійна система і вільні конкурентні вибори.

НАЦІОНАЛЬНА ЗА ФОРМОЮ, РАДЯНСЬКА ЗА ЗМІСТОМ

Досі державні ініціативи щодо переосмислення тоталітарного минулого мали половинчастий характер. По містах і селах, названих на честь більшовиків, учням у школі розповідали про УНР та День Соборності. Вшановуючи пам'ять жертв Голодомору, люди запалювали свічки в будинках на вулицях з іменами організаторів геноциду. Міліція та армія незалежної України начепили кокарди з тризубом, але й надалі виводили своє походження від чекістів та червоногвардійців — душителей національно-визвольного руху. На відміну від Польщі, Чехії або країн Балтії після падіння комуністичного режиму в Україні не була усунута від влади стара правляча верхівка. У спадок нашій державі дістався обраний іще за радянських часів парламент, більшість у якому належала компартійцям. Вихідцем із ЦК КПУ був і обраний у

грудні 1991 року перший президент незалежної України Леонід Кравчук. Сама Компартія хоча формально й була заборонена указом Президії Верховної Ради в серпні 1991 року, проте дуже швидко відродилася під тією самою назвою і майже незмінними гаслами. Тож зі зрозумілих причин тогочасна влада не була захищена ані будувати в країні реальне демократичне суспільство, ані проводити декомунізацію. Навпаки, політичні еліти переважно розглядали новопосталу Українську державу як таку собі «покращену» версію УРСР із дещо іншими найменням, прапором, гербом, проте майже незмінною суттю. Репрезентовані в парламенті партії демократичного спрямування не мали ані чіткого плану реформ, ані реальних важелів впливу на владні інституції для впровадження системних змін. Тому вийшло майже за Леніним: колишня більшовицька верхівка декомунізації не хотіла, а демократична меншість не могла забезпечити її проведення на загальнодержавному рівні.

ТОТАЛІТАРИЗМ І ДОБРОБУТ — РЕЧІ НЕСУМІСНІ, ЯК РАДЯНСЬКЕ «СУДОЧИНСТВО» І ПРАВА ЛЮДИНИ, КОЛГОСПИ І ПРИВАТНА ВЛАСНІСТЬ, ОДНОПАРТІЙНА СИСТЕМА І ВІЛЬНІ КОНКУРЕНТНІ ВИБОРИ

Від кінця 1990-х нехтіть здійснювати реальну декомунізацію керівництво України виправдовувало ще й небажанням псувати відносини з Росією, в якій тоді починалось активне відродження радянських «цінностей» на кшталт культу «Великої Перемоги» та «ефективного менеджера» Сталіна і яка розцінювала всілякі спроби засудження радянського тоталітарного минулого як зазіхання на свої державні інтереси.

Саме українське суспільство, за винятком кількох західних областей, теж здебільшого не було готове тиснути на владні інституції «знизу», щоб примусити їх до необхідних перетворень. Значно більше, ніж топоніміка, пам'ятники радянським вождям, культурна політика й відновлення національної пам'яті, нашого звичайного співвітчизника в першій половині 1990-х турбували економічна криза, гіперінфляція, закриття підприємств, унаслідок якого багато людей втрачали роботу.

На відміну від Німеччини, де процеси денацифікації були забезпечені не останньою чергою завдяки засудженню нацистської верхівки на Нюрнберзькому процесі та вимогам держав-переможниць у Другій світовій війні, у посткомуністичному світі міжнародного суду над верхівкою та злочинними практиками червоних режимів після їхнього падіння не відбулося. Тому країни Центральної та Східної Європи змушені були кожна самотужки шукати спосіб проведення

декомунізації та розробляти для цього власну законодавчу базу. В Україні відсутність «тиску ззовні» стала ще однією причиною того, чому декомунізація на початку 1990-х де-факто не відбулася.

ЧАС ПОВЕРНЕННЯ ГІДНОСТІ

Чому декомунізація стала можливою зараз? Першим поштовхом виявився так званий лєнінопад, який стихійно розпочався у багатьох населених пунктах України: десь — під час Євромайдану, десь — після краху режиму Януковича. Однак справжніми каталізаторами процесу стали анексія Криму й російська агресія на Донбасі. Інспіровані Кремлем виступи прихильників «русской весни» здебільшого відбувалися на центральних площах великих міст на Півдні та Сході України поблизу пам'яників Леніну та з використанням радянської символіки. Тому для багатьох українців радянські назви й символи почали асоціюватися не так з минулим, як із сьогоденням експансією РФ. Відповідно відбулися певне переосмислення та переоцінка ролі й місця в історії України тих організацій, члени яких у ХХ столітті боролися проти радянської окупації та комуністичного режиму, часто зі зброєю в руках. Тож, не бажаючи, щоб їхні міста й села стали об'єктами російської агресії, люди вже не противилися організованому й навіть стихійному демонтажу радянських символів.

Окрім того, за 24 роки існування незалежної держави виросло нове покоління. Воно не жило за Радянського Союзу, його батьківщиною була Україна, і тому радянські пам'ятники та символи для більшості молодих людей не мали сакрального значення. Багато юнаків та дівчат уже побували за кордоном і порівняли ситуацію в Україні з тим, що відбувається в інших країнах Європи. Саме молодь вийшла першою на Євромайдан, вимагаючи не тільки й не стільки власне підписання Угоди про асоціацію, скільки проведення необхідних змін у країні. А тому заради цих змін вона готова була тиснути «знизу» на владу, часто навіть досить радикальними методами.

Відіграли свою роль і дострокові парламентські вибори, проведені восени 2014 року. До Верховної Ради VIII скликання вперше не потрапили комуністи, а представники колишньої Партії регіонів виявились у меншості. Була утворена проєвропейська коаліція, значною мірою репрезентована генерацією, сформованою вже за незалежної України. Тож на відміну від «попередників» ці депутати загалом уже не відчували «пітєту» перед радянськими «цінностями» й були готові до ухвалення відповідних змін.

Саме сукупність названих факторів (агресія Росії, тиск «знизу» і внутрішня готовність правлячої еліти розпочати декомунізацію) підштовхнули до ухвалення відповідних законів.

ТОПОНІМІЧНА ЛЮСТРАЦІЯ

Закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» не тільки містить декларативну частину із засудженням обох людиноненависницьких світоглядів, а і є виключно практичним. Він має свою «дорожню карту»: визначає, що є символікою тоталітаризму, встановлює правові засади заборони її пропаганди, порядок і строки ліквідації символів комуністичного тоталітарного режиму, а

Як перейменувати населений пункт?

Чи необхідно змінювати документи?

Зміна документів на майно

Документи, які засвідчують право власності фізичних або юридичних осіб на об'єкти нерухомого майна, залишаються чинними.

Зміна реєстрації місця проживання

Реєстрацію місця проживання змінювати спеціально не треба.

Зміни в установчих документах

Зміни в установчих документах юридичних осіб є безплатними.

також називає відповідальних за проведення декомунізації (**див. «Як перейменувати населений пункт?»**). Отже, закон запустив масштабний процес перейменування населених пунктів, районів, областей, об'єктів топоніміки (вулиць, провулків, проспектів, площ тощо), підприємств, установ, організацій, а також демонтажу пам'ятників та пам'ятних знаків, що містять символіку комуністичного тоталітаризму.

Заміною більшовицьких назв і демонтажем символів тоталітарного режиму займаються органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації (якщо ради з якихось причин не виконують закону). Доцільність запровадження саме такої механізми виконання норм документа підтверджена результатами першого дедлайну декомунізації. Так, попри передбачений шестимісячний термін, виявилось, що частина місцевих рад не ухвалила необхідних рішень. Суттєві корективи в календарний графік процесу внесла підготовка до місцевих виборів, що відбулися 25 жовтня. Деінде спрацював принцип «колективної безвідповідальності» місцевих рад, були й випадки відтягування ухвалення «непопулярних» рішень через побоювання втратити електоральну підтримку. Ще одним з аргументів місцевих депутатів (окрім традиційної відсутності коштів у бюджеті) на виправдання їхньої бездіяльності стала апеляція до «думки територіальної громади».

Попри очевидні проблеми, процес перейменування населених пунктів має вже й певні досягнення. 23 вересня міська рада Артемівська Донецької області ухвалила рішення звернутися до ВР із клопотанням про повернення місту його історичної назви Бахмут. Так місто називалося понад 200 років від моменту заснування, аж доки в 1924-му більшовики перейменували його на Артемівськ на честь керівника так званої Донецько-Криворізької радянської республіки Фьодора Сергєєва, більш відомого за прізвиськом Артєм. Ухвалення декомунізаційного закону без перебільшення дало змогу здійснити давню мрію мешканців села Ленінське Сквирського району на Київщині — повернути селу його історичну назву Тарасівка, дану на честь українського Кобзаря. Ще у 2000 році сільська рада провела відповідний місцевий референдум (передбачений тогочасним законодавством), на якому із 248 учасників 243 проголосували за перейменування села на Тарасівку. Проте клопотання сільради так і залишилося без розгляду в тодішньому парламенті, як і повторне звернення 2008-го. Схожою є історія села Максимівка на Львівщині, названого так на честь офіцера НКВД Максимова, який загинув у бою з УПА. Ще у 2008 році Львівська обласна рада зверталася до парламенту з клопотанням про відновлення історичної назви села — Лібухова. Утім, на відповідну постанову ВР тоді не спромоглася. Нарешті повернення назв Тарасівка, Лібухова та багатьох інших завдяки закону стало реальним. Населені пункти, які були засновані вже з комуністичними найменнями, мають змогу обрати нові. Цікаве рішення ухвалила сільська рада села Ленінське на Дніпропетровщині. Його мешканці опинилися на новому місці після виселення із сіл Грушівка й Кут, які підлягали затопленню під час будівництва Каховської ГЕС. Тож вирішили перейменувати Ленінське на Грушівку. Зміна назв населених пунктів, зокрема повернення історичних, суттєво збагачує

український топонімічний ландшафт. Комуністичні були дуже типові: на честь Леніна, Кірова, Петровського, Жовтневої революції та ще кількох осіб, подій, організацій свого часу назвали більшість сіл, міст і селищ, які нині підлягають перейменуванню.

ЯК ДЕЯКІ РАДИ НАМАГАЮТЬСЯ НЕ ВИКОНУВАТИ ЗАКОН, АБО «ДЕНЬ УСІХ СВЯТИХ»

Небажання окремих органів місцевого самоврядування щось змінювати в житті своїх громад часом змушує їх до винахідливості у відмовках. Скажімо, доводиться чути, що вулиця Жовтнева названа на честь не Жовтневого перевороту 1917 року, а теплою місяця осені. Або що не мають жодного зв'язку з комуністичним ладом Пролетарська (бо ж пролетарії відомі ще з часів Давнього Риму) та Піонерська (он і в Америці піонери були). У жовтні Комсомольська міська рада (Полтавська область) затвердила резолюцію громадських слухань, де промовці «акцентували увагу на тому, що місто Комсомольськ було назване на честь першопрохідців, які приїхали за комсомольськими путівками та з романтичним настроєм у душі будували місто на Дніпрі [...]. Назва нашого міста — це його особливий дух, пам'ять про покоління його будівничих — першопрохідців, особливої категорії мешканців міста, які висловили одностайну думку: залишити назву міста — Комсомольськ».

А ще декомунізація дивним чином збіглась у часі з неабияким «відродженням віри та духовності» деяких місцевих рад. Наприклад, є місто Котовськ на Одещині, назване так у 1935 році з нагоди відзначення 10-ї річниці загибелі червоного командира Григорія Котовського. Міськрада запропонувала перейменувати його на ...Котовськ — «на честь священнослужителя Котовича». А міські депутати Дмитрова Донецької області (названий так на честь генерального секретаря виконавчого комітету Комінтерну Георгія Дмитрова) звернулася до Верховної Ради та Українського інституту національної пам'яті з клопотанням «ураховати рішення громади міста й залишити назву міста — Дмитров із сенсовим навантаженням на честь видатного українця Дмитрія Ростовського». А один із кандидатів на посаду міського голови запропонував «перейменувати» той-таки населений пункт аналогічним чином, але вшановуючи вже святого Дмитрія Солунського. Ідея «переназання» на честь ще одного небесного покровителя — пророка Іллі — на певний час запанувала поміж депутатів Іллічівська. Але після завершення місцевих виборів таки відбулися громадські слухання, на яких переконливою більшістю голосів прийнято пропозицію щодо перейменування міста на Чорноморськ.

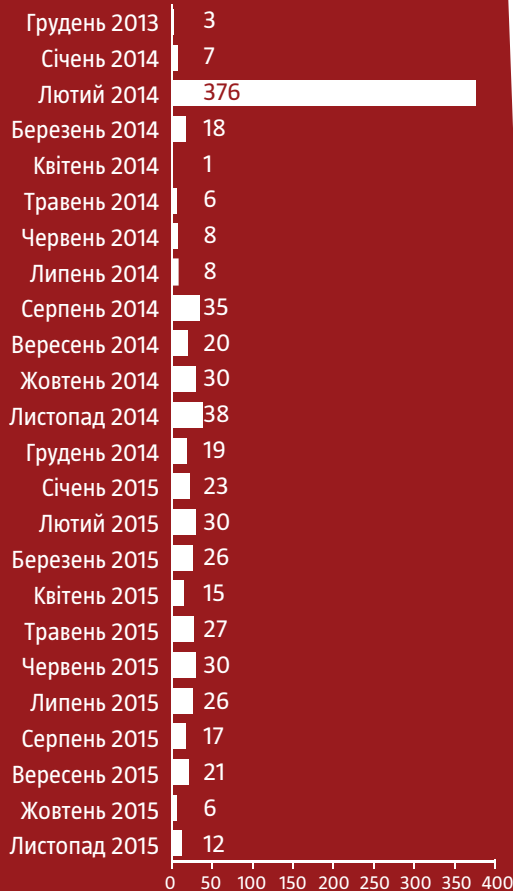
Законом передбачено: якщо до 21 листопада 2015 року окремі місцеві ради не подадуть до парламенту свої пропозиції щодо нових назв населених пунктів, рішення в їхньому випадку прийматиме ВР на підставі рекомендацій Українського інституту національної пам'яті. Для ухвалення виважених рішень останній ініціював створення експертної комісії. До участі в роботі цього дорадчого органу запрошено представників провідних наукових академічних установ та Національної спілки краєзнавців України. Упродовж місяця комісія розгляне пропозиції органів місцевого самоврядування, державної влади та громадськості щодо нових найменувань сіл, селищ та міст і підготує відповідні фахові рекомендації. ■

Кінець ЛЕНІНІЗМУ

У цій інфографіці зібрані статистичні дані про кількість пам'ятників Леніну та їх демонтаж на теренах України

Динаміка падіння

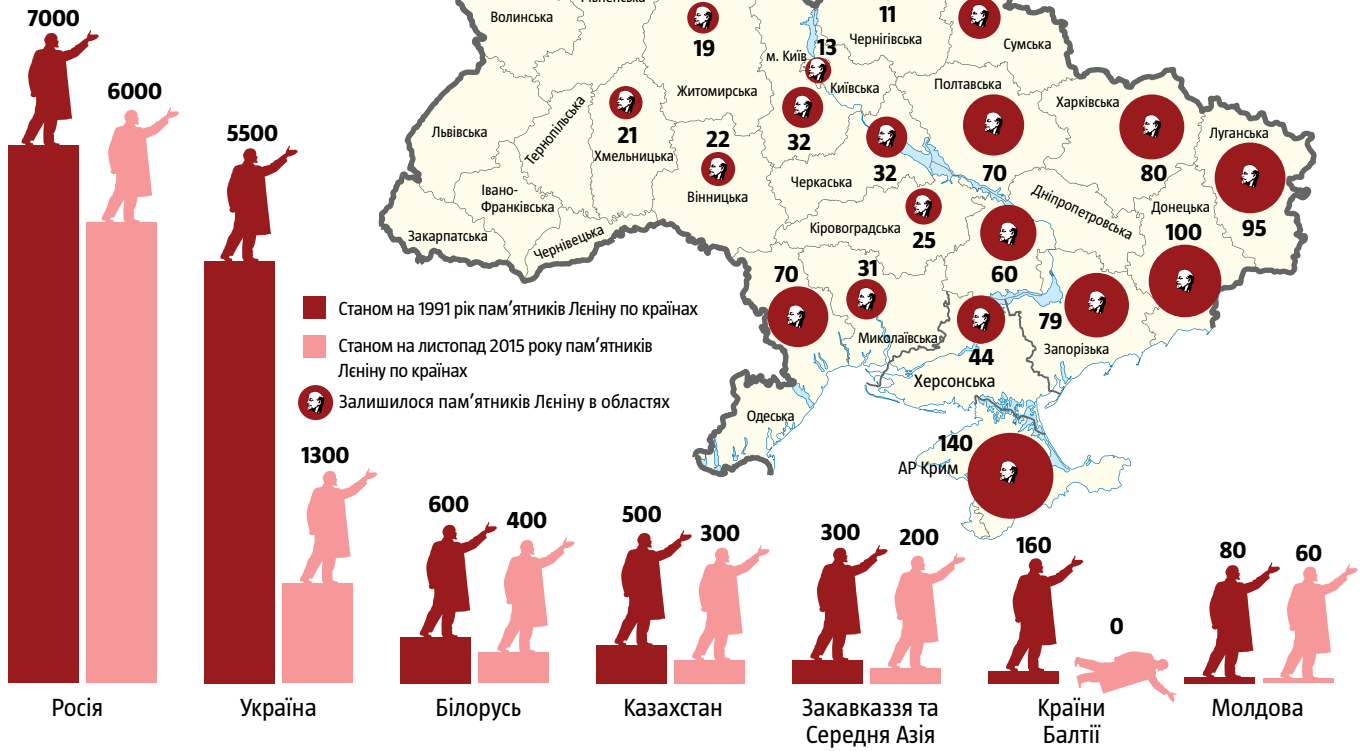

Цікаві факти

- Перший в Україні пам'ятник Леніну було встановлено навесні 1919-го на Софійській площі. Тобто невдовзі після захоплення столиці Червоною армією. Однак гіпсовий монумент простояв недовго: був знищений 31 серпня того самого року під час входження до Києва Армії УНР та Добровольчої армії.
- Одразу після поразки Другого зимового походу Армії УНР (листопад 1921 року) монументальна ленініана охопила великі міста. Пам'ятники більшовицькому вождеві з'явилися в Києві, Дніпропетровську, Чернігові, Сумах, Харкові та Луганську.
- У селі Великі Зозулинці Красилівського району Хмельницької області пам'ятник Леніну стоїть на вулиці Леніна, за кілька десятків метрів від братської могили бійців запасної бригади 6-ї Січової стрілецької дивізії Армії УНР, загиблих у боях з 8-ю дивізією Червоних козаків 6–7 липня 1920 року. Пам'ятник Леніну досі не демонтовано, вулицю не перейменовано.
- У селищі Базар на Житомирщині найбільше в Центральній Україні братське поховання воїнів Армії УНР. Центральна вулиця селища досі має ім'я Леніна, на цій вулиці міститься селищна рада.
- В Україні досі лишається понад 200 вулиць Дзержинського.
- Майже 10 тис. органів місцевого самоврядування (це майже третина всіх органів місцевого самоврядування України) містяться на вулицях Леніна, Радянській, Жовтневій, Дзержинського та Карла Маркса.
- Загалом під час ленінопаду з 8 грудня 2013 року й до сьогодні було демонтовано 857 пам'ятників Леніну та понад 130 пам'ятників іншим більшовицьким діячам.

Точно відомо, що станом на 19 листопада 2015 року в Україні лишається 979 недемонтованих монументів Леніну. Водночас низка «вождів» не була облікована навіть за радянських часів, а відтак реальна цифра сягає близько 1,2 тис.

Тисячоголовий Ільіч

За даними www.leninstatues.ru

Мапа ленінопаду (з 8 грудня 2013-го по 19 листопада 2015-го)

Моральний кодекс руйнівника комунізму

Роман Малко

Хто і навіщо зачищає Україну від пам'ятників тоталітаризму

Ленінопад упевнено вкарбувався в українську дійсність. Це явище не нове. Зачатки проглядалися ще на зорі української незалежності, адже перший пам'ятник більшовицькому вождю був повалений ще далекого 1990 року в Червонограді на Львівщині. Далі були Тернопіль, Коломия, Дрогобич, Львів та інші міста Західної України. У 1991-му Ленін був демонтований навіть у Києві на сучасному майдані Незалежності, але далі процес затих. До початку Революції гідності кількість повалених бовванів можна полічити на пальцях, незважаючи навіть на те, що 2009-го тодішній президент Віктор Ющенко підписав указ № 432/2009 «Про додаткові заходи щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні», одним із положень якого було «вжиття в установленому порядку додаткових заходів щодо демонтажу пам'ятників і пам'ятних знаків, присвячених особам, які причетні до організації та здійснення голодоморів і політичних репресій в Україні...» На жаль, у більшості випадків місцеві чиновники саботували виконання закону, і так, мабуть, тривало б до сьогодні, якби справу у свої руки не взяли прості українці.

Після повалення 8 грудня 2013 року головного Леніна країни, що стояв на Бессарабці в Києві, ленінопад покотився, мов лавина. Повідомлення про повалення чергового ідола з'являлися ледь не щодня, і за той час країна позбулася майже 880 пам'ятників вождю пролетаріату. Нині процес дещо сповільнився, але, на щастя, не припиняється, бо станом на листопад 2015 року в країні цього добра ще залишається близько 1200 штук.

Повалення пам'ятників українці сприймають неоднозначно. Хтось радісно вітає, і таких більшість, хтось вважає відвертим вандалізмом, дехто переконує, що вони мають історичну цінність, а хтось волів би відкласти процес, бо сьогодні, мовляв, це не на часі. Думки громадськості, як завжди,

розійшлися, але пам'ятники й далі час від часу падають, бо в тих, хто їх валить, своя логіка.

Хто саме руйнує пам'ятники Леніну та іншим більшовицьким ідолам, з якою метою, що цими людьми керує і чому лише такий спосіб очищення країни від вантажу минулого вони вважають найприйнятнішим, **Тиждень** дізнався, поспілкувавшись із безпосередніми активістами ленінопаду.

«Ми називаємо це роботою у сфері гуманітарної політики, — кажуть активісти, — і мріяли про неї давно, ще після Помаранчевої революції. Для нас це показники змін у державі та зміни епохи. Тоталітарні ідоли на вулицях вказують, що в нас ще немає Української держави і ми й далі живемо в совку. Ми розуміємо, що це ганьба, а тому повинні змінити ситуацію, поставивши пам'ятники українським героям, борцям за волю України. Ми, до речі, цим також займаємося».

Ці пам'ятники не випадково стоять на центральних площах міст і сіл, адже мають свою культову цінність, відіграють роль капищ. На підсвідомому рівні то були своєрідні якорі, які нав'язували певні парадигми й тенденції: «світлого майбутнього», комунізму та відповідних маркерів. Це певна інформаційна екосистема, у якій люди обертаються. Коли вони обертаються у ворожій екосистемі, то очевидно, що їхні думки спрямовані в бік ворога: вони дивляться ворожі канали, споживають ворожу інформацію і довіряють ворожим ресурсам. Тобто працюють на користь ворога. «Ламаючи пам'ятник, ми здійснюємо своєрідну психологічну атаку і всі ті зв'язки та вузли розрубуємо. Це спрацьовує. І мотивація проста: змінити електоральне поле та вплинути на людей».

«Насправді в Україні все зміксувалося, для багатьох громадян, коли ламаєш пам'ятник, — це великий шок. Люди звикли до нього, це центральна вулиця, вони клали туди квіточки. Спілкуючись, розумієш, що вони не роблять собі особливої різниці. І в цьому також відповідь, чому відбувається відвертий саботаж на місцях, чому демонтажем не займається сама влада. Це все система. Багато людей того не розуміють. Кажуть: давайте спочатку в Європу, а потім зніматимемо. Колись, але не зараз, бо не на часі. Це інформаційна спайка, нав'язана

ззовні. Практична декомунізація протиставляється реформам, будівництву доріг тощо. Але це паралельні процеси і якраз показник українськості влади».

«Цікавий момент, — кажуть активісти, — коли ми на своєму інформаційному ресурсі, а обласні держадміністрації і всілякі «риги» його читають, пишемо, що разом із «Правим сектором» (бо його найбільше бояться) приїдемо й ганебно поламаємо пам'ятник посеред білого дня, то вони з переляку відразу ж знімають його самі. Так було в багатьох населених пунктах, навіть у Херсоні, бо вони не хотіли психологічної атаки. Для нас це, звісно, економія ресурсів, але втрачається виховний момент. Коли бовван знімається владою, ставиться в якомусь місці, то всі його моральні маркери залишаються. А коли пам'ятник брутално знищений, ідеологічна спайка розвалюється і якорі зникають. Їх хіба що в зоопарках ставити чи десь так, щоб на них плювали, а не, як дехто хоче, у якихось парках, бо це, мовляв, наше минуле. У якихось парках, бо це, мовляв, наше минуле. То давайте і пам'ятники Гітлеру поставимо чи Еріху Коху, який очолював Рейхскомісаріат Україна, якщо ми хочемо поважати історію. Але ж того ніхто не робитиме. Тому це лицемірство. Будь-яке збереження тоталітарних символів неприпустиме. І ми, до речі, не лише пам'ятники Леніну ламаємо. Дзержинських всіляких, судоплатових, косіорів та іншу наволоч, який в Україні не місце».

«Ми проводили дослідження зміни електоральних уподобань у містах і селах, де звалили пам'ятники, — діляться хлопці, — збирали дані до того і після. Незважаючи на те що в заданий період жодних інших соціальних потрясінь, окрім цих, не було, електоральний паритет завжди збільшується в бік проукраїнських сил. Навіть якщо взяти ту саму «руську весну». У містах, де на той момент уже звалили Леніна, проросійська спільнота виявилася сильно деморалізована й морально пригнічена».

Ленінопад — тренд нових українців у хорошому розумінні цього слова. Вияв громадянської позиції середнього класу, який уже народився в Україні. Поміж активістів не знайти маргіналів чи їм подібних. Тут зазвичай успішні, самодостатні молоді люди, які встигли вже заявити про себе, що називається, «зробили себе» і тепер намагаються прислужитися Батьківщині. Вони мають приватний бізнес, свою машину й можуть собі дозволити в будь-який час зірватися «поїхати на екскурсію», як самі це називають, бо то теж, врешті, справа витратна. Одна поїздка коштує в середньому тисячу гривень, і коли щодня їздити, то не у всіх і не завжди є такі гроші. Серед активістів молоді бізнесмени, власники інтернет-ресурсів, магазинів, центрів шиномонтажу, приватних шкіл, успішні програмісти, представники інтелігенції, волонтери та ін. «У всіх нас у середньому по дві вищі освіти, — розповідають активісти, — усі володіють кількома іноземними мовами, багато хто займається громадсько-політичною діяльністю, активні учасники Майдану. У нас є і бійці АТО, і волонтери, які паралельно їздять на Схід та забезпечують армію. У Київській і Миколаївській областях працюємо з групою друзів-філологів, які воювали в добровольчих батальйонах. Це переважно молодий офіцерський склад. На початку, коли проросійські сили були ще дуже сильні й існували серйозні ризики в нашій роботі, один із добровольців зазначав, що такі справи набагато складніші, ніж війна на передовій,

адже там ти бачиш ворога в лице, а тут не можеш знати, звідки буде удар у відповідь. Можуть, скажімо, знайти, де живеш, і зробити якусь шкоду. Це створювало певне психологічне напруження, але ми не зламалися».

Повалення зазвичай відбуваються сезонно. Влітку не вельми зручно, бо по вулицях уночі гуляє багато людей. Щоразу операцію ретельно плануємо, прокладаємо маршрути, вивчаємо шляхи відходу, щоб не було хвоста. Треба правильно пропрацювати технічне завдання, бо буває, що і міліція пильнує, і камери є. Приблизно півтори години займає планування вже на місці й п'ятнадцять секунд сам процес. У групі є кілька автомобілів: легковик, автобус. Зазвичай повалення відбувається вночі, у правильну (погану) погоду й не у вихідні. «Закидається петля, смикаємо — і «дело в шляпе».

ЛЕНІНОПАД — ТРЕНД НОВИХ УКРАЇНЦІВ У ХОРОШОМУ РОЗУМІННІ ЦЬОГО СЛОВА. ВИЯВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ, ЯКИЙ УЖЕ НАРОДИВСЯ В УКРАЇНІ

Коли є змога вивезти голову або іншу частину пам'ятника, обов'язково робимо це, щоб люди не відновили його. Це дуже комічно й показово, коли Ленін стоїть без руки чи без голови. Він морально знищений, і це теж добре в сенсі психологічної атаки. Те, що було довгий час святе і до чого люди були прив'язані, раптом ніветується.

«Зваливши пам'ятник, ми моніторимо всі інтернет-ресурси населеного пункту: групи у «ВКонтакте», у Facebook, — діляться секретом активісти, — й активно долучаємося до обговорень цієї новини, проводимо своєрідну анігіляцію. Завдання цієї атаки, щоб люди врешті заспокоїлись і зрозуміли безглуздість захисту тих ленінів. Це спрацьовує».

Є, звісно, у процесі й свої складнощі. У Києві, наприклад, коли знімали меморіальну табличку, здійняли забагато галасу. Люди почули, не зрозуміли, що відбувається, побачили хлопців із ломом і кувалдою, подумали, що грабіжники, і почали переслідувати. Ще секунди три — і дістали б по пиці. Ледве встигли вскочити в машину. «І справді, коли пам'ятник шваркає об землю, то як кілька унітазів розбивається. У нас навіть мірка цих пам'ятників в унітазах. Розмір як один унітаз, як два, як три. І як падає відповідно також. Це, до речі, теж процес анігіляції. «Світле майбутнє», комунізм — це унітази».

На рахунок активістів — співрозмовників *Тижня* близько 50 пам'ятників і чимало меморіальних табличок. Деякі знищені, деякі пошкоджені, а якісь лише облиті фарбою. «Є дуже великі пам'ятники, — пояснюють хлопці, — і поки що немає техніки, щоб їх смикнути. Наприклад, у Херсонській області в кількох селах стоять точно такі самі Леніни, як був у Києві, тільки з іншого матеріалу. Їх нашим автобусом нереально смикнути, тому вони ще чекають свого часу». Особлива мрія активістів — Ленін у Запоріжжі: «Ото б його бахнути. Це було б хорошим прикладом для дослідження електоральної мапи. Велике місто, багата соціологія... Вибори — це, до речі, єдиний спосіб перевірити конверсію і фідбек». ■

Ціна утопії

Станіслав Кульчицький

Про природу радянської влади

Основоположники марксизму дуже лаконічно висловили суть своєї доктрини: «Комуністи можуть виразити свою теорію одним положенням: знищення приватної власності». Але вони виявили дивну безпорадність у питанні про те, хто втілюватиме в життя комуністичну ідею.

Перехід засобів виробництва в руки нації аж ніяк не робив цю націю власником. Націоналізація засобів виробництва означала перехід їх у власність держави. Але Маркс із Енгельсом пролетарською державою вважали пролетаріат, організований як панівний клас. Класики марксизму заплуталися між спільнотами з ієрархічною структурою (державою, партією, клан тощо) і спільнотами безструктурними (нація, суспільство, клас).

Після європейських революцій середини XIX століття «привид комунізму» зник, здавалося, назавжди. Послідовники Карла Маркса в країнах Західної Європи оголосили себе не комуністами, як він сподівався, а соціал-демократами, тобто членами пролетарських партій, налаштованих на демократичний діалог у рамках класового миру з представниками капіталу.

Проте в Росії з'явився Владімір Ленін... І «привид комунізму» воскрес під час російської революції 1917 року.

Повернувшись з еміграції в революційний Петроград, Ленін у Квітневих тезах поставив перед соціал-демократами-більшовиками не тільки тактичні цілі, пов'язані із завоюванням влади, а й стратегічні — на період після встановлення в країні більшовицької диктатури. Ішлося про зміну назви партії (із соціал-демократичної на комуністичну), про прийняття нової, комуністичної партійної програми, про об'єднання партій зі схожою програмою в інших країнах у новий Комуністичний інтернаціонал і, нарешті, про створення держави-комуни, яка взяла б на себе будівництво в Росії комуністичного суспільства.

«Держава комуни», «державою озброєних робітників», «державою-комуна» — так характеризував Ленін ту палицю у своїх руках, яка повинна була допомогти йому перебудувати країну на засадах «Маніфесту Комуністичної партії». Реалізувати комуністичну доктрину вождь більшовиків збирався перевіреним способом — «революцією згори». Російські царі насаджували капіталізм із метою модернізації країни, а Ленін сподівався так само успішно насадити комунізм. Проте комуністична «революція згори» принципово відрізнялася від капіталістичної: капіталізм був реальним соціально-економічним укладом, давно визрілим у розвинених країнах, а комунізм — утопією, що народилася в голові людини. Перетворити утопію на реальність можна було тільки кров'ю,

великою кров'ю. Керівники більшовиків це розуміли й висловлювали готовність пролити море крові. Свою книжку «Економіка перехідного періоду» (1920) Ніколай Бухарін починав так: «Той, хто уявляв собі революцію пролетаріату як мирний перехід влади з одних рук до інших, а переворот у виробничих відносинах як зміну у верхівках організаційних апаратів; той, хто так малював собі класичний тип революційного пролетаріату, з жахом відсахнеться від всевітньої трагедії, яку переживає людство. Він не в змозі буде побачити в диму згарищ і гуркоті громадянської війни урочисті й величаві обриси майбутнього суспільства».

Державою-комуною, державою озброєних робітників мала стати інструментом комуністичного будівництва. Хто стояв за цією державою, тримаючи в руках усі важелі управління?

**ПАРТІЯ ЛЕНІНА, ПРИКРИВАЮЧИСЯ
ОБОЛОНКОЮ РАД І НАЗИВАЮЧИ СВОЮ
ДИКТАТОРСЬКУ ВЛАДУ РАДЯНСЬКОЮ,
ЗМОГЛА ЗАКРІПИТИСЯ В НАРОДНИХ НИЗАХ**

ПАРТІЯ І РАДИ

Озброєні робітники — це не організація, не структурована сукупність людей, здатна діяти синхронно й за командою. Професійний революціонер Владімір Ленін ставився до робітничого класу по-іншому, ніж кабінетний учений Карл Маркс. Він називав його «класом у собі» і вважав здатним виробити у своєму середовищі тільки тредюніоністську свідомість. А от перетворити робітників на «клас для себе» — тобто переключити його увагу з вимог про підвищення заробітної плати або поліпшення умов праці на здобуття політичної влади з наступною експропріацією експропріаторів — могла, як запевняв Ленін, тільки організація революціонерів, керована різночинною інтелігенцією. Тільки вона, на його думку, могла засвоїти марксизм і перейнятися ідеями «Маніфесту». Щоправда, поділу пролетарів на «клас у собі» і «клас для себе» там не було: ленінський погляд на організацію революціонерів та її значення в робітничому русі ґрунтувався на ідеях російських народників.

Організацією революціонерів, яка виконувала роль пролетарського авангарду, Ленін вважав тільки свою партію. Такої ролі він не визнавав навіть за соціал-демократами-меншовиками, яких вважав опортуністами, що зреклися революційного марксизму.

Інший Львів. Так радянizували центр міста. 1952 рік

Хто мав керувати партією, а через партію — державою озброєних робітників? Відповідь Леніна була однозначна: вожді. На відміну від інших політичних партій в основу побудови партії більшовиків був закладений принцип «демократичного централізму»: партійна маса мусила беззастережно коритися своїм керівникам, а керівники — вождям. Більшовики були, як висловлювався Ленін, «партією нового типу». Більшовицькі маси дійсно служили інструментом у руках вождів, готових розпочати комуністичне будівництво методами терору і пропаганди.

Ленін знайшов спосіб пов'язати структуровану спільноту, якою була його партія, з неструктурованими, такими як клас і суспільство. Цією зв'язкою стали ради — організації страйкуючого пролетаріату, які вперше з'явилися в Росії під час революції 1905–1907 років. Завдання полягало в тому, щоб зв'язати ради з партією більшовиків і перетворити їх за допомогою партії з розпорошених по всій країні самодіяльних організацій на представницький орган державної влади. Як видно зі статті «Наші завдання і ради робітничих депутатів» (листопад 1905 року), Ленін уже тоді опрацював концепт держави-комуни — підпорядкованої особисто йому державної влади, здатної здійснити в дрібнобуржуазній країні радикальні соціально-економічні реформи комуністичного характеру. Ця стаття містила серед іншого незвичні тези. По-перше, Ленін не бачив доцільності в тому, щоб Рада (йшлося про Петербурзьку раду робітничих депутатів) долучалася до партії. По-друге, він визнавав недоцільним прийняття Радою соціал-демократичної програми. І найголовніше: Ленін вважав, що столична Рада повинна створити тимчасовий революційний уряд усієї Росії, причому уряд, нерозривно поєднаний з диктатурою більшовицької партії. Як передбачалося досягнути такого поєднання?

За задумом Леніна, ради організаційно мали бути відділені від партії, але партія більшовиків повинна була здобути цілковитий контроль за революційним урядом рад. Це означало, що більшовикам треба витіснити з рад конкуруючі політичні партії і заповнити їх членами своєї та співчуваючими безпартійними. Внаслідок цього більшовицька партія мала б існувати у двох іпостасях: 1) як політична партія, що здійснює під прикриттям масовального терміна «диктатура пролетаріату» свою диктатуру (а насправді, зважаючи на закладений у її основу принцип «демократичного централізму», диктатуру вождів); 2) як ради, що мали вагомим управлінським функціям, але були позбавлені окремого від партії політичного значення.

Це було справді геніальне рішення, завдяки якому створювалася міцна влада, пов'язана з народом й одночасно цілком незалежна від нього. Потрібно було лише витіснити інші партії з рад, створивши при цьому з них додатковий чинник підтримки (через три десятиріччя Іосіф Сталін назве її «блок комуністів і безпартійних»).

Ленін не сумнівався, що більшовикам це під силу. Адже ради були народними організаціями в країні з максимально високим рівнем соціального протистояння, вони народилися в жорстокій класовій боротьбі й не шукали класового миру. А більшовики були єдиною із соціалістичних партій Росії, яка стояла на екстремістській платформі «Маніфесту Комуністичної партії». Ситуативні й доктринальні екстремісти повинні були знайти одні одних.

ОПЕРАЦІЯ «ПРИКРИТТЯ»

Вираз «державо-комуна» Ленін використав лише двічі. У час «комуністичного штурму» 1918–1920 років термін «комуна» став украй непопулярним, особливо в селянському середовищі. Здійснена в ►

«Дружба народів». 1954-й — особливий рік в УРСР. На честь «300-річчя возз'єднання з Росією» було названо чимало вулиць, встановлено монументів тощо

1919 році спроба загнати селян у сільськогосподарські комуні викликала катастрофічні для більшовиків наслідки (зокрема, падіння радянської влади в Україні). Після цього здійснені соціально-економічні перетворення стали назвати соціалістичними, а «комунізм» залишили як синонім «світлого майбутнього». Навіть нейтральні «споживчі комуні» тоді були перейменовані на «споживчі товариства».

Замість терміна «держава-комуна» в повсякденній практиці закріпилося поняття «радянська держава». Власне, прикметником «радянський» стали називати все підряд: країну, народ, державу, владу, людину, культуру. Словосполучення «радянська влада», «влада рад» стали найбільш уживаними.

Люди, які народилися і досягли зрілого віку за радянської влади, не схильні малювати той період суцільною чорною фарбою. Вони можуть назвати безліч нюансів тогочасного життя, які робили його змістовним, і не тільки тому, що були тоді молодими й повними сил. Враховуючи безсумнівно диктаторську природу радянської влади, іноземні дослідники не розуміють причин такої ностальгії. А нам, кого радянська влада виховувала з дитячих років, нелегко розібратися в суті явищ, покритих багатшаровою полудою пропаганди. Вивчаючи радянське минуле, нам треба постійно звертатися до самих себе, вивчаючи по краплині прищеплені з дитинства стереотипи.

Не підлягає сумніву, що радянська влада була багатоликою. З одного боку, вона дійсно стала для кожного громадянина повсякденно присутньою і закоріненою в усі сфери його життя (навіть інтимні!). А з другого — вона холодно-кровно і з дотриманням необхідних маскувальних засобів могла приректи на Голодомор мільйони людей, щоб загасити бунтівний потенціал українського села. Останні радянські покоління вже стали слухняними, а якщо хтось виходив за межі дозволеного, органи державної безпеки

займалися його «профілакуванням», тобто проводили «ввічливу» бесіду, після якої людина починала розуміти своє місце.

Уявлення радянських громадян про панівну в їхній країні систему влади не виходили за межі промови Леніна «Що таке Радянська влада?», записаної із пропагандистською метою на грамофонну платівку в березні 1919 року. Невелика, на одну сторінку тексту, ця промова закінчується оптимістично: «Радянська влада є шлях до соціалізму, знайдений масами трудящих і тому — правильний і тому — переможний». Можна погодитися з тезою про переможність радянської влади, адже вона знищила в суспільстві усі політичні сили, здатні боротися з нею (а це мільйони й мільйони людей). Однак не можна погодитися з тим, що шлях до соціалізму й комунізму був знайдений масами трудящих. Тут не варто думати, що вождь партії більшовиків помилився: він добре знав, що ідея держави-комуні народилася в його голові й лише потім була імплантована в суспільну свідомість.

На конференції більшовиків у квітні 1917 року Ленін визначив природу майбутньої радянської влади цілком відверто: «Така влада є диктатурою, тобто спирається не на закон, не на формальну волю більшості, а прямо, безпосередньо на насильство».

На відміну від інших політичних партій, більшовики не бажали покладатися «на формальну волю більшості». Тому й розігнали Установчі збори, а виборчі кампанії відтоді проходили під наглядом компартійних функціонерів й органів державної безпеки.

РАДЯНСЬКА Й КОМПАРТІЙНА ВЛАДНА ВЕРТИКАЛІ ЗБЕРІГАЛИ САМОСТІЙНІСТЬ, АЛЕ ОБ'ЄДНУВАЛИСЯ В ЄДИНЕ ЦІЛЕ ПОНЯТТЯМ «РАДЯНСЬКА ВЛАДА» В КОЖНІЙ ЛАНЦІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ

Ставши після Жовтневого перевороту урядовою партією, більшовики за допомогою негайно створеної організації чекістів вичистили конкурентні партії з рад і фактично злилися з останніми. Злившись із партією, в якій уся влада завдяки принципу «демократичного централізму» була зосереджена в керівництві, ради зникали як незалежна політична сила. Разом із тим вони виконували владні функції на всіх рівнях державного управління й місцевого самоврядування. Партія Леніна, прикриваючись оболонкою рад і називаючи свою диктаторську владу радянською, змогла закріпитися в народних низах.

В ОБИЙМАХ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ДИКТАТУРИ

Більшовики стверджували, що ради — це державна форма диктатури пролетаріату, а революційним авангардом пролетаріату є більшовицька партія. Із цих двох тверджень випливало, що в радянській Росії встановилася диктатура партії більшовиків. Це була своєрідна, ніколи не бачена раніше диктатура. Після злиття з радами партія перетворилася на державну структуру, але зовні

зберегла вигляд політичної партії. Чисельність її почала гіпертрофовано зростати, проте ніхто з рядових членів не почувався диктатором. Членська масовка була «передавальним пасом» від вождів до народних низів. Керівні партійні діячі, які не входили до складу центрального комітету, теж були лише провідниками диктатури. Номінальними її носіями були члени ЦК, але в різні епохи реальна влада в країні могла належати залежно від історичних обставин не всьому ЦК як корпоративному органу, а лише певній частині членів («колективному керівництву») чи навіть одній людині. За всіх обставин радянська система влади залишалася колективною. Поява на певний час одноосібного диктатора не суперечила її олігархічній природі.

Компартійні комітети брали на себе досить невелику частину державних функцій. Лєвова частина безпосередньої управлінської роботи покладалася на виконкомрад. Завдяки розмежуванню функцій партійні комітети — як представники монополюючої партії — зберігали за собою політичне керівництво, але звільнялися від відповідальності за поточні справи. Ради — як відгалуження тієї ж такої партії — були позбавлені політичного впливу, який існував у вигляді диктатури, але на них покладалася у повному обсязі розпорядчі функції.

Розписана за конституційними нормами влада радянських органів була формально поділена на законодавчу, виконавчу й судову гілки. Та фактично вона не відрізнялася від самодержавної форми правління, звичної для підданих російського царя. Закони, декрети, постанови, якими регулювалися всі сфери життя суспільства, приймалися переважно виконавчими органами, після чого затверджувалися на з'їздах рад, а від 1936 року — на сесіях Верховної Ради. Однак прийняття законів по радянській лінії передували таємні або гласні рішення не присутніх у конституціях партійних органів. Щоправда, після 1928-го почастишали випадки спільного прийняття нормотворчих документів радянськими та партійними органами. Траплялися також випадки ухвалення суто партійних постанов, які за умовчанням мали силу закону.

Своєю радянською стороною компартійно-радянський владний тандем був обернутий до народу: саме широкі верстви населення обирали персональний склад радянських органів із числа тих, кого партійні комітети рекомендували до безальтернативного обрання, а свої керівні кадри влада брала з «низів»: робітничо-селянське походження стало ознакою вищої соціальної якості (як дворянське — до революції). А своєю компартійною стороною компартійно-радянський владний тандем був обернутий до членів партії.

Склад функціонерів радянських органів влади залежав від партійних комітетів і тільки «освячувався» процедурою всенародних виборів, а склад функціонерів партійних органів залежав від функціонерів більш високої ієрархічної ланки й «освячувався» передбаченою статутом процедурою виборів. Тому таким важливим було питання про формування складу вищого партійного керівництва (тобто членів центрального комітету КПРС) і вождів (членів політбюро ЦК). Це питання вирішувалося або в смертельній боротьбі за владу в »

К Н И Г А Р Н Я

30 листопада – 4 грудня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

30 листопада, 18:00 — лекція Тетяни Воропаєвої на тему «Голодомор і формування колективної ідентичності крізь призму травматичного досвіду українського народу».

2 грудня, 18:00 — презентація проекту «Трансформації міста». Дослідження Дмитра Хруневича «Дизайн громадського тексту».

3 грудня, 18:30 — зустріч із Брюно Старі. Розмова на тему «Утилізація та переробка сміття. Приклад об'єднаної територіальної громади Сержі-Понтуа (Франція)». Спільно з Французьким інститутом у Києві.

4 грудня, 18:00 — презентація видання «Успенський собор» від видавництва «Балтія-друк».

Київ (вул. Спаська, 5):

2 грудня, 18:00 — презентація книжки Маргарити Сурженко «АТО. Нове життя». Спільно з літературною агенцією Discursus.

Львів (просп. Свободи, 7):

30 листопада, 18:00 — презентація книжки Христини Дрогомирецької «Навігатори не працюють у темряві». Спільно з видавництвом «Електрокнига».

1 грудня, 18:00 — вечір пам'яті «Згадуючи Євгена Сверстюка». За участю Василя Будного, Зоряна Попадюка, Ігоря Калинця, Ярослава Герасима та ін.

2 грудня, 18:00 — КОЛО КНИЖКИ з підлітками. Філософія та психологія в художній літературі.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

1 грудня, 16:00 — автограф-сесія військового капелана Андрія Зелінського, автора книжки «Соняхи». Спільно з Видавництвом Старого Лева.

2 грудня, 18:00 — мандрівний фестиваль Docudays UA. Показ фільмів «Медик їде останньою» та «В'язні Кануна».

3 грудня, 18:00 — мандрівний фестиваль Docudays UA. Показ фільмів «Жертвопринесення» та «Божа воля».

Харків (вул. Сумська, 3):

30 листопада, 18:30 — відкрита лекція «Новий» Харків проти «старого». Хто переміг? Повсякденне життя робітників Харкова в 1920–1930-ті роки».

Лектор Роман Любавський.

Спільно з ХНУ імені В. Н. Каразіна.

2 грудня, 18:30 — презентація «Вибраних творів» Богдана-Ігоря Антонича та збірки «Три перстені». Презентує Данило Ільницький (упорядник).

Спільно з видавництвами «Смолокип» та «Літопис».

3 грудня, 18:30 — презентація книжки Христини Дрогомирецької «Навігатори не працюють у темряві». Модератор Андрій Костинський.

Спільно з видавництвом «Санченко А. В.».

Тернопіль (вул. Валова, 7–9):

2 грудня, 18:00 — презентація книжки Ніколо Шеле «Шизофренія» від видавництва «Крок».

3 грудня, 18:00 — презентація діяльності тернопільського Логістичного центру допомоги бійцям АТО та благодійні читання «Поети мобілізуються».

4 грудня, 18:00 — зустріч із письменниками та презентація романів «Акваріум» Олексія Чули та «Синдром листопаду, або HomoCompatiens» Вікторії Амеліної, що вийшли в серії сучасної української інтелектуальної прози «Вітражі» харківського видавництва «Віват».

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

1 грудня, 18:00 — презентація книжки «Як Русь слідами Данила ходила. Спогади про паломництво до Святої Землі під проводом Митрополита Андрея Шептицького».

Інформаційний партнер

Тижень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

середовищі вождів, або одноосібним вождем, який перемагав у цій боротьбі своїх конкурентів, або за домовленістю між вождями.

Диктатура партії була ретельно приховуваним секретом Полішинеля. В організаційному звіті ЦК РКП(б) XII з'їзду партії (квітень 1923 року) Сталін показав, яким чином вожді керують робітничим класом. Щоб здійснити політичне керівництво, говорив він, «авангардові класу, тобто партії, необхідно, щоб партія облягалася широкою мережею безпартійних масових апаратів, які є шупальцями в руках партії, за допомогою яких вона передає свою волю робітничому класові, а робітничий клас із розпорошеної маси перетворюється на армію партії».

«Шупальця» — це був образний вислів. Поряд із ним Сталін тут-таки знайшов точну назву для винайденого Леніним способу поєднання структурних спільнот із безструктурними — це був термін із теорії механізмів: «передавальні паси». Далі Сталін перелічив усі ті «передавальні паси», які з'єднували більшовицьке керівництво з населенням: профспілки, кооперативи, спілки молоді, делегатські збори робітниць, школи (від шкіл політграмоти до комуністичних університетів у мережі Головополітосвіти), преса, армія.

У праці «До питань ленінізму» (січень 1926 року) Сталін знову звернувся до сюжету з «передавальними пасами». Якщо на партійному з'їзді він називав цим терміном важелі, які пов'язували партію з масами, а тому перелічував мало не всі структури, що існували в країні, то в цій праці він звужив перелік і відштовхувався вже не від партії як політичної структури, а від поняття «диктатура пролетаріату» — евфемізму, за яким приховувалася диктатура партійних верхів. У підсумку він назвав п'ять

«передавальних пасів»: профспілки, ради («з їхніми численними відгалуженнями в центрі й на місцях у вигляді адміністративних, господарських, військових, культурних та інших державних організацій плюс нескінченна кількість самочинних масових об'єднань трудящих»), кооперацію, союзи молоді й, нарешті, партію.

Радянська й компартійна владна вертикалі зберігали самостійність, але об'єднувалися в єдине ціле поняттям «радянська влада» в кожній ланці адміністративно-територіального поділу. Вертикаль державної безпеки, формально підпорядкована радянським органам влади, фактично зберігала самостійність у всіх ланках і підпорядковувалася лише власній ієрархії, але на вищій ланці перебувала в розпорядженні вождів (вож-

ЗАВДЯКИ СВОЇМ ДВОМ ІПОСТАСЯМ ДЕРЖАВНО-КОМУНА НЕ ВИСОЧИЛА НАД СУСПІЛЬСТВОМ, ЯК БУДЬ-ЯКА ІНША ДЕРЖАВА, А ПРОНИКАЛА В НЬОГО ВСІМА СВОЇМИ ІНСТИТУТАМИ

дя). Вожді ретельно стежили, щоб у суспільстві не виникали горизонтальні, тобто не підконтрольні центру зв'язки. Навіть парткоми й виконкоми рад, не кажучи вже про органи державної безпеки, не могли спілкуватися між собою на рівні однієї ланки управління без відома ланки більш високого порядку. Не підконтрольні вертикалям влади громадські осередки з'явилися тільки в добу горбачовської Перебудови (так звані неформальні організації).

Аніко Долідзе

Gratitude to **Giya Kancheli**
Музика Гіи Канчелі для театру і кіно

Ольга і Тетяна Чернишови
Сестри UA

jazz KOLO

родіон іванов
олександр огнівець
сергій сидоренко
артур фролов
роман яковчук
ігор закус

voices

30
листопада
19:00

Національний палац мистецтв
"УКРАЇНА"
МАЛИЙ ЗАЛ

Тиждень
організатор: НПМ "УКРАЇНА", тел. +38 (044) 247 2555

palace-ukraine.com
ЗАМОВЛЕННЯ БІЛЕТІВ
247 23 03

PARTER.ua
національний оператор
287 87 87

TEMPORA

Завдяки своїм двом іпостасям держава-комуна не височіла над суспільством, як будь-яка інша держава, а проникала в нього всіма своїми інститутами. Радянська вертикаль тримала під контролем профспілки, кооперативи й різноманітні громадські організації, а партійна — комсомол із підпорядкованими йому організаціями піонерів і жовтенят. Навіть вертикаль державної безпеки проникла в народну товщу мільйонами на вербованих добровільно чи силоміць секретних співробітників (сексотів). Унаслідок цього радянське суспільство одержало чужий кістяк і втратило свої якості безструктурної спільноти. Воно намертво зрослося з державою-комуною і таким чином наділило її непереборною силою.

КРАХ ДЕРЖАВИ-КОМУНИ

Держави традиційного типу з монархом-сувереном та його підданими (Російська імперія зокрема) еволюціонували або в бік демократії (навіть залишаючись монархіями, якщо монарх був обмежений у своїх діях конституцією), або в бік авторитаризму чи тоталітаризму (коли сформована в народних низах політична сила придушувала частково або повністю всі інші й ставала носієм суверенітету). Компартійно-радянську систему влади назвали тоталітарною, об'єднуючи її типологічно з італійським фашизмом і німецьким націонал-соціалізмом.

У принципі, це правильно, але з одним істотним уточненням: притаманна тоталітаризму цілковита залежність суспільства від держави поєднувалася в СРСР із глибоким проникненням державних інститутів у народну товщу. Феномен державосуспільства, який поставав унаслідок цього, забезпечував життєздатність держави-комуни протягом багатьох десятиліть. Її не можна було повалити, бо в соціально атомізованій країні не могли виникнути незалежні від влади організаційні структури, окрім невеликих підпільних груп. Тому ця держава існувала аж до вичерпання свого життєвого ресурсу. Крах держави-комуни одночасно виявився крахом створеного нею соціально-економічного ладу.

Уже зазначалося, що КПРС виступала у двох формах: як політична партія і як радянська структура з обов'язковою домішкою безпартійних депутатів рад усіх рівнів. Обидві структури, взяті як певна цілісність, мали й інший зріз: поділялися на керівні кадри (внутрішня партія) і членську масу (багатомільйонна зовнішня партія). Кадри керівників у партійному, комсомольському, профспілковому, господарському, військовому та всіх інших апаратах затверджувалися згідно з номенклатурою посад у розпорядженні парткомів різного рівня — від районного до центрального. Тому номенклатурою став називатися весь командний корпус державних службовців.

Отже, суспільство було експропріоване радянською державою, а соціально-економічні перетворення за рекомендаціями «Маніфесту» проголосили появу державної власності на засоби виробництва й природні ресурси. Функції користування й розпорядження цією власністю були надані внутрішній партії, тобто всій корпорації номенклатурних керівників.

Інший Майдан. Головна площа радянської України була щедро напхана комуністичними символами

А володіння власністю залишалося в руках партійного керівництва: теоретично — в усіх членів центрального комітету КПРС, а практично — у членів політбюро ЦК, тобто кількоособової копії ЦК, яка не мала інших функцій, користувалася всіма правами та повноваженнями ЦК і працювала на постійній основі.

Державна влада в Радянському Союзі мала олігархічну природу, й відповідно державна власність — корпоративну. Поки людина залишалася членом корпорації, — вузької (до якої належали члени політбюро ЦК КПРС) або широкої (вся внутрішня партія), — вона мала відповідні функції власності (володіння, користування й розпорядження).

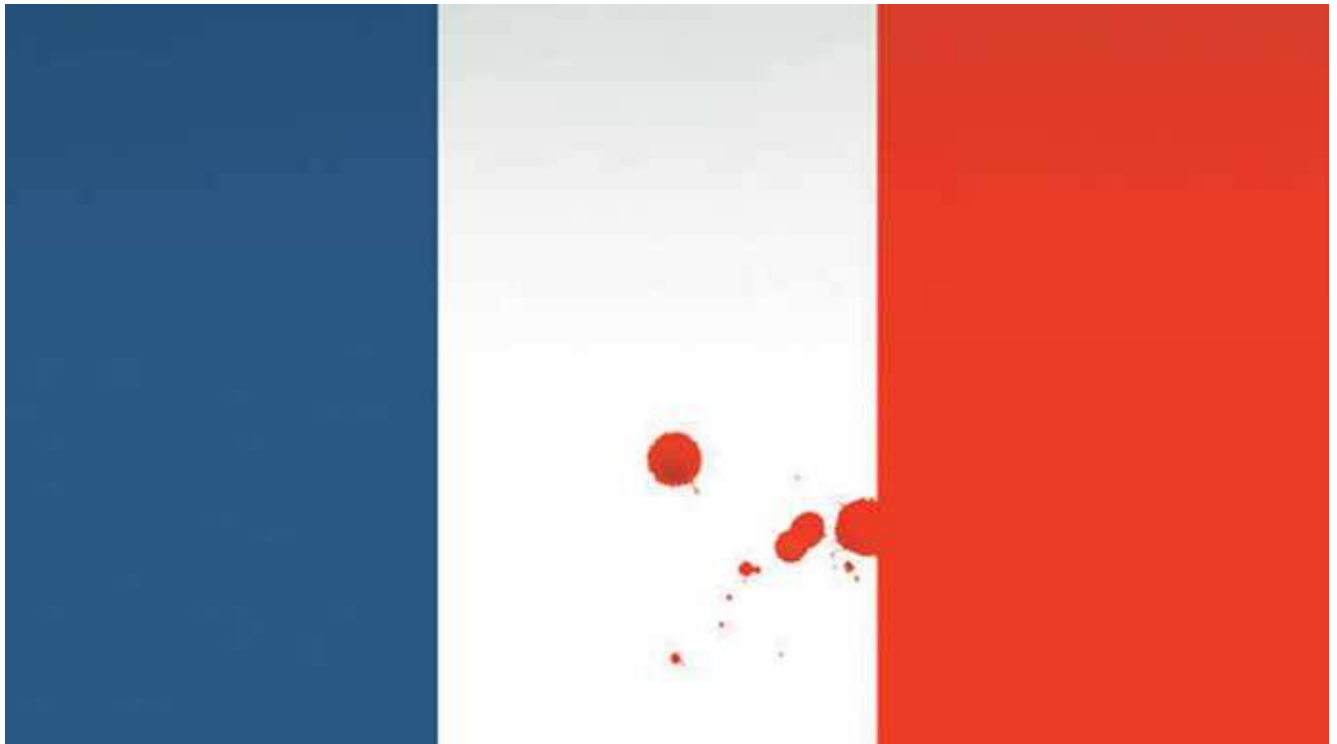
Компартійно-радянських олігархів не треба уявляти собі власниками банків, заводів або залізниць. Вони задовольнялися політичною та економічною владою в її чистому вигляді, без матеріальних підтверджень, коли розподіляли ресурси велетенської країни між фондами постачання й нагромадження, містом і селом, галузями народного господарства, республіками й регіонами тощо.

Успіх у відновленні імперії був забезпечений подвійною природою радянської державності — симбіозом управлінської влади рад, яка визначалася конституціями, з диктатурою партійних комітетів, яка в конституціях не фігурувала. Встановлюючи радянську владу в національних регіонах, вожді більшовиків були готові надати їм навіть статус незалежних держав. Це не міняло кардинально суть ситуації, адже кожна радянська держава по партійній лінії підпорядковувалася єдиному центру.

Конституційна реформа кінця 1980-х, здійснена Горбачовим із метою дати друге дихання радянській владі й відповідно СРСР, роз'єднала владу рад і владу компартійних комітетів і таким чином знищила скріплювальний чинник держави-комуни. А отже, ця держава стала приреченою, і тривалість її існування вже цілком залежала від волі «окраїн» імперії, які прокинулися... ■

Як дати здачі

Воювати проти «Ісламської держави» потрібно на всіх фронтах

Теракти «Ісламської держави» («ІД») в Парижі 13 листопада стали замахом на невинні радощі життя. За день до паризьких терактів шахіди позбавили життя 43 людей у Лівані. Минулого місяця 224 особи загинули через вибух у російському авіалайнері над Єгиптом.

Лише 10 місяців тому Париж зазнав попереднього нападу джихадистів. Місцеві спецслужби перебували в стані підвищеної готовності, та все одно бойовикам «ІД» вдалося знищити й покалічити людей. Просто і трагічно: світу потрібно вибудувати міцніший захист. Питання лише в тому, як це робити.

ЗНАТИ СВОГО ВОРОГА

«ІД» вибудовує тероризм, розраховуючи на зло. Угрупування вважає, що успішні теракти надихатимуть майбутніх мусульманських радикалів, яких воно намагається завербувати. Але «Ісламська держава» прагне ще й викликати негативне ставлення до мусульман, аби переконати тих самих радикалів, що світ зневажає їх та їхню релігію.

Реакція на це має бути так само прагматично розрахована. Виступаючи з промовою під час ушанування жертв теракту, президент Франції Франсуа Олланд запрягнувся знищити «ІД». Мета достойна, але це тільки частина завдання, бо в гарячих точках Близького Сходу множитимуться інші джихадистські групи з такими самими кровожерними

намірами. Державам потрібно розробляти політичні стратегії, які вони стабільно втілюватимуть, навіть якщо регіон і надалі лихоманитиме, а терористи все одно інколи проникатимуть крізь усі перепони.

Захід має дві мети: захищати життя своїх громадян та ліберальні цінності толерантності й верховенства права, на яких базується його суспільство. Коли між цими двома орієнтирами виникає суперечність, потрібно обирати курс, який зведе до мінімуму втрату цінностей, але забезпечить надійний захист. На жаль, у панічних пошуках безпеки цей принцип, схоже, часто забувають першим. Безпечніший світ починається вдома й за умови дотримання визначених законом повноважень. Радикалізація джихадистів часто відбувається в інтернеті через невеликі групи. Вони спілкуються, послуговуючись електронними засобами зв'язку. Залишають сліди подорожуючи. Розвідувальні служби повинні мати контрольований доступ до цих даних. Вирішення проблеми — визначена законом структура діяльності під пильним політичним та судовим наглядом.

Закон може бути гнучким, але до певної міри. Після заяви Олланда про введення надзвичайного стану, який він через голосування в парламенті намагатиметься розтягнути до трьох місяців, поліція може проводити рейди по всій Франції, не пред'являючи ордеру. Наразі деякі з таких операцій закінчилися арештами, а одна, 18 листопада в столичному

передмісті, — стріляниною і викриттям підготовки чергового теракту. Короткочасне розширення повноважень силовиків виправдане збільшенням загрози наступних диверсій. Але французький парламент повинен бути обережним. Якщо згодом обшуки без оформлення належного документа стануть звичною справою, неминуче почнуться перевищення обов'язків.

Мають значення й ресурси. У середині листопада Британія оголосила про 15-відсоткове розширення штату своїх служб безпеки та подвоєння видатків на кібероборону. Олланд пообіцяв залучити до роботи більше поліцейських і суддів. Але деякі інші держави, схоже, не здатні відповісти на виклик. Дехто з паризьких терористів жив у брюссельському передмісті Моленбек, значну частину мешканців якого становлять мусульмани, і не всім із них вдалося інтегруватися. Відповідно з Бельгії до Сирії їде більше охочих приєднатися до «ІД», ніж з інших європейських країн. Бельгійські спецслужби — слабка ланка.

Це важливо, бо після укладення Шенгенської угоди не стало прикордонного контролю між 26 країнами Європи. Вона має свою символічну й економічну цінність, але через неї погіршується робота розвідувальних служб. Щойно, скажімо, з Балкан до Шенгену потрапляє автомат, як стає практично неможливо перешкодити йому опинитися в руках джихадистів у Франції. Терорист у Брюсселі може непомітно оперезатися поясом шахіда й вільно доїхати до Парижа, щоб там підірватися. Країнам Шенгенської зони потрібно пристосуватися до світу, який став небезпечнішим. По-перше, їм потрібен надійніший зовнішній рубіж. Французи хочуть створити посилену європейську прикордонну службу, яку фінансуватимуть й укомплектовуватимуть усі члени Шенгену. Ідея добра, але запізнiла.

По-друге, у зоні без кордонів урядам потрібно прибрати перешкоди для контролю. База даних мігрантів Європейського Союзу не узгоджена з базою Європолу — правоохоронної установи ЄС. Європарламент блокує план надання поліції доступу до імен пасажирів авіарейсів, переймаючись тим, що це порушення конфіденційності. Країни можуть

здійснювати вибірковий нагляд на кордоні, але він несистематичний. Загалом у Європі процедура запити інформації в інших держав, наприклад щодо балістичних даних і ДНК злочинців, частко складна й затяжна. Змінивши такі моменти, можна було б посилити безпеку без посягання на основні права. Оце й варто робити.

У ПОШУКАХ ЦАПІВ-ВІДБУВАЙЛІВ

І, навпаки, запровадження суворого контролю на зовнішніх кордонах із метою недопущення біженців серйозно підірве ліберальні цінності, аж ніяк не зробивши Європу безпечнішою. Хоча саме це — зачинити двері перед біженцями — пропонують політики в Європі й Америці після того, як виявилось, що один із паризьких терористів потрапив на континент через Грецію, можливо, за фальшивим сирійським паспортом. Логіка заборони в'їзду біженцям глибоко хибна і з практичного, і з морального погляду. Зрозуміло, що ризик інфільтрації терористів існує і Європа повинна стежити за новоприбулими. Однак щонайменше п'ятеро паризьких терористів були не біженцями, а її громадянами. А якщо людина настроєна підірвати себе й учинити теракт, то вона завжди може заплатити контрабандистам, які провозять нелегалів. Частина біженців, що перебувають на грецькі острови, самі стали жертвами джихадистів, зокрема європейців, що поїхали до Сирії воювати в лавах «ІД». Якщо Європа відгородиться від мусульман муром, то це й означатиме (на підтвердження слів «ІД»), що вона зневажає їх усіх. А таким способом теж можна проторувати шлях до тероризму.

БОРОТЬБА ПРОТИ «ІД»

Крім зміцнення кордонів та полегшення процедури розпізнання терористів, які вже їх перетнули, світ повинен боротися проти «ІД» в неї вдома: в Іраку та Сирії. Крайнім кроком може бути розгортання наземних сил держав Заходу.

Хтось (особливо ліві) твердить, що військова операція не захистить ані цінностей Заходу, ані його безпеки. Якщо результат воєнних дій заздалегідь невідомий, то вбивство людей виправдати важко. Крім того, »

історична правда з Вахтангом Кініані

Щочетверга та щонеділі о 22.00

zik

це воскресить із попелу насильство джихадистів і наразить світ на ще більшу загрозу. Саме це, стверджують вони, показали війни в Афганістані та Іраку. Ці конфлікти справді послужили добрим уроком. Але висновки з них помилкові, коли їх припасовують до конкретних цілей «ІД». Сучасні збройні сили добре надаються для того, щоб вигнати джихадистів із певної території, навіть якщо відновити після цього країну вони не зуміють. Саме бойовими діями вдалося витиснути «Аль-Каїду» з Афганістану. Згодом постійні удари по її лідерах, які переховувалися в Пакистані, значно ослабили організацію.

Той факт, що «ІД» утримує територію, як це колись робила «Аль-Каїда» в Афганістані, особливо важливий. Витурити її звідти потрібно, бо вона використовує ці землі для заробляння грошей і вербування, підготовки й координації тисяч потенційних терористів. Доки «Ісламська держава» триматиме у своїх руках «столицю» Ракку та іракське місто Мосул, вона залишатиметься символічною «батьківщиною» для радикальних мусульман. А те, що їй вдалося вистояти перед найбільшими державами світу, — бо так хоче Аллах, — ще дужче їх надихатиме.

Альтернатива війні — вичекати, доки «ІД» розсиплеться сама. Але це марна надія. Угрупування не зникає, бо на Близькому Сході точиться титанічна боротьба між сунізмом і шиїзмом. На неї нашарувалися конфлікти між регіональними державами та суперництво між США й Росією. Хай там що кажуть противники бойових дій на Близькому Сході, це протистояння провокує не Захід. Навіть якби західні держави вивели свої війська й переклучилися лише на дипломатію, кров лилася б і далі чи не десятки років.

Тож на користь військового втручання той факт, що альтернатива ще гірша. І все-таки кампанія США зі «зломлення й остаточного знищення» «ІД» відбувається вкрай повільно почасти через те, що воєнний варіант вирішення проблеми ніколи не був пріоритетним.

Проте після Парижа місія стала нагальнішою. Олланд, поклявшись бути «безжалюсним», наказав французьким силам активно бомбардувати Ракку. Америка теж поступово активізується. Зокрема, нещодавно вона заявила про розгортання контингенту сил особливого призначення для боротьби проти «ІД». Уряд Британії, певно, попросить дозволу парламенту підтримати авіаудари по мішенях у Сирії: давно вже час виступити разом із союзниками.

Усе це добре, але навряд чи цього досить. Щоб знищити «ІД», потрібно взяти Ракку й Мосул. І тут уже необхідна армія. Поки що заплановано готувати іракські сили для дій в Іраку, а в Сирії розраховувати на підтримку курдів та бойовиків, що воюють проти «ІД». Цей план не надто успішний. У курдів є і свої проблеми. А іракці та сирійці, попри вишкіл (і гроші), не готові до великих баталій.

Тож зараз слід починати зі спроб реалізації наявного плану: залучати більше військових інструкторів і значно більше сил спеціального призначення, які підтримали б іракські частини. Але якщо це не вдасться, військових доведеться шукати деінде. Колишній французький президент Ніколя Саркозі висловив не лише свій погляд, коли запропонував об'єднати зусилля з Росією і змиритися з Асадом, щоб використати їхні сили проти «ІД». Такий підхід може спершу здатися привабливим, але закінчиться

кривавою бійнею: і Асад, і його іранські спонсори — закладі вороги сунітів, що проживають на захоплених «ІД» територіях. Кращий варіант — створити за мандатом ООН сили з частин армій Туреччини, Саудівської Аравії та країн Перської затоки. Це буде нелегко, але всі їхні уряди зацікавлені в стабілізації сунітського регіону, який становить для них загрозу (пряму у випадку Туреччини, що сама нещодавно стала жертвою терористів з «ІД»).

Барак Обама та інші західні лідери зацікавлені у створенні такого альянсу, адже якщо ця схема зазнає фіаско, то військова кампанія залежатиме від сил НАТО. А цей варіант досі не має достатньої політичної підтримки. У виступі минулої тижня господар Білого дому, схоже, більше переконавав відмовитися від перспективи наземної операції із західним контингентом, ніж говорив про власне боротьбу з «ІД». Утім, із кожним нападом на Захід необхідність мілітарного протистояння «Ісламській державі» зростає. Якби на американській території стався серйозний теракт, питання було б вирішене.

А ЩЕ ТРЕБА ГОВОРИТИ

Проте самої військової сили не досить. Вона може убезпечити решпу світу на короткий час, але критики справедливо зазначають, що ісламський терор закінчиться лише тоді, коли на Близькому Сході запанує мир. Тому паралельна мета — змусити країни регіону припинити маріонеткові війни між собою і створити в Сирії та Іраку федеральні держави, які гарантуватимуть сунітам, шиїтам, алавітам і курдам співіснування та гідне представництво в урядах. Для цього потрібно зміцнити адміністрацію в Багдаді. А ще покласти край громадянській війні в Сирії. На жаль, судячи з віденської зустрічі, що відбулась у середині листопада, до такої домовленості ще дуже далеко.

ІСЛАМСЬКИЙ ТЕРОР ЗАКІНЧИТЬСЯ ТОДІ, КОЛИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ ЗАПАНУЄ МИР. ОДНЕ З РІШЕНЬ — ЗМУСИТИ КРАЇНИ РЕГІОНУ ПРИПИНИТИ МАРІОНЕТКОВІ ВІЙНИ МІЖ СОБОЮ

Дипломатичний процес простим не буде. Відсутність поступу в ньому не має стати гальмом для бойових дій. Але до пошуку політичного врегулювання слід підійти з усією серйозністю, задіявши всі сторони, зокрема Росію та Іран. Камінь спотикання — Асад, якого підтримують обоє останніх. Якщо залишкям його країни й судилося колись дочекатися миру, то на його руках забагато крові, щоб він залишався при владі на невизначений термін. Тим часом Путін зіткнувся з іншою загрозою від джихадистів: її посилюють вояжі до Сирії ісламистів із Північного Кавказу. Тому, може, його і вдасться перекопати, що Росії не потрібен Асад, щоб спекатися «ІД», а заодно і здобути союзника на заході Сирії.

Безтурботного п'ятничного вечора Ракка видається наймовірніше далекою від Парижа. Але нещодавні теракти показали, як легко ідеї насильства перетинають кордони. Життю невинних людей досі загрожує небезпека. І загрозуватиме, певно, ще не один рік. А тому більше стає причин почати діяти вже проти кожної ланки в ланцюзі. ■

Ціна виживання цивілізації

Едвард Лукас

Коли стикаєшся з екзистенційною загрозою, треба бути готовим на жертви, щоб подолати її. Таким був урок холодної війни. Після 1991-го ми його забули. Але після паризької трагедії доведеться згадати.

Наш безпековий порядок став уразливим. Він не може впоратися з катастрофічними економічними, політичними та демографічними умовами в нашому сусідстві, а в результаті маємо наплив мігрантів із неідеальних держав. Не може він впоратися з релігійними й етнічними меншинами, які почуваються відчуженими на нашій території. Натомість цей порядок сам прогинається під їхнім тиском: переляк через потік мігрантів ледь не закінчився розвалом шенгенської безвізової зони, яка дала європейцям найбільшу свободу руху в історії континенту. Наші зусилля — як мирні, так і воєнні (у Сирії, Іраку чи Лівії) — жалюгідно безуспішні.

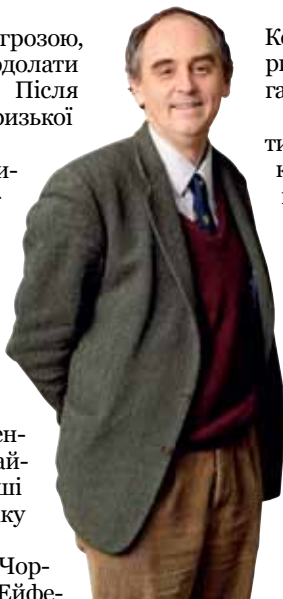
За цих обставин поразка не за горами. Чорні прапори «халіфату» не замайорять над Ейфелевою вежею. Але недовіра безпекового порядку може поляризувати наше суспільство й перетворити його на страхотливу мозаїку обрамлених силовиками територій і зон закритого доступу.

Щоб видужати, нам насамперед треба хотіти перемогти. Ми не змогли забезпечити переконливі контраргументи джихадистам, бо самі не віримо у власні ослаблені ліберальні ідеї так сильно, як вони віряють у свій захопливий нігілізм.

Але цивілізація — це не просто набір правил. Це справа. Ми маємо співати їй похвалу, втілювати на практиці її принципи в себе вдома й пропагувати їх за кордоном. У XIX столітті таке мислення було абсолютно зрозумілим лібералам континенту, які прагнули будувати нації, не обтяжені клерикалізмом і феодалізмом. Воно було зрозумілим і під час холодної війни: ми хотіли звільнити народи, окуповані Радянською імперією, і захистити нашу свободу та демократію від загрози атеїстичного комуністичного тоталітаризму.

Сьогодні маємо тільки уламки тих великих ідей. Ми все ще віримо у світський лад і науку, але не настільки, щоб прямо протистояти мракобісам та міфотворцям. У нас завелике почуття провини від власних помилок, реальних і вигаданих, аби ми могли відстоювати своє. Ми втомлені й лякливі. Ми цінуємо безпечні закутки більше за перемоги в суперечках. Постмодерністські ідеї про те, що правда відносна, а мораль — соціальний конструкт, стримують нас від того, щоб переконливо сказати: ми праві й наша справа права; наша цивілізація краща, добріша, скромніша та справедливіша за будь-яку, витворену брутальністю, з якою джихадисти намагаються возвеличити самі себе, або пихатістю Росії чи Китаю в душі «всі проти нас».

Крім того, ми мусимо зрозуміти: маємо справу з людьми, які не поділяють нашого світосприйняття.

Коли противник безжалюдно застосовує силу і йде на ризик у гонитві за перемогою, пошук компромісу — це гарантія поразки, а не миру.

Якщо ми хочемо перемогти, то маємо сприйняти той факт, що відтепер наше життя буде не таким комфортним. У нас може бути менше грошей. Ми не зможемо робити все, що хочеться. Але так само, як під час холодної війни, ці обмеження і жертви — ціна за виживання нашої цивілізації.

Для початку треба усвідомити, що бізнес і фінанси — слуги, а не господарі цивілізації. Наша бізнес-модель побудована на концепції «гроші не пахнуть». Тож наші банкіри, юристи, бухгалтери й агенти з продажу нерухомості переробляють нафтодолари Саудівської Аравії та інших країн, які пропагують найгірші вияви ісламу. Багатствами, вкраденими путінськими приспінниками в росіян, робиться те саме. Якщо ми розірвемо зв'язки із цими режимами, постраждають наші кишені, але ми більше не матимемо ніяких справ із людьми, які хочуть нас знищити.

ЯКЩО МИ ХОЧЕМО ПЕРЕМОГТИ, ТО МАЄМО СПРИЙНЯТИ ТОЙ ФАКТ, ЩО ВІДТЕПЕР НАШЕ ЖИТТЯ БУДЕ НЕ ТАКИМ КОМФОРТНИМ

ЄС слід почати поводитися так, як належить серйозній потузі, котрою він є. У результаті буде більше обмежень національного суверенітету країн-членів. Ми прийняли такі обмеження за американського лідерства під час холодної війни. Маємо прийняти їх знову сьогодні. Жодна країна не може перемогти поодинокі, але разом шанс у нас є.

Врешті, мусимо прийняти реальність загрози диверсій та пропаганди — це не страшилки, вигадані спецслужбами. Наші вороги ведуть свою інформаційну війну нашими технологіями. Чому прийнятно те, що джихадисти можуть вільно висловлюватися в соцмережах чи в коментарях під статтями на сайтах провідних інформагентцій?

Під час холодної війни ми докладали купу зусиль до того, щоб відстежувати підступи комуністів у профспілках, ЗМІ, академічному середовищі та інших сферах і протидіяти їм. Ми боролися з радянською дезінформацією через відповіді в публічному середовищі та відстежування каналів, якими вона потрапила до ЗМІ. Такий підхід був дещо контроверсійним, і ми однозначно допускали помилки. Але він був необхідним і, врешті-решт, виправданим.

Тепер мусимо його відродити. Досить лібералам здригатися, коли чувають про співпрацю з «державою». Боротьба з ісламістським екстремізмом — це не допомога державі. Це самозахист; і в тій боротьбі ми програємо не тому, що слабкі, а тому, що нам бракує волі. ■

Александра Новоселлофф:

«На ООН покладають забагато очікувань»

Спілкувалася
Ганна
Трегуб

Французький політолог з Університету Пантеон-Ассас у Парижі Александра Новоселлофф в інтерв'ю *Тижню* розповіла про стіни, які все ще розділяють народи, попри падіння Берлінського муру 20 років тому, про те, чи спіткає ООН доля Ліги Націй, і про реформи, потрібні для ефективної роботи цієї організації.

Великий китайський мур і вал Адріана є доказами того, що людство відгороджувалося стінами від загроз справдана. Чи справді вони допомагають залагоджувати конфлікти в сучасному світі у відносно м'якій і дешевий спосіб?

— Зведення стіни не завжди дешевше, коли міряти грішми. Воно є таким, якщо висловлюватися мовою політики. Усунути одну нібито просту проблему видається менш витратним, ніж поступово, крок за кроком вирішувати справжню, складну, торкатись якої або не хочуть, або не вигідно. Адже щоб упоратися з комплексною проблемою, треба чимось жертвувати. А це можуть робити лише сміливі політичні лідери, яких нині обмаль. Вони мають пояснювати своїм співгромадянам, наскільки багатогранною та неоднозначною є проблема й скільки знадобиться часу та зусиль, щоб із нею впоратись. Інколи легше звести мур та й годі, бо це напевно простіше й показовіше. Стіна — річ помітна. А політики хочуть, щоб пропоноване ними вирішення проблем було наочним. Щоб співвітчизникам впадали в око заходи, яких вживають уряди. Установлення справжнього миру потребує часу й жертв. У цьому, власне, і є справжня проблема для політиків.

Ви стверджуєте, що навіть найміцніші стіни не перепона для охочих через них прорватися. Чи вдасться нині ЄС завдяки бар'єрам стримати потік біженців? Бо ж він стає вибликом, на який дедалі складніше реагувати...

— Думаю, свобода пересування в будь-якому разі прогресує. Особливо коли йдеться про товари, телекомунікацію. Світ справді перетворився на глобальне село: з будь-якої його точки можна легко зв'язатися з іншою, навіть за океанами. Хоч би що відбувалося, про це майже миттю дізнається все людство. Нині інформацію не так легко приховати, як 20–40 років тому. А якщо говоримо про людей, то все залежить від політичних обставин, у яких вони живуть. Нині маємо час бурхливої міграції, так би мовити, «з Півдня на Південь». Тобто з одних південних країн до інших їдуть більше, ніж до північних. Про цей факт часто забувають, хоча тисячі переселенців на берегах Європи не унікальна ситуація. До ПАР нині мігрує дуже багато хто з Конго, а на людські потоки в Азії взагалі мало хто зважає.

1974 року ООН створила на Кіпрі так звану зелену лінію, буферну зону між грецькою і турецькою частинами острова, які ворогували між собою. Фактично до початку 2000-х це була своєрідна стіна, яка розділила острів та його людей. Чи виправдані такі дії?

— Присутність миротворчої місії ООН на Кіпрі справді заморозила конфлікт, і це дало люффт часу, щоб пристрасті почали вщухати й сторони, які ворогують, сіли за стіл переговорів. Її представники відповідали за безпеку, моніторили зону розмежування, брали на себе роль посередників. Посаду спеціального радника

генсека ООН щодо Кіпру нині обіймає норвежець Еспен Барт Ейде, який допомагає організувати перемовини, щоб пришвидшити процес урегулювання конфлікту. Часто забувають, що дискретна роль ООН полягає саме в облаштуванні посередництва на переговорах задля врегулювання кризових ситуацій.

На замирення між кіпріотами знадобилося близько 40 років. Чому такий тривалий період?

— Ну то й що, як довгий? Повторю: встановлення миру потребує часу. До нього не повертаються за добу. Адже людям потрібно подолати травму. Якщо сторони, котрі ворогують, не готові замиритися, цей процес може забрати десятки років, ба навіть століття.

Обрання Мустафи Акинджи новим президентом Північного Кіпру змінило ситуацію на турецькій стороні острова, дало змогу повернутися до переговорів між Північчю й Півднем. Сподіваюся, вони досягнуть якогось рішення, адже нині є значно серйозніша проблема — громадянська війна в Сирії.

Нині подекуди чуємо, що ООН спіткала чергова криза й виклики, на які важко відповідати організації, можуть привести її до того самого фіналу, що й Лігу Націй. Згодні з таким твердженням? Якщо ні, то чому?

— ООН є міжурядовою організацією. На відміну від Ліги Націй це не наддержавне утворення. Її вага у вирішенні глобальних питань цілком залежить від єдності країн, що до неї входять, особливо від консенсусу постійних членів Ради Безпеки: США, Росії, Великої Британії, Франції та Китаю. Якщо ця п'ятірка не виробила спільного бачення того, як саме мають розгортатися події у світі, ООН не функціонуватиме нормально. Консенсус — передумова її нормальної діяльності. Стверджувати, що ця організація нині кудись подінеться, безглуздо, бо це частина системи світу, в якому ми всі живемо. Хай там яка, а міжнародна система залишається тією самою, котра склалася після 1975 року й на котру впливає Статут ООН. Так буде, допоки хтось із постійних членів Радбезу не виїде з-під дії документа, хоча в цьому жоден із них не зацікавлений.

Попри все сказане, ООН є у світі стабілізаційним фактором, про що багато хто забуває. Повернуся до тези, що для нормальної роботи організації потрібна єдність п'ятох постійних членів РБ, які належать до найпотужніших країн у дипломатичному, військовому, економічному сенсі. Вони причетні практично до всіх подій на планеті. Оскільки Статут ООН зобов'язує всіх їх без винятку ухвалювати рішення колективно, це забезпечує чинник стабілізації. Це те, чого намагаються не бачити. Іноді починають скаржитися, що в питанні Сирії Росія та Китай застосовують вето, котре блокує дальший рух у вирішенні проблеми. Решті ця ситуація не вигідна. Одного разу так сталося, що від справи Іраку усунулися США й Велика Британія і це породило «ДІЛ». ООН є організацією, структура якої змушує її членів шукати спільне рішення, яке ніколи не влаштує всіх без винятку.

Право вето — це дещо, що тримає держави-члени в ООН. Якби його не було, вони вже давно покинули б лави організації. Його відсутність була слабкістю Ліги Націй: бракувало важеля, щоб висловити свою незгоду. Думаю, що вето — це те, що нині допомагає ООН триматися купи й працювати.

Александра Новоселовф — доктор політичних наук, працює в Університеті Пантеон-Ассас (Париж), досліджує питання діяльності ООН та миротворчих операцій. У 2002–2003 роках була запрошеною науковим співробітником міжнародної Академії миру (Нью-Йорк), у 2002-му — Інституту проблем безпеки Європейського Союзу.

Які реформи слід провести, щоб ООН як міжнародна миротворча структура могла й надалі авторитетно та ефективно виконувати свою місію?

— Найтривалішим завданням, яке ще не вирішили, є реформування Ради Безпеки ООН у спосіб її розширення. Прихильники цієї ідеї стверджують, що до Радбезу мають бути залучені представники нових світових гравців, від яких залежить баланс сил на планеті. Йдеться про Індію, ПАР, Бразилію, Японію та Німеччину. Дві останні в Статуті ООН усе ще фігурують як «вороги» за старою системою, сформованою відразу після Другої світової війни, і це треба виправити. Перша причина, з якої склад Радбезу досі не розширено, банальна: 15 його учасників домовляться поміж собою щодо певного рішення швидше й легше, ніж 20. Друга: чи матимуть нові постійні члени згаданої Ради право вето. Країни, наділені ним сьогодні, не хочуть, аби ще хтось його мав. Це стосується як Росії, так і Китаю та США. Третя причина полягає в тому, що країни — кандидати в постійні члени РБ ООН у своїх регіонах не сприймаються як повноправні претенденти на такий статус. Якщо візьмемо приклад Латинської Америки, то Аргентина чи Мексика не думають, що Бразилія є найкращим претендентом на місце в Радбезі, бо й вони не ликом шиті. У випадку ПАР претензії виникають у Нігерії, Алжиру та Єгипту.

Чи вдається лише зусиллями ООН встановити мир у конфліктних точках світу? Яку роль у примиренні відіграють громадянське суспільство та влада? Що саме залежить від співпраці всіх трьох?

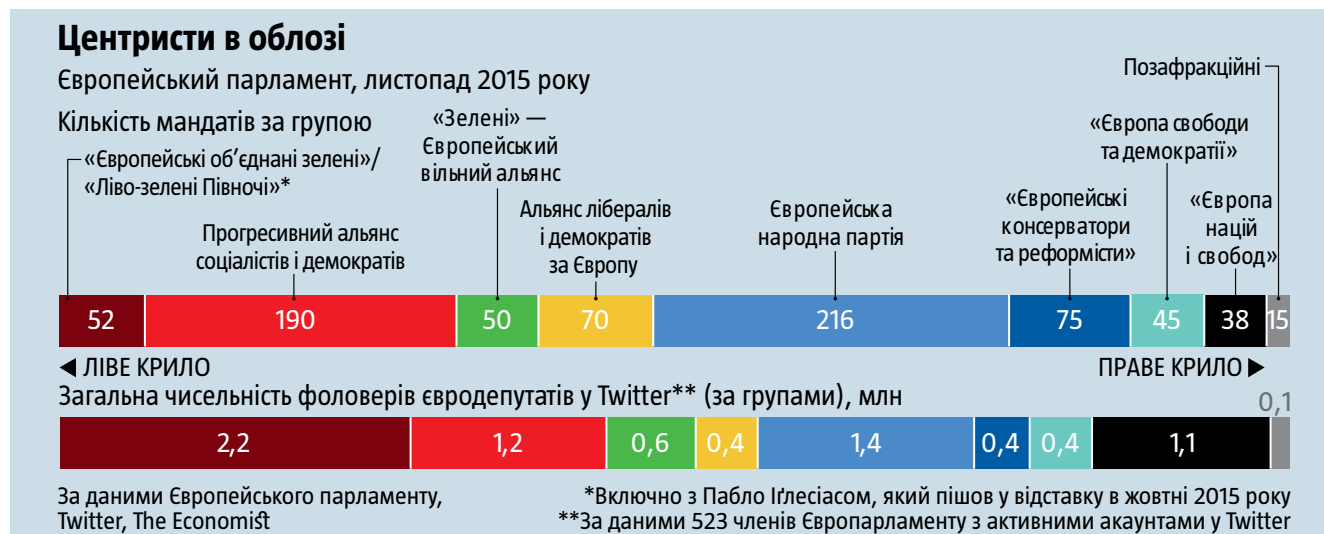
— На ООН, як мені здається, покладають забагато очікувань. Якщо поглянути на всі конфліктні й постконфліктні ситуації, то вона ані разу не змогла насадити в них мир. До реального примирення силоміць не змушиш. Кіпріотам знадобилося близько 40 років, щоб перестати ворогувати між собою. Мир — це ініціатива, яка походить від самих низів суспільства.

Постконфліктний період є дуже важливим моментом, бо саме тоді всі сторони протистояння доходять думки, що вони прагнуть миру, й запускається процес примирення, який легким не буває. Повторю: на це потрібен час. На подолання травми та об'єднання — теж. Потрібно сісти й порадитися між собою всередині країни, без урахування інтересу зовнішніх гравців, яку вигоду вона дістане від того, що знову об'єднається, і чи існує спільна ідея, як після повнення цілісності розвиватися далі. За те, що було й буде, відповідають усі громадяни країни, в якій стався конфлікт, або всі його сторони.

Влада тієї чи тієї держави робитиме якісь рухи в бік подолання конфлікту лише тоді, коли її до цього змусить суспільство. Джерело миру — це передусім ті, з кого воно складається. Коли воно чітко задекларує своєму урядові, що хоче миру, тоді й державні інституції почнуть рух у потрібному напрямку. ■

Лайки радикалів

Серед європейських політиків, популярних у соцмережах, мало центристів

Сьогодні більшість політиків уміють написати твіт або оновити статус у Facebook; інші вправно роблять селфі. Але євродепутати з мейнстримних партій безнадійно програють битву за увагу інтернет-аудиторії правим популістам й ультралівам.

У середньому одне повідомлення у Facebook від ероскептичної Партії незалежності Сполученого Королівства (UKIP) діставало цього року приблизно по 4 тис. лайків. Це вдвічі більше, ніж від консерваторів, які нині при владі в Британії. Французький правий «Національний фронт» у цьому сенсі випереджає центристичну партію (п'ять до одного). Європарламентарії з «Європи націй і свобод» — групи супротивників ЄС — мають значно більше фоловерів у Twitter, ніж їхні колеги з політичного центру (див. «Центристи в облозі»). Кожен їхній твіт у середньому поширюється 28 разів, тоді як твіт мейнстримних політиків — 6. Ультраліви від правих ні в чому не відстають. Стрімкий зліт іспанської партії «Подemos» та італійської «Рух 5 зірок» багато в чому варто списувати на добре продумані кампанії в соціальних мережах.

Чому крайні ліві та праві партії настільки популярні в інтернеті? Одна з причин: вони не лінуються писати. У жовтні лідерка «Національного фронту» Марін Ле Пен опублікувала 626 твітів. Італійська «Північна ліга» цього місяця поширювала повідомлення в соцмережах у середньому кожні 6 хв. Крім того, популісти краще за центристів спілкуються зі своїми прихильниками, як вважає Джеймі Бартлетт з аналітичного центру Demos (Лондон). Донедавна Twitter-акаунт ультраправої антиісламської сили «Англійська ліга захисту» вела 16-річна дівчинка. Вона цілими днями постила повідомлення й відповідала прибічникам. Соцмережі люблять різких, а не делікатних. Твіт Марін Ле Пен «Bye Bye Schengen»

(«Прощавай, Шенгене») у вересні поширили 600 разів. А повідомлення голови Європейської ради Дональда Туска, у якому він закликав краще узгодити внутрішню та зовнішню політику країн Європи, залишилося загалом непоміченим. Політики з партій на краях політичного спектра можуть швидше реагувати на новини, ніж їхні помірковані колеги, чий запит ретельно вивіряється перед публікацією. Маттео Сальвіні з «Північної ліги» часто оперативно коментує зловбоденню останнім часом міграційну кризу в Італії. За словами Пітера Нойманна з Міжнародного центру досліджень радикалізації при Королівському коледжі (Лондон), популістів під'юджує комплекс жертви, і вони частіше «заводяться» на відміну від центристів.

Ліві та праві партії використовують інтернет не лише як рупор; через соцмережі вони організують своїх симпатиків. За даними звіту Demos, понад чверть інтернет-прибічників ультраправих партій брали участь в акціях протесту за останні шість місяців. А ще соцмережі — зручний інструмент для збору грошей. Торік грецька неонацистська партія «Золотий світанок» провела у Facebook «різдвяну акцію зі збору коштів».

Дослідження того, наскільки твіти можуть змінювати вподобання електорату, не претендують на достовірність, але масштабний аналіз виборів до Конгресу США 2012 року свідчить, що повідомлення політичного змісту у Facebook помітно збільшили явку. Роль соціальних мереж у поширенні інформації зростатиме й надалі. Сьогодні їх щодня використовує третина європейців (порівняно з п'ятою частиною в 2010 році), а половина з них вважає це підходящим способом висловити свою думку щодо політичних питань. Тому політикам із центристських партій час припинити заламувати руки й узятися натомість за клавіатуру і Twitter. ■

Посольство Держави
Ізраїль в Україні

Израильский культурный центр в Киеве
при Посольстве Государства Израиля в Украине

Тиждень

з 3 грудня

Київ / кінотеатр "Київ"

Чернівці / Кінопалац "Чернівці"

з 4 грудня

Вінниця / кінотеатр "Родина"

з 10 грудня

Львів / Кінопалац "Коперник"

Дніпропетровськ / кінотеатр "Правда-кіно"

ТИЖДЕНЬ ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КІНО

ПРИНЦЕСА / PRINCESS

ТАЛІ ШАЛОМ-ЕЗЕР / TALIT SHALOM-EZER

ДЕСЬ ТАМ / ANDERSWO

ЕСТЕР АБРАМІ / ESTER ABRAMI

ПРОЩАЛЬНА ГУЛЯНКА / THE FAREWELL PARTY

ТАЛІ ГРАНІТ І ШАРОН МАЙМОН / TALIT GRANIT, SHARON MAYMON

ТАЄМНИЦЯ ЗОАР / THE ZOHAR SECRET

ВЛАДЕК ЗАНКОВСЬКИЙ / VLADEK ZANKOVSKY

ЦИНІК БААЛЬ / HILL START

ОРЕН ШТЕРН / OREN STERN

ДИВА / THE WONDERS

АВІ МЕШЕР / AVI MESH-ER

МУЗИКА

для ресторанів, кафе, барів, торгівельних центрів,

супермаркетів, магазинів, азк...

КАТАЛОГИ
+ ЛІЦЕНЗІЯ
+ ЩОДЕННА ПІДТРИМКА

телефонуйте, щоб дізнатися про послугу більше:

icom

звук та відео для бізнесу

www.icom.kiev.ua

+38 067 589 23 49

Як Голодомор розвалив СРСР

Ірина Рева, науковий співробітник Інституту імені Олександра Поля

Про систему, яка знищує себе, виховуючи громадян-рабів

«Коли помер Сталін, вожді наші революційні всі, генерали, які керували розгромом ворога, коли їх не стало, я думаю, що люди, які були раніше багатими, залишилося покоління їх, вони це запам'ятали... Вони вилізли з підпілля, гади, й почали мутити воду», — обурювався через розпад СРСР свідок Голодомору, мешканець міста Дніпропетровська на прізвище Зайченко, 1927 року народження. Так вважають й інші пенсіонери, що голосують за Опоблок та ностальгують за радянським минулим. Свята простота!

Порозмовлявши по телефону з подругою та обурюючись життям у незалежній Україні, бабуся дістає із глибини шафки стосик гарної крапчастої фольги, вкраденої на цукерковій фабриці 50 років тому, й дає онукові. Малий із цікавістю роздивляється нову забавку, а жіночка пригадує, яка-то смачна була суха ковбаса, що вона її виміняла на пакетик солодошів, прихоплений разом із фольгою. Ех, гарні були часи! Добре було працювати на цукерковій фабриці, престижно: кондвироби міняла на будь-який дефіцитний товар.

ПРИМУСОВА КРИМІНАЛІЗАЦІЯ

Цікаву історію середини 1990-х про своїх працівників розповів мені знайомий бізнесмен. Одного разу він спитав у завгоспа, чому в туалеті немає мила й паперу. Той знизав плечима: «Такі в нас люди... постійно крадуть». Керівник вирішив провести експеримент. Щогодини навідуючись до вбиральні, власноруч розкладав на місця брусочки й рулончики. Протягом наступної години «казенне» добро зникло... Так тривало кілька днів, частота крадіжок поступово зменшувалась і врешті вони припинилися. Наїлися? Чи прийшло нарешті розуміння, що час держави, де «все вокруг колхозное — все вокруг мое», скінчивсь, а ці мило й папір мають цілком конкретного власника, якому працівники залізли в кишеню.

У традиційному українському селі крадіжок не було. Навіть хати не замикали. Пригадується розповідь мешканки селища Амур (у складі Дніпропетровська) Ніни Микифорівни Репан 1910 року народження, яку в 1918-му батько відшмагав за те, що принесла із розгромленого «революціонерами» магазину ящик сірників. «Бо не твоє!» — примовляв розгніваний чоловік, «працюючи» паском. «Трофей» довелося повернути, а татків урок восьмирічна дівчинка запам'ятала на все життя.

Патологічна схильність радянського громадянина пушити все, що погано лежить, виростає з неможливих обставин сільського життя кінця 1920-х — початку 1930-х років, коли звична картина світу в очах селянина перевернулася сторчголів. Працелюбний, успішний господар, якого століттями поважала

«Активісти» села Могилів на Кіровоградщині знайшли яму із захованим зерном

громада, раптом стає «куркулем», «ворогом народу». У нього забирають усе майно, «розчавленого», приниженого, його женуть до Сибіру. Натомість владу на селі здобувають так звані активісти — вчорашні ледацюги, пияки, злодюжки. Вони радо мстяться громаді, що зневажала їх за неробство: вигрібають у людей усі продукти, прирікаючи на смерть від голоду або ж змушуючи ставати такими, як вони.

«Ніяк не міг себе переконати, що мушу хапати щось із рук невинних людей, щоб спасти своє життя. Була в цьому для мене тяжка проблема. Але я все ж таки бачив, що мушу йти на цей прикрий крок. І я на те пішов», — згадував досвід першого злодійства син бідняка Павло Макогон із села Троїцьке Петропавлівського району Дніпропетровської області. На очах 14-річного хлопця померли з голоду два його брати й сестричка, а батьки лежали в хаті знесилені. Не візьми він чужого — на нього очікувала така сама доля.

Сумлінна праця в колгоспі не була запорукою порятунку. Пухли з голоду односібники та працюючі колгоспники, які виробили 600, 800 чи 900 трудоднів.

«Рассматривая сведения о голодающих по социальным признакам, отмечаем: колхозников голодает 5165 семей по 35 районам, опухло 12 582 человека, умерло 1246 человек; единоличников голодает 1271 семья по 35 районам, опухло 3629 человек, умерло 454 человека», — сказано в доповіді генсека ЦК КП(б)У Станіслава Косіора від 24 січня 1933 року. Люди гинули з голоду, а забране в них зерно лежало в колгоспних коморах і називалося «державна власність», за «розкрадання» якої можна було дістати найвищу міру (розстріл) або 10 років таборів із

конфіскацією майна. Морального виходу із цієї ситуації не було. Щоб вижити, треба було ВКРАСТИ в держави СВОЄ зерно. Або — і цей варіант справді багатьох урятував — обдурити «червону мітлу», добре його заховавши.

«Моя прабабуся мала гарну освіту, тому її комуністи взяли працювати до контори. Перед Голодомором вона попередила родичів, щоби ховали продукти, бо будуть забирати. Багато хто не повірив: а на якій підставі забирати? Пізніше родичам, які не ховали або схованки яких знайшли «активісти», довелося допомагати з власних запасів сім'ї. У Голодомор усї дев'ять доньок прабабусі вижили, бо багато заховали, а також виявляли винахідливість — збирали особливий бур'ян, робили з нього коржикки...» — переповідає досвід своїх предків наш сучасник, боєць-доброволець Владислав Безпалько.

Отже, нелюдськими засобами колективізації та голоду Комуністична партія змусила радянську людину порушити Божу заповідь «Не кради». А один раз перетнувши межу...

«РОЗСЕЛЯННЮВАННЯ» ТА НАВЧЕНА БЕЗПОРАДНІСТЬ

«Имеются также факты, когда очень многие колхозники и единоличники под влиянием паники хлеб попрятали и в то же время голодают. По одной Днепропетровской области таких случаев обнаружено больше 50», — доповідав 15 березня 1933 року той-таки Косіор. У радянських газетах цих нещасних представляли монстрами, які настільки озвіріли від жадоби, що, маючи хліб, морять голодом власних дітей. Але насправді їхню поведінку зумовлював страх бути викритими й... навчена безпорадність.

У свідченнях постраждалих від Голодомору, які на той час були дітьми, трапляються описи ситуацій, коли в дім приходила «червона мітла», активісти забирали останній качан кукурудзи (хлібину, лантух зерна тощо), а батьки стояли й безсило за всім цим спостерігали. Відчуття безпорадності, як стверджує американський психіатр Бруно Беттельгейм (за плечима котрого досвід німецького концтабору), є нестерпним і руйнівним для дорослої особистості, бо таким чином вона стає слухняною і несамостійною, мов дитина. Тривалий час перебуваючи в ситуації, коли всі її зусилля сходять на пси, людина за своєю «нове правило життя», згідно з яким вона ні на що не впливає. Пам'ятаєте, як у Ліни Костенко: «Хай буде все у світі як належить, на жаль, від нас нічого не залежить»?

Так було покладено край потужному сільському господарству України, на яку до Першої світової війни припадала восьма частина світового експорту основних продовольчих культур до розвинутих країн. Хліба вона щороку продала за кордон близько 380–400 млн пудів. І все це зусиллями кількох десятків тисяч заможних селянських (по суті, фермерських) та поміщицьких господарств...

Починаючи від 1960-х років СРСР з експортера зерна поступово перетворюється на найбільшого у світі імпортера. Пропаганда, звичайно, «все пояснювала»: говорили, що держава купує збіжжя не через його нестачу, а щоб краще вигодувати худобу для забезпечення громадян молоком та м'ясом. Це теж правда — і для худоби ввозили. Але суть у тому, що на середину 1980-х кожна третя

тонна хлібопродуктів для жителів Країни Рад виготовлялася з імпортного зерна.

Інша проблема радянського суспільства, яка, зокрема, була й наслідком навченої безпорадності, — це нереалізованість потенціалу окремо взятої особистості. Після більшовицького перевороту частина талановитих людей швидко зорієнтувалася й емігрувала. Серед них і відомий соціолог Пітірім Сорокін, котрий у книжці «Голод як фактор» віртуозно описав такі зміни поведінки особистості в голодних умовах, як поява лицемірства, добровільне зречення своїх прав, посилення лояльності до влади тощо. Більша частина тієї нашої еліти, що вціліла після різноманітних «чисток», пішла на співпрацю з новими керівниками. Якими ж були ці особистості наприкінці 1930-х?

«Людина добрих знань, але майже не реалізованих і, мабуть, доброї волі, але паралізованої обережністю» — так характеризував свого типового колегу-викладача з Харківського університету мовознавець Юрій Шевельов (Шерех), який у 1944 році переїхав до Німеччини й мав нагоду подивитися на жителів іншого світу.

ПОРЯД ЗІ СТРАХОМ ПЕРЕД ПРЕДСТАВНИКАМИ ВЛАДИ ТА НАВЧЕНОЮ БЕЗПОРАДНІСТЮ ДЛЯ «ГОМО СОВЕТІКУС» ХАРАКТЕРНИМ Є ПОРУШЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ МЕЖ. ТАКІ ЛЮДИ НЕАГРЕСИВНІ Й «БЕЗВІДМОВНІ»

Провівши опитування серед постраждалих від Голодомору та їхніх однолітків, котрі не були свідками трагедії, дослідники Центру українознавства КНУ імені Тараса Шевченка виявили, що представники першої групи мали вдвічі (!) нижчий рівень самореалізації. Звернімо увагу: це результати в межах радянського суспільства, яке загалом жило за принципом «не висовуйся!». Крім того, що нерозкритий потенціал мільйонів людей не працював на розвиток радянської держави, він іще й псував її імідж значним відсотком самогубств. Людині, особистість якої не поважають, якій бракує можливостей для самовираження, немає для чого жити... Відкритою для дослідників ця статистика стала тільки від 1984 року, коли на 100 тис. населення в СРСР припадало 29,7 учиненого суїциду. Більше на той час мала хіба що Угорщина. Іншими способами виходу незатребуваної душевної енергії було вживання спиртного, пізніше також наркотиків. У другій половині ХХ століття СРСР «накрила» справжня епідемія наркоманії та алкоголізму.

ІМПЕРІЯ — ЦЕ КРАЇНА БЕЗ МЕЖ

Сенс існування імперії — безкінечне розширення назовні. Вона тиснутиме, поглинатиме інші народи, розчавлюватиме особистості своїх громадян, доки їй це дозволятимуть. Поряд зі страхом перед представниками влади та навченою безпорадністю для «гомо советікус» характерним є порушення особистісних меж. Такі люди неагресивні й «безвідмовні». Вони звикли терпіти зловживання, втручання в їхнє особисте життя, не вміють сказати «ні!», навіть якщо категорично не згодні із запропонованим. Пасують перед тиском чужої волі й покладають на інших ▶

(старших, наділених владою) відповідальність за свої дії та бездіяльність. Серед таких людей трапляються дуже талановиті, які пристосувалися жити в симбіозі з керівництвом, прийнявши за сенс життя виконання покладеної на них місії.

Безвідмовне виконання забаганок вищих керівників є одним із факторів виникнення аварій радянської доби. Так, увечері 23 жовтня 1960 року, за день до катастрофи на Байконурі, головний конструктор та представники державної комісії, відповідальної за пуск, дістали інформацію, що перша міжконтинентальна балістична ракета Р-16 має певні проблеми. Але наближалася річниця Жовтневої революції. Москва тиснула. Хрущов, котрий пообіцяв штампувати ракети, як сосиски, виявляв нетерплячку... Тож було прийнято рішення нашвидкуруч поремонтувати пошкоджену ділянку і все-таки запускати. Як наслідок — жаклива пожежа, у якій загинуло 92 особи, переважно висококласні техніки та військові, а ще близько півсотні людей дістали поранення.

Ситуація, що склалася на Чорнобильській АЕС напередодні катастрофи, показує «гомо советікус» в усій красі по всій довжині владної вертикалі. Аварія сталася в ніч із 25 на 26 квітня 1986 року внаслідок експерименту з вивчення можливостей холостого ходу турбіни. Хто його проводив? Не спеціалісти. На Чорнобильській АЕС ані директор, ані головний інженер не були атомниками. Керівництво СРСР засвоїло науку «класиків», які стверджували, що незамінних людей не існує, а кухарка може керувати державою. Тому всі радянські АЕС раптом узяли й передали з відання Міністерства середнього машинобудування до Міністерства енергетики, внаслідок чого керівництво галуззю перейшло до далеких від нуклеарної науки посадовців.

Як страшний анекдот ветерани-ліквідатори переповідають наказ від 29 квітня тодішнього міністра енергетики Анатоля Майорця, який вимагав, щоб до 6 травня 1986 року на ЧАЕС запрацювали перший, другий і третій енергоблоки, а до 19-го було відновлено роботу зруйнованого четвертого... Але не мірятимемо всіх тією самою міркою. Безумовно, серед фахівців, переведених на АЕС, були справжні професіонали, які добре розумілися на турбогенераторах, питаннях водопідготовки, електрики, механіки й пройшли спеціальні «курси підвищення кваліфікації», але...

Професіоналів-атомників, які просилися до Міненерго, приймали туди неохоче. Керівництво енергетиків у країні дефіцитів хотілося насамперед забезпечити «своїх» людей високими зарплатами, квартирами, путівками, машинами, дачами, які для представників атомної галузі виділяли щедріше. Директор АЕС, наприклад, отримував шалені, як для радянської людини, гроші — 1100–1200 крб, звичайний працівник також чимало — близько 300 крб.

Як свідчать сучасники, морально-психологічна обстановка на ЧАЕС була типовою для радянського підприємства. Найкраще розбиралися в темі нечисленні кадри з оперативного персоналу, але вони були морально «задавлені» своїм начальством і «товаріщами» співробітниками. Критика не сприймалася, викликаючи хвилю обурення керівників та репресії. «Працівники станції попереджали владу країни про можливість серйозної катастрофи. Усіх, хто на

Степан Петриківська Каска. Дніпропетровець Степан Клімов віднайшов свою українську ідентичність лише під час Майдану

це зважився, звільнили», — розповідає ветеран ЧАЕС Борис Рогожкін.

Отак і вийшло. Коли приймали доленосне рішення, технічні порушення в роботі четвертого енергоблока були очевидні, але на АЕС не знайшлося достатньо «некомфортного» фахівця, котрий навважився б привселюдно заявити про це й зупинити експеримент. Відомо, що «неполадки» на атомних станціях траплялися й до 1986 року, навіть із витоком радіоактивних речовин, але зацікавлені особи вживали всіх заходів, щоб представити ці факти як дезінформацію. Так само, як у 1930-х партійці приховували правду про голодні смерті, боячись, що їх звинуватять в антирадянщині.

Таким чином влада намагалась угаїти масштаб аварії на ЧАЕС, проводячи масовий парад у Києві, коли треба було, навпаки, убезпечити людей від контакту з радіацією. До речі, мені тоді було п'ять років. Я мешкала в селі на Дніпропетровщині. Ніхто не знав про аварію, тому я вільно бавилася на вулиці в пилу. Бігала боса. А потім шкіра на моїх руках і ногах укрилася пухирцями й почала тріскатись...

Пронизана страхом та безвідповідальністю була вся система. І якби катастрофа не сталася на ЧАЕС, «зірка Полин» мимоволі вибухнула б в іншому місці.

НА ЗВІЛЬНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ ДУХУ

Найбільш руйнівного впливу від Голодомору та репресій, на думку психотерапевта Людмили Гридко-вель, яка має досвід роботи з нащадками потерпілих, зазнали саме чоловіки. За випадками алкоголізму чи наркозалежності часто стоїть спадкова модель викривленої в 1930-х чоловічої поведінки. Наприклад, якщо господар, котрий у традиційному суспільстві вважався годувальником родини, бачить як від голоду гинуть його діти, й не може нічим зарадити, це спричиняє потужний стрес. Не збожеволіти допомагає захисна позиція «втечі від реальності» — по суті, шлях до різноманітних залежностей. Пізніше хлопчик, бачачи, що батько (дідусь) не бере на себе відповідальність за життя родини й замість вирішення конфліктних ситуацій заливає очі в якомусь

генделику, може неусвідомлено наслідувати цю «чоловічу» модель. Так у радянському суспільстві поширився змінений розподіл гендерних ролей: сильна жінка (яка «тягне на собі» сім'ю, бореться, добивається справедливості) й цілком декоративний, інфантильний чоловік.

Але суспільство—це живий організм, який розвивається, хворіє, переживає травми, одужує... Дослідники геноцидів кажуть, що після трьох-чотирьох поколінь постраждалих від травми зачакловане коло жертви має розімкнутися. І це відбувається на наших очах. І в нас самих. Ми звільнюємося. Ми звільнюємо Україну від пут комуністичного мислення. І на визволенні територіях духу шукаємо себе.

«Коли мене призвали на строкову службу, це було в 1980-х, я шукав у прицілі автомата «привид імперіалізму». Зараз, воюючи в ЗСУ, я бачу там «привид комунізму». Тобто через 20 років воюю сам із собою», — напівжартома розмірковує офіцер 43-го окремого батальйону Юрій Фоменко, селянин у багатьох поколіннях, приватний підприємець, агроном за освітою. Пан Юрій мешкає в місті Дніпропетровську, але весь час говорить про українські степи, знає, яке дерево коли і як садити, що де сіяти... Життя випхало селянина до міста. І таких людей чимало—з потенціалом землеробів, який не знайшов собі гідного застосування. Поки що.

Суспільство оздоровлюється. Злазить стара шкіра в ороговілих рубцях, і з-під неї раптом з'являються досить несподівані редакції нового українського буття. Наприклад, такі як поширений у східних степах феномен «російськомовного бандерівця».

Відома в краї постать—командир взводу 17-ї окремої гвардійської бронетанкової бригади Степан Клімов, або, як його ще називають, Степан Петриківська Каска. Його предки, що мешкали на хуторі Рубанівка Херсонської області, були розкуркулені, вигнані з хати. Сам він народився в україномовному райцентрі Магдалинівка на Дніпропетровщині. Але, коли хлопець вступив на навчання до університету в обласному центрі, асимілятивні процеси зробили свою справу. У мовленні перейшов на російську. Про своє українське походження майже й не згадував. Його більше цікавила російська політика: діяльність Навального, справа Магнітського...

Але стихія Майдану 2013-го розбурхала в Степані глибоко зачаєні почуття. Хотілося в усьому розібратися, зазирнути в очі прихильникам кожної зі сторін, зрозуміти: хто я на перехресті цих двох стихій? Поїхав до Києва. Роздивився. Повернувся додому і... прокинулася в Клімові українська душа. Узяв помаранчеву будівельну каску й попросив знайому художницю оздобити петриківським цвітом. У ній Степан і знімав у Дніпрі фотохроніку Майдану та антимайдану. Антимайданівцями був битий, але каску не загубив. Отримавши повістку, без вагань пішов захищати свою землю. Хоча за професією він айтішник. Пальці як у піаніста...

Образ сильного чоловіка в українському суспільстві знову в пошані. У нас є свої герої, і вони живуть не в далеких часах Хмельниччини, а тут, поміж нами. При цьому багато хто з них пам'ятає про своїх рідних, які постраждали від репресій та Голодомору. ■

КАБЕЛЬНІ МЕРЕЖІ

електрика, комп'ютерні та телефонні мережі, відеонагляд,
системи доступу, сигналізація, wi-fi

ІНСТАЛЯЦІЇ
+СЕРВІС

телефонуйте, щоб дізнатися про послугу більше:

Айсберг у пустелі

Катерина Барабаш

Міжнародний кінофестиваль «Лістапад» у Мінську як острів свободи

Вільне кіно. Дух кінофоруму настільки суперечить сонній стилістиці Мінська, що його доволіття (22 роки) здається чиєюсь недоробкою

Приїжджайте в місто-герой Мінськ 7 листопада — і навіть ті, в кому живе незмірна ностальгія по радянському ладу, залишаться задоволені. Ви побачите розвішані понад вулицями величезні транспаранти, які сповіщають, що сьогодні річниця Великої Жовтневої соціалістичної революції, а державні прапори, котрі майорять повсюди, і громадяни, які вітають одне одного зі святом, тільки посилять вашу впевненість: тут зупинився час.

У Мінську дуже чисто й дуже тихо. Цілі команди двірників метуть широкі, в душі розвинутого соціалізму, проспекти, хоча в цьому, здається, навіть немає необхідності: місцеві жителі вміють поціляти в урни. Щоправда, 2 млн отих жителів тут навіть не видно: на вулицях їм робити геть нічого. У країні, де за відчуттям 1975-й, головною торговельною точкою є ГУМ із білоруським одягом (не вельми якісним, але вельми дорогим), а головним розважальним закладом — McDonald's, який стирчить серед тутешнього радянського безруху, неначе айсберг у пустелі.

У Мінську найвищий зі збережених Леніних на всій колишній території СРСР. А загалом у місті 16 пам'яників вождю. І за всі роки знесли один-однісінький, та й то тільки цього року й не з ідеологічних міркувань, а просто щоб не заважав будівництву. Найвищий Ільч на проспекті Незалежності (єдина із центральних вулиць, що зазнала перейменування, решта так і залишаються Комсомольськими, Калініна, Рози Люксембург, Дзержинського, Кірова, Клари Цеткін тощо). А найнесподіваніший

Ленін за кількасот метрів від найвищого, під землею, на вході в метро немовби з боязкою цікавістю висоує обличчя просто зі стіни. Станція метро, певна річ, називається «Площа Леніна».

У Мінську шикарні велосипедні доріжки, але ними ніхто не їздить. Нікому чи що? Утім, молодь тут узагалі не збирається до гурту, хіба що студенти безпосередньо біля інститутів та університету. Тут не чути гримотіння дискотек о пізній годині, а з нічних клубів не вивалюються напідпитку веселуни, обіймаючись із дівчатами, бо практично немає цих клубів. Зате багато московських пенсіонерів, які купили в Мінську квартири і здають свої у столиці РФ: для дідка чи бабці, що озвірили від московських натовпів, бруду, реагентів, Мінськ із його добропорядною радянською статечністю відмінне місце.

Услід за пенсіонерами потягнулися на береги Свіслочі й російські кіношники: кожен другий фільм про радянське життя знімається тут. Головна магістраль — проспект Незалежності — своєю незайманою сталінською архітектурою та цілковитою відсутністю прикрих скляних вкраплень чудово вкладається в уявлення про будь-яку з радянських вулиць. А оренда павільйонів та обладнання для зйомок на «Беларусьфільме» дуже дешева, тож Мінськ цілком можна вважати своєрідною філією російської кіноіндустрії. Принаймні тієї її частини, що професійно цікавиться радянською дійсністю.

Нещодавно на своїй інавгурації Лукашенка заявив, щоб ніяких реформ від нього ніхто не чекав — не дочекаються, мовляв, адже білорусам і так добре.

Цей сторож у заповіднику радянського режиму знає, що каже: психологія людей на теренах колишнього СРСР надто виснажена 70-літньою посухою в мізках, щоб усерйоз братися за зміни. До того ж білоруси взагалі вважаються народом консервативним.

Яким дивом вдається міжнародному фестивалю «Лістапад» виживати в цьому заповіднику, хтозна. Сам дух кінофоруму настільки суперечить сонній стилістиці Мінська, що його доволіття (22 роки) здається чіткою недоробкою.

«Лістапад» — дійство розмашисте, колоритне. Зайве й казати вже про те, що небувало масштабне: цього року показали близько 200 фільмів. Фест хоч і не класу «А» (у тому сенсі, що прем'єрність фільму не є обов'язковою умовою участі в конкурсі), але помиляється той, хто думає, ніби зібрати програму з «непрем'єрних» стрічок легко. Добути для показу на кінофорумі затребуваний у світі фільм — неабияке завдання. Тут і проблеми з правами, і примхи зірок, і — що, може, і є найголовнішим — обов'язковий бездоганний смак відбірників.

Цього року «Лістапад» зібрав фантастичну програму. Відкриття воістину королівське, легендарна Фанні Ардан із новим режисерським експериментом. Можливо, друга режисерська спроба музи самого Франсуа Трюффо «Нав'язливі ритми» й не шедевр, але бувають випадки, коли особистість автора важливіша за його твори. Ардан саме той випадок. У свої 66 років Фанні не просто ставна й приваблива — вона має в собі рідкісну породу зникаючої краси, природи, яка відходить, залишаючись ще крихітними яскравими плямами на блідому тілі індустрії. Ну і, звичайно, відблиск Трюффо — він чимало коштує.

У головному ігровому конкурсі переміг болгарсько-грецький «Урок» — фільм із відмінним сценарієм та чудовою акторською роботою — про болото, у яке засмоктують шкільну вчительку фінансові негаразди. Болгарія останнім часом, попри економічні жахи, маленькими кроками, але вперто рухається до відродження кіноіндустрії. Грошей немає, але є уми й таланти. Досягти успіхів на цьому шляху вже вдалося Румунії, якій навіть у нічних жахіттях ніхто не міг пророкувати народження нової хвилі кінематографа та світової екранної слави. Огож-бо, можливо, усе ще попереду.

Хоча головою журі був російський кіномитець Вадім Абдрашитов, його співвітчизник Васілій Сігарев, узявши участь у конкурсі з картиною «Країна Оз», поїхав додому без нагород, утішився хіба що дипломом за роботу звукорежисера.

Трохи дивно, що в програмі «Лістапада» цього року виявився лише один український фільм — «Жива ватра» львівського режисера Остапа Костюка. Ця документальна стрічка про карпатських пастухів поїхала на Батьківщину з нагородою, заявленою як «приз за вираження надії на збереження національної культури в умовах глобалізації». Відзнака, звісно, трішки химерна, але коли враховувати величезну кількість і солідний рівень фільмів, то навіть дуже приємно. А кіновір дуже колоритний у сенсі не зовнішніх лубкових красот, а тієї прихованої туті, що сперечається з назвою номінації. Усе та сама краса, що вислизає, зникаюча натура...

І що особливо підкуповує на фестивалі, то це титанічні зусилля команди, спрямовані на підтримку білоруського кіно. Тут воно йде окремим

Трейлер фільму
«Жива ватра»
дивіться тут

конкурсом, із окремими нагородами. І нехай кіномистецтво країни не завжди однаково вдале, нехай воно тільки-но намагається затримати на собі увагу, залучити гроші й інтерес, але скажіть, хіба ще років зо два тому хтось говорив серйозно про білоруський кінематограф? А він сміливий, цей кінематограф, відчайдушний. Грошей у нього немає, але в бій рветься. Бракує коштів — зніматимемо підручними засобами, на мобільний телефон, без музики, аскетично. Переможець національного конкурсу — повнометражний фільм 21-річного Мікити Лаврецького «Білоруський психопат» — так і створений: за допомогою однієї цифрової камери та двох диктофонів. Бюджет стрічки, у якій режисер сам і фігурує в кадрі, розбавивши бідну естетику картинки власною дотепністю, — 400 тис. білоруських рублів, що дорівнює вартості обідів для знімальної групи. Приблизно \$30. Як мовлять, голола на вигадки хитра. Тутешня молодь зрозуміла: коли немає грошей на відвідини кінно, повинні бути мізки, щоб навчитися писати якісні сценарії. Буде сценарій — буде фільм. Назвуть його артхаусом, а в артхаусі, як відомо, картинка може не мати аніякісного значення, артхаус — він для розумних.

НА ФІЛЬМИ «ЛІСТАПАДА» ХОДЯТЬ ЮРБАМИ. І НА ОБГОВОРЕННЯ ЗАЛИШАЮТЬСЯ АЖ ЗА ПІВНІЧ. ЗА СТІНАМИ КІНОТЕАТРУ БЛАГОДАТЬ ІМЕНІ БАЦЬКИ ЛУКАШЕНКИ, А В ЗАЛІ ГАРЯЧІ БАТАЛІЇ

І, що тішить, це спрацьовує! На рідне білоруське кіно мінчани валом валять: усім кортить присутніми під час відродження, у яке вірять беззастережно.

Узагалі на фільми «Лістапада» ходять юрбами. І на обговорення залишаються аж за північ. За стінами кінотеатру благодать імені бацьки Лукашенки, а в залі гарячі баталії. Та й не дивно: кіно тут показують сміливе, часом на межі фолу. «Любов» Гаспара Ное, заборонену в сусідній Росії, бо Мінкульт убачив у ній порнографію (авжеж-бо, он парубок у фільмі спить із двома дівчатами відразу, то що це, хіба не чистісіньке порно?), тутешня публіка прийняла спокійно й по-діловому, по-європейськи. Після британської документальної стрічки «Називайте мене Маріанною» про невдачу трансвестита теж довго не розходилися: цікавились у режисера проблемами в цій сфері.

Дуже й дуже багато хто на просторах колишнього СРСР досі щиро вважає, що радянський режим був часом розквіту культури: мовляв, необхідність уживання езопової мови тренувала образне мислення, навчала говорити про просте складно, а про складне — просто. Ця капосна думка під час «Лістапада», що розпочався наступного дня після інавгурації Лукашенки, навідувалася до голови часто, від неї важко відмахнутися. Але ні, не треба, мабуть, кінематографу ось такого «через терни до зірок», не треба підвищеної запитаності езопової мови — нехай кожен говорить тією, яка йому до вподоби. Це називається «свобода», і вона є найкращою запорукою успіху в мистецтві. ■

Трейлер фільму
«Білоруський
психопат»
дивіться тут

«Московський десант»

Лесь Терен

Цей текст пишу ручкою в зошиті при свічках. Ноутбук мертвий: «енергетична блокада». Мертвий і холодильник — завтра-післязавтра доведеться викидати купу зіпсованих продуктів, що їх потроху наскладав на кілька місяців. Нових уже не купити: через два невиконані добові плани я втратив поточну роботу, адже на інтернет-біржі фрилансерів та копірайтерів немає ні лікарняних, ні форс-мажорів. Місто вже котру годину в пітьмі, у вікнах осель мерехтять свічки чи болотні вогники переносних автомобільних ліхтарів. Єдина яскрава пляма світла в найближчому кварталі — це поліцейський відділок та «держадміністрація». Там якимось чином усе гаразд. Із електрострумом, продуктами, зарплатами. Негаразди лише в мене.

За ті дві дорожочинні години, протягом котрих умикали струм, я встиг передивитися новини. Кортить-бо ж дізнатися: чому «герої Чонгару» своїм підривом електроопор вирішили заморити саме мене, а не отой відділок з «адміністрацією».

«Начальник блокади» Іслямов знов глузує перед камерами. Мовляв, то не ми, то хтось невідомий підірвав, а може, і вітер повалив. Виявляється, на Чонгарі навчилися не лише підривати стовпи, а й «звितяжно» тримати оборону. Коли на місці інциденту прибуває ремонтна бригада електриків із поліцією та СБУ, з ними починають битися, не допускаючи до ремонту опор. Під час бійки полковника поліції вдаряють у спину ножом, а другому правоохоронцеві мало не проламують череп.

Силовики грубо відштовхують дівча з мікрофоном, що плутається під ногами... Схоже, саме на це й чекав «штаб блокади». Поки Ленур Іслямов веде «переговори» з державою, що надала йому притулок, у Києві негайно активізується інший росіянин — такий собі Айдер Муждабаєв, москвич наполовину — кримськотатарського походження, що по 20 роках сумлінної роботи в газеті «Московский комсомолец» оселився у Києві, де

тепер із посади керівника телеканалу АТР з фірмовим московським апломбом повчає посполитих гречкосіїв, як їм любити їхню Україну. Саме він швидко дає команду збиратися перед Адміністрацією президента на захист ображеної журналістки та «героїв блокади» взагалі. Увечері Дня гідності мітинг миттєво сходиться, вигукуючи серед іншого: «Порошенка на гілляку!». Отакого вам, українці, від московських гостей.

Патріархи кримськотатарського руху Джемілев та Чубаров тим часом кулуарно про щось домовляються із президентом. Аби не потрапити на гілляку (гадаю, саме через це побоювання, бо іншої мотивації настільки грубо нехтувати законом я собі не уявляю), Петро Олексійович дає гарантію, що держава «блокувальників» не чіпатиме. Діставши команду відступити, силовики на Чонгарі для порядку реєструють «втручання в роботу електромереж» і «тілесні ушкодження».

На півдні Херсонщини, як бачимо, української влади тепер не існує також: «чонгарці» переконливо перемогли «окупантів». Ні, не тих, що в Криму. А «режим внутрішньої окупації», як у своїй обуреній заяві по слідах бійки «Правий сектор» назвав державну владу України.

Тим часом у Криму стрімко зростає авторитет «матушки» Росії, що сильно похитнувся за останній рік. Ті, хто засумнівався був у своєму «вборі на референдумі», завдяки «блокаді» сумнівів позбавились: як і казав їм телевизор, «бандерівці» таки виявилися недолюдками, що мріють влаштувати Криму голодомор і холодомор. Але, ось бачте, небесні угодники-заступники раптом послали тепло до +20 °С. А турботлива Російшукка як урятувала від голоду, так урятує і від холоду: он вона вже везе із-за протоки електрогенератори. Натхненний Аксьонов ласкавим упевненим голосом заспокоює підданих, застерігає від паніки, визнає проблему, але обіцяє, що велика країна не залишить їх у біді. Кращого засобу набрати плюс 100 очок до впалого рейтингу годі й винайти.

Я не вважаю, що «московський десант» на Чонгарі та в Києві свідомо працює на Кремль. Ці люди на нього вже працювали, але виявилися йому не потрібні. Але якщо на новоріччя 2017-го «кордон» між окупованою територією та Херсонщиною, борони Боже, пролягатиме не по Перекопу, а по Дніпру, то відомо, кому за це «подякувати». Ні, не «московському десанту». А тим, хто вже раз кинув напризволяще Крим, а тепер кидає кордон із Кримом на волю бандитів.

І це не параноя заручника. Це новий політичний курс Росії, вже оголошений у її Сенаті. «Пока мы не уничтожим эту террористическую группировку, толку не будет», — заявила там представниця Криму. Що може настати за такими заявами, пояснювати не треба: Сирія усім на згадку.

Геть колабораціоністів та самозванців із переднього краю оборони України! ■

Як лікують на «народній землі»

Станіслав Васін

Відносно недавно, на превеликий жаль, мені довелося зіткнутися з реаліями ще одного зрізу «республіканського» життя, яких досі вдавалося уникати: медичним обслуговуванням.

Не уточнюючи імен і діагнозів, обмежусь тим фактом, що проблема була така серйозна, що вимагала можливого операційного втручання і вже точно перебування в стаціонарі.

...Околиця Макіївки, майже вимерлий район із розбитими ще від часу активних бойових дій дорогами, невелика, але зовні цілком пристойна лікарня, порожні коридори, де-не-де тьмяні лампи, абсолютно (!) порожнє відділення, без пацієнтів і майже без лікарів.

Хочу сказати, що нам ще пощастило. Усій цій картині передувало геть наїлювацьке ставлення в місцевих поліклініках, обвішаних від туалету до кабінетів лікарів агітаційними плакатами за команду Захарченка та його кандидата на посаду міського голови Макіївки — таку собі Ларису Толстикіну. Тема листа, звісно, не стосується конкретно цього виду маразму, але не можна не відзначити двох фактів:

1. Присутність в інформаційному агітаційному полі виключно пані Толстикіної, причому в масштабах, що просто зашкалюють навіть для колишніх регіоналів (листітками справді були обклеєні навіть дерева).

2. До глибини простий і примітивний рекламний слоган, що говорить радше про електорат, ніж про самого горе-кандидата: «Я за місто». Так. І все. Не зрозуміло, чи то ці слова виражають намір вирушити на заміську прогулянку, попутно оголюючи слабку орфографію, чи то більшого нам справді вже й не треба: чого розпилятися заради тих, у кого на шії не висить автомат?

Але це ліричний відступ. Увагу в поліклініці справді приділяють тільки кандидатам на посаду міського голови, адже низку формальностей для людини, яку привезли на швидкій (власне, у тому й полягало везіння), можна порівняти хіба що з дивною, як для відносно мирного часу, кількістю «ополченців» на милицях, котрі вишикувалися в коридорах біля кабінетів хірургів.

Отримавши нарешті направлення на термінову госпіталізацію, їхати в інший кінець міста довелося вже на таксі, оскільки швидких у «республіці» не вистачає і взагалі визначити першочерговість необхідної допомоги не видається можливим. Діставшись до місця призначення, ми побачили медсестру, яка дрімала. Невдовзі до неї підійшов і завідувач відділення. Як виявилось, у хірурга сьогодні взагалі вихідний, а що стосується терміново потрібного зараз травматолога, то ця людина зараз «викликана для фронту» й буває тільки по п'ятиницях, тому чекати доведеться ще кілька днів. Ставши, таким чином, єдиними пацієнтами відділення, ми одразу ж отримали довжелезний список ліків, дефіцит яких виявився куди більшим, ніж тих самих харчів чи взагалі продовольства.

Проблема полягала в тому, що якщо харчі ще так-сяк просочуються на територію «ДНР» з України, переважно все ж надходячи з Росії, що забезпечує нормальний кровообіг продовольчої сфери, то медикаментів з українською пропискою немає в принципі, а російський виробник зайняв ринок лише почасті з огляду на особливий контроль цієї сфери суспільного життя. У підсумку з отриманого списку в місцевих аптеках виявилася лише третина необхідних препаратів. Решту, що обійшлася в 4 тис. руб. на п'ять днів, довелося діставати через численних знайомих, які мали вихід на російські аптеки та їхні склади.

Треба сказати, що був і зворотний бік усієї цієї сумної історії. Поки я їхав у кареті швидкої допомоги, вдалося поговорити з медсестрою, і під час розмови з'ясувалося, що більшість лікарів, які лишилися в «ДНР», справді здійснюють ледве не подвиг, працюючи в умовах колосального дефіциту кадрів по 10 год на добу за мізерну зарплату, яку в пік бойових дій не платили взагалі. У той час, тобто влітку — восени минулого року, доводилося працювати буквально цілодобово, коли в лікарнях не припинявся потік поранених, а операції іноді робити при свічках через перебите енергопостачання.

Ця дівчинка-медсестра лишилася в Донецьку через батька, який працював у лікарні Калініна понад 30 років і який відмовився покидати місто та відділення. І таких неполітичних історій, схоже, тут більшість.

Заради справедливості треба зазначити, що описаний лікарняний морок властивий саме віддаленим районам. У центральних клініках Донецька картина значно оптимістичніша й світліша: відремонтовані відділення ще з часів України, приємний персонал і часто-густо озброєна охорона з «ополчення» та «Оплоту», яка супроводжує своїх елітних поранених бійців (нерідко росіян) буквально по п'ятах на всі процедури.

Але загалом уся ця медична епопея, з якою довелося вимушено зіткнутися, певною мірою відображає те, що відбувається у всій «ДНР»: злегка відреставрований фасад з абсолютною порожнечою за ним. ■

Як Путін розважає народ

Леонідас Донскіс

Протягом ХХ століття ми звикли до диктаторів-клоунів, які співають, грають ролі й розважають народ як уміють. Слово «юродствувати» означає вдавати із себе блазня або тішити публіку, та водночас його зміст зводиться до балансування між реальним і нереальним, емпіричним і фікцією, людською природою і абстрактними ідеями або принципами. Не дивно, що в середньовічній Росії юродиві були блазнями, які всіх веселили й були звільнені від політичної відповідальності за ризиковані альянси, ба навіть кепкування із влади.

Диктатори можуть позиціонувати себе як посередників між двома іпостасями реальності: реальною та віртуальною. Як стверджував соціолог і політолог Ральф Дарендорф, сучасний образ інтелектуала-скептика й нонконформіста міг походити від середньовічного придворного блазня, що мав право говорити речі, за які графи й князі заплатили б життям.

А як бути, коли роль придворного блазня бере на себе тиран? У такому випадку він щонайменше збиває своїх жертв із пантелику. Спершу він прикидається добряком зі своїми комплексами й уразливістю, а потім завдає удару. Що швидше людина повірить у доброзичливість тирана, то легше він її знищить. Диктатор кепкує зі своїх жертв, вдаючи із себе їхнього блазня. Понад те, жертва має «правильно» сміятися з його жартів, бо невчасна або недоречна усмішка, її відсутність чи регіт після жарту може коштувати життя або в кращому разі прихильності диктатора.

Наприкінці 1980-х років, коли починався рух за незалежність Литви, ми подивилися фільм грузинського режисера Тенгіза Абуладзе «Каятєн». Для нас, тобто для того покоління, то була сенсація, мало не диво. Ця стрічка була алегоричною і символічною історією про вторгнення сатанинської тоталітарної системи в людську душу, про те, як особистість позбавляють пам'яті й здатності до емпатії.

У кінотворі розповідається про місцевого вбивцю й диктатора Варлама Аравідзе. Цей персонаж є втіленням зла: образ довершений діявольським шармом і пристрасстю до театральності. За його наказом знищується стародавнє священне місце (що символізує історію і пам'ять), а тим часом тиран декламує 66-й сонет Вільяма Шекспіра своїм майбутнім жертвам. Слова поета «усім утомлений, я смерть спокійну кличу» лунають як жорстоке знущання з долі жертв. Відтак Варлам улаштовує дивовижне виконання арії «Di quella pira» («Страшне полум'я») із «Трубадура» Джузеппе

Верді, маючи на увазі безжальний пекельний вогонь. В опері полум'я — це поховальне багаття, яке поглинає матір головного героя (у фільмі сюжет символізує країну Аравідзе).

Коли я дивився, як Путін у межах благодійного проекту співав «Blueberry Hill» 2012 року, в мене з'явилося відчуття дежавю. Цей жалюгідний, відразливий і позбавлений будь-якого смаку спів нагадав мені про те, наскільки відрізняється, скажімо, гра на саксофоні Білла Клінтона від виконання короткої арії «Di quella pira» Варламом Аравідзе. Від співів і танців перед публікою, котра зачарована харизмою виконавця, захоплена чи залякана ним (що у викривлених політичних реаліях Росії є тим самим). Весело до смерті, як сказав би Роджер Вотерс. Чи ліпше так: потенційних жертв веселять до смерті.

ПОЛІТИЧНИЙ ПЕРФОРМАНС ПУТІНА БАГАТО В ЧОМУ ВІДОБРАЖАЄ НОВИЙ І ЗЛОВІСНИЙ ФЕНОМЕН ХХІ СТОЛІТТЯ — ВТРАТУ ВІДЧУТТЯ РЕАЛЬНОСТІ

Політичний перформанс Путіна багато в чому відображає новий і зловісний феномен ХХІ століття — втрату відчуття реальності. У нашому світі, охопленому фейками та панікою, дедалі менше якісного аналізу, а відтак дедалі більше фальшивих картинок, брехні, пліток, залякування й нагнітання страху, і реальність унаслідок цього розчиняється. Диктаторські режими на зразок путінської Росії творять реальність, розв'язуючи війни, вторгаючись у слабкі й незахищені країни або сіючи хаос деінде: усе це для того, щоб згодом позиціонувати себе як потугу, здатну повернути наші нібито втрачені мир і стабільність. Таким чином режим Путіна розважає і веселить свій народ, бо електорат прагне нового захопливого й напруженого трилера: реальної війни в Україні чи гібридної на Близькому Сході.

Що ми дізналися завдяки вторгненню Росії на Схід України вкупі з окупацією та анексією Криму? Ми побачили, як легко зазомбувати майже весь російський народ, перетворивши його на колективного глядача теледурниці. Путін став убивцею-блазнем або злочинцем-шоуменом, що поєднав фанатизм, втрату відчуття реальності й любов споживацького суспільства до новинок, матеріальних цінностей і масових розваг в одній виставі.

І шоу має тривати! Інакше шоумен своїми розвагами доведе до смерті самого себе. ■

Генеральний спонсор:

Вже 15 років з Вами

Виробник димохідних систем та систем вентиляції

Проект здійснено за меценатської підтримки Sibylle та Hans Strack-Zimmermann
This project was implemented under the patronage of Sibylle and Hans Strack-Zimmermann

Промо-тур містами України
гурт "Гуляйгород" з етно-електро проектом "GG"

ГУЛЯЙ
ГОРОД

- 27.11 - Львів
- 28.11 - Івано-Франківськ
- 3.12 - Тернопіль
- 4.12 - Хмельницький
- 5.12 - Вінниця
- 9.12 - Харків
- 10.12 - Полтава
- 11.12 - Кіровоград
- 15.12 - Київ

в підтримку
нового альбому

www.gg-project.in.ua

Квитки:

головна касса проекту **kasa.in.ua** квитки на концерти від **097 0000 754**

та в місцях проведення концертів

Генеральний інформаційний спонсор:

Інформаційний партнер:

Інформаційний радіопартнер:

Партнери:

АРТ В Е Л Е С
МІСТЕЦЬКЕ БЕНДСТВО

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)[™]

САЙТ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ: WWW.BOOK-YE.COM.UA
ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3, тел.: (044) 235-88-54

вул. Спаська, 5, тел.: (044) 351-13-38

просп. Повітрофлотський, 33/2, тел.: (044) 275-67-42

вул. Льва Толстого, 1, тел.: (044) 383-61-49

вул. Велика Васильківська, 63, тел.: (044) 287-50-88

М. ЛЬВІВ

просп. Свободи, 7, тел.: (032) 235-73-68

вул. Галицька, 9, тел.: (032) 235-70-06

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3, тел.: (057) 731-59-49

М. ДНІПРОПЕТРОВСЬК

вул. Глінки, 15, тел.: (056) 732-13-92

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31, тел.: (094) 928-31-41

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89, тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7–9, тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6, тел.: (03342) 2-19-57

М. РІВНЕ

вул. Короленка, 2, тел.: (0362) 22-34-41

М. ЛУЦЬК

вул. Лесі Українки, 30, тел.: (0332) 72-43-76

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP